

T.C.
SELÇUK ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI ANABİLİM DALI
TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI BİLİM DALI

**AFGANİSTAN ÖZBEKLERİNDEN ŞAİR AZİZULLAH BUTUN'UN
HAYATI, SANATI VE ŞİİRLERİNİN İNCELENMESİ**

Muhammad Sadeq SULTANI

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Danışman

Dr. Öğr. Üyesi Oktay NAR

KONYA-2022

T.C.
SELÇUK ÜNİVERSİTESİ
Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğü

Öğrencinin	Adı Soyadı	Muhammad Sadeq SULTANİ
	Numarası	184201001014
	Ana Bilim / Bilim Dalı	Türk Dili ve Edebiyatı / Türk Dili ve Edebiyatı
	Danışmanı	Dr. Öğr Üyesi Oktay NAR
	Programı	Doktora ☐ Yüksek Lisans ☒
	Tezin Adı	AFGANİSTAN ÖZBEKLERİNDEN ŞAİR AZİZULLAH BUTUN'UN HAYATI, SANATI VE ŞİİRLERİNİN İNCELENMESİ

ÖZET

Bu çalışmanın konusu, Afganistan Özbeklerinden Şair Azizullah Butun'un hayatı, sanatı ve şiirleri ile ilgilidir. Şairin 'Kengeş Çâğı' adlı edebî eserindeki şiirlerinin incelenmesi, çeviri yazı ile latin alfabesine ve günümüz Türkiye Türkçesine aktarılması hedeflenmiştir.

Azizullah Butun ile ilgili günümüze kadar herhangi bir çalışmaya rastlanılmamıştır. Çalışmamız üç bölümden oluşmuştur. Giriş kısmında, Afganistan Özbekleri ve edebiyatı, Özbek şairleri hakkında genel bilgi verilmiştir. Birinci bölümde Azizullah Butun'un hayatı, sanatı, ailesi, öğrenimi, mesleği, şairliğe başlaması, şiirlerinde işlediği konular, şiirlerinin şekil ve muhtevası gibi başlıklar altında bilgi verilmiştir. İkinci bölümde Azizullah Butun'un şiirleri şekil ve içerik yönünden incelenmiştir. Üçüncü bölümde, tezin temelini oluşturan transkripsiyonlu metin ve Türkiye Türkçesindeki çevirisi verilmiştir. Çalışmamız sonuç, sözlük, kaynakça ve ekler ile sona ermiştir.

Anahtar Kelimeler: Afganistan, Azizullah Butun, Edebiyat, Şiir, Özbek.

T.C.
SELÇUK ÜNİVERSİTESİ
Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğü

Öğrencinin	Adı Soyadı	Muhammad Sadeq SULTANİ
	Numarası	184201001014
	Ana Bilim / Bilim Dalı	Türk Dili ve Edebiyatı / Türk Dili ve Edebiyatı
	Danışmanı	Dr. Öğr Üyesi Oktay NAR
	Programı	Doktora ☐ Yüksek Lisans ☒
	Tezin Adı	EXAMINATION OF THE LIFE, ART AND POEMS OF POET AZIZULLAH BUTUN FROM AFGHANISTAN UZBEK

ABSTRACT

The subject of this study is about the life, art and poems of the Afghan Uzbek poet Azizullah Butun. It is aimed to analyze the poems of the poet in his literary work called 'Kengeş Çâğı' and to transfer them to the Latin alphabet and today's Turkey Turkish with translation writing.

No study has been found about Azizullah Butun until today. Our work consists of three parts. In the introduction, general information about Afghanistan Uzbeks and literature and Uzbek poets is given. In the first part, information is given under the titles of Azizullah Butun's life, art, family, education, profession, his beginning as a poet, the subjects he deals with in his poems, the form and content of his poems. In the second part, Azizullah Butun's poems are examined in terms of form and content. In the third chapter, the transcribed text that forms the basis of the thesis and its translation in Turkey Turkish are given. Our study has ended with conclusion, dictionary, bibliography and appendices.

Keywords: Afghanistan, Azizullah Butun, Literature, Poetry, Uzbek.

ÖN SÖZ

Afganistan sınırları içinde bütün kabileler kendi kültür ve geleneklerine göre yaşarlar. Her milletin kendine has edebiyatı olduğu gibi Afganistan Özbek Türkleri de eski bir edebî geleneğe sahiptirler. Afganistan Türkleri, başta Özbekler olmak üzere, zengin edebiyatlarıyla günümüze kadar varlıklarını sürdürmüşlerdir.

Afganistan Özbek edebiyatı hakkında Türkiye’de yapılan akademik çalışmalar yetersiz olduğu için milletini şiiirleriyle birlik ve beraberliğe çağırın ve uyandıran Azizullah Butun’un kalem ve şahsiyetlerine ait ilk edebî eser ‘Kengeş Çâğı’ olan şiiir dünyası ve şiiir şahsiyetleri için ebedî bir eser olarak incelenmiştir.

Böylelikle dil ve edebiyatımıza olan sevgimiz gösterilmeye çalışılmıştır. Edebiyatın, bu gökyüzünde parlayan her yıldızına sonsuz saygı ve irade gösterme motivasyonu ve anlayışı ile yola çıkmıştır. Azizullah Butun’un her zaman beynimizde yankılanacak şiiirleri incelenmeye ve bilim dünyasına kazandırılmaya çalışılmıştır.

Çalışmamız boyunca maddi ve manevi desteklerini esirgemeyen aileme ve bana sabırla yol gösteren saygıdeğer danışman hocam Dr. Öğr. Üyesi Oktay NAR’a ve yardımı dokunan diğer tüm arkadaşlarıma teşekkür etmeyi kendime bir borç bilirim.

İÇİNDEKİLER

ÖZET	I
ABSTRACT	II
ÖN SÖZ.....	III
İÇİNDEKİLER	IV
Tezde Kullanılan Transkripsiyon İşaretleri	VIII

GİRİŞ

Afganistan Özbekleri	1
Afganistan'da Özbek Edebiyatı	1

BİRİNCİ BÖLÜM

Şair Azizullah Butun'un Hayatı ve Sanatı

A. Hayatı	5
B. Ailesi	5
C. Öğrenimi	6
Ç. Mesleği.....	6
D. Şairliğe Başlaması ve Eseri.....	6
E. Şair Hakkında Yapılan Çalışmalar	7
F. Şiirlerinde İşlediği Konular.....	8
G. Şiirlerinin Şekli ve Muhtevası	9

İKİNCİ BÖLÜM

Şair Azizullah Butun'un Şiirlerinin İncelenmesi

A. Şekil Yönünden Şiirlerinin İncelenmesi	11
a. Şiirlerinde Kullandığı Nazım Biçimleri	11
I. Beyitler Halinde Yazılmış Şiirler	11
1. Gazel	11
2. Kıt'a	13
II. Bentler Halinde Yazılmış Şiirler	14
1. Tuyuğ.....	14
III. Ölçü	14
1. Aruz Ölçüsü	15
2. Hece Ölçüsü	16
3. Serbest Ölçü	17

IV. Kafiye	18
1. Yarım Kafiye	18
2. Tam Kafiye	19
3. Zengin Kafiye	20
V. Redif	21
1. Ek Halinde Redif	21
2. Kelime Halinde Redif	23
3. Ek ve Kelime Halinde Redif	24
B. İçerik Yönünden Şiirlerinin İncelenmesi	25
a. Şiirlerdeki Temalar	27
b. Şiirlerinde Kullanılan Edebî Sanatlar	29
c. Şiirlerde Kullanılan Atasözleri	31
ç. Şiirlerdeki Dil ve Üslup	32

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

Şair Azizullah Butun'un Şiirleri (Özbek Türkçesi ve Türkiye Türkçesi)

Kâşâd (Muhabir)	34
Kızgınâ (Kızcağız)	35
Divânımız	36
Nâvâî Bâbâm	37
Hâmâri (Sarhoş)	39
Äylâding (Ettin, Yaptın)	40
Yâr	41
Gälâ (Şikayet)	41
Ä'tâbâr (Güven)	43
Otmâqçi (Gececek, Geçici)	44
Bâdâdlâr (Zâlimlik, Zulüm)	45
Câhân Mâkkâr (Hileci Dünya)	46
Ä'tâbâring (Güvenin)	47
Sâruş (Sürüş)	48
Özgâ (Yabancı)	49
Târânâ (Terâne, Şarkı)	50
Râsmâ Fâzîyhât(Utanç Verici Gelenek)	51
Köngil Ârmâni (Gönül Arzusu)	51
Ânâ Yurting (Anavatanın)	52

Qişlâgim (Köyüm)	53
Şûmşuk (Açgöz)	54
Tälâş (Telaş)	56
Särvî Rävân (Serv-i Revan)	57
Qimirlä (Hareket Et)	58
Birläshmâq (Birleşmek)	59
Mähâcär (Göçmen)	60
Äşârät (İşaret)	61
Sirdâş (Sırdaş)	62
Bîdâd (Zulüm)	63
Särsân (Şaşkın)	64
Käyf Ânâ Âlhâq (Nasil Haklıyım)	65
Qârâ Kunlär (Kötü Günler)	66
Tâhâmmul (Tahammül)	68
Mäkru Dägâ (Mekruh Hile)	69
Bähâr (Bahar)	70
Sänämâ (Yârim, Sevgilim)	70
Fäsâd Bâzâri (Fesat Pazarı)	72
Mu'âllim (Öğretmen)	72
Kettı Kettı (Gitti Gitti)	74
Sâglâming (Sağlıgın)	75
Telbâyi 'Âşq (Aşk Delisi)	75
Mâyhânâ (Ey Vatan)	76
Betâmiz İşlär (Kirli İşler)	77
Yâşi Ulug (Yaşı Büyük)	78
Qâr (Kar)	79
Tort Pâra (Dört Parça)	80
Emäs (Yok, Değil)	80
Qârşı (Karşı)	81
Tortliklär (Dörtlülkler)	81
SONUÇ	83
SÖZLÜK	84
KAYNAKLAR	90
EKLER	92

EK-1 Şair Azizullah Butun'un Şiirleri (Tıpkıbasım).....92

Tezde Kullanılan Transkripsiyon İşaretleri

Metni latin alfabesine aktarıırken kullandığımız transkripsiyon harfleri aşağıdaki tabloda gösterilmiştir:

Afganistan Özbek (Arap) Alfabeti	Metindeki Karşılığı	Afganistan Özbek (Arap) Alfabeti	Metindeki Karşılığı
آ, ا	â, ä	ص	ş
Harfle gösterilmemiş ancak üstünle okunan ses işareti	ä	ض	ž
ب	b	ط	ţ
پ	p	ظ	z
ت	t	ع	‘
ث	s	غ	ğ
ج	c	ف	f
چ	ç	ق	q
ح	h	ک	k
خ	h	گ	g
د	d	ل	l
ذ	z	م	m
ر	r	ن . نینگ	n, ning
ز	z	و, و, او, او	v, o, ö, û, u, ü,
ژ	j	ه	ä, h
س	s	لا	lâ, lâ
ش	ş	ي, ی, ای, ا ي	e, i, î, i, y

GİRİŞ

Afganistan Özbekleri

Afganistan Türkleri çoğunlukla Kuzey Afganistan'da (Güney Türkistan) yaşamaktadırlar. Nüfusları yaklaşık dokuz milyonun üzerindedir. Afganistan Türkistanı, Katagan ve Türkistan olmak üzere iki bölgeye ayrılmaktadır. Bir Özbek aşiretinin ismi olan Katagan Bölgesi'nin merkezi Kunduz, Türkistan'ın merkezi ise Şibirgan'dır. Afganistan Türkistanı'nda yaşayan Türk boyları başta dilleri olmak üzere gelenek, görenek, örf ve adetlerini muhafaza etmeyi başarırken, bu bölgenin dışında kalan diğer Türk boyları genelde asimile olmuşlardır (Kalafat, 1994: 61-62).

Günümüz, Afganistan'ın kuzeyinde yani Güney Türkistan'da çoğunlukla Özbek, Türkmen, Kazak, Karakalpak, Kırgız, Kızılbaş, Afşar, Aymak, Uygur Türkleri yaşamaktadır. Afganistan Türkleri arasında nüfus bakımından en kalabalık Türk boyları Özbekler, Türkmenler ve Aymaklardır. Ayrıca Kırgızlar, Kazaklar, Karakalpaklar, Kıpçaklar ve Karluk boyları da buradaki Türk Cemiyetine dâhildir (Merçil, 1997: 7). Özbeklerin yaşadığı Kuzey Afganistan bölgeleri yeraltı ve yer üstü kaynakları bakımından oldukça zengindir. Özellikle topraklarının elverişli olmasından dolayı Özbekler genellikle tarım, hayvancılık, ticaret ve el sanatlarıyla meşguldürler.

Afganistan Özbeklerinin çoğunlukta buldukları iller Bedehşan, Kunduz, Badgis, Tahar, Bağlan, Semengan, Belh, Cüzcan, Ser-i Pul, Faryab, Herat gibi büyük şehirlerdir ve Afganistan Özbekleri bazı küçük şehirlerde de bulunmaktadır(Temizyürek, Barın et al. 2016: 8-9).

Afganistan'da Özbek Edebiyatı

Özbek dili Afganistan coğrafyasında önemli bir tarihe sahiptir. Bu açıdan Özbek Türkçesi eski Aryana'da, dünkü Horasanda ve bugünkü Afganistan'da kendi kültürünü hep koruyup gelmiştir. Dolayısıyla Özbek dili Afganistan'da Timurlular, Bâbürlüler ve Şeybânîler gibi birçok imparatorluğa ev sahipliği yapmıştır. 14. yüzyıldan 19. yüzyıla kadar Emir Timur ve onun soyundan olan padişahlardan üç tanesi bölge üzerinde daha kalıcı etkiler bırakmıştır: Emir Timur, Sultan Hüseyin

Baykara ve Gazi Zahîrûddîn Muhammed Bâbü. 15. yüzyılın ikinci yarısından itibaren Timurluların başkentliğine yükselen Herat da Türk dili ve edebiyatının yeni merkezi haline gelmiştir.

Afganistan Özbek edebiyatı deyince, akla ilk olarak Çağatay edebiyatı gelir. Çağatay edebiyatı deyince de Sultan Hüseyin Baykara, Emir Ali Şîr Nevâî ve Zahîrûddîn Muhammed Bâbü gibi isimler insanın gözü önünde canlanmaktadır. Aynı zamanda Çağatay edebiyatının oluştuğu yer de Herat şehridir. Çünkü Sultan Hüseyin Baykara ve Ali Şîr Nevâî bu şehirde doğup büyümüşler ve bu şehirde saltanat sürüp burada vefat etmişlerdir. Sultan Hüseyin Baykara'nın zamandaşı ve arkadaşı Ali Şîr Nevâî, Fars dili ile Türk dilini mukayese ettiği Muhakemetü'l-Lugateyn adlı eserinde, hâkimiyet ile dil arasında bağlantı kurarak, hâkimiyetin Arap ve Farslardan Türklere geçmesine paralel olarak Türk diline de rağbetin arttığını vurgulama yoluna gider. Özbek edebiyatı 14. yy. başlarında başlayan 15. yy.'da Ali Şîr Nevâî ile en önemli devrini yaşayan ve çeşitli Orta Asya şairlerinin Nevâî'nin ekolünü benimseyerek devam ettirdikleri edebiyattır. Herat ekolü çevresinde hükümdar şair olan Hüseyin Baykara'dan aldığı destek ile Ali Şîr Nevâî kendisinden sonra gelecek nesilleri ve hatta Osmanlı devleti şairlerine etkileyerek bir edebî dil oluşturmuştur. Ve bu dönem Nevâî'nin adıyla anılır olup Çağatay edebiyatında kullanılan dile Nevâî dili de denmiştir.

Bâbü de Maverâunnehir'in Fargana bölgesinde doğdu, fakat Amuderya'yı geçip Afganistan'ın baş şehri Kabil'i kendi başkenti seçtikten sonra şansını açıldı ve gün geçtikçe imparatorluğa doğru büyük adımlar atmayı başardı. Bâbü, hatıratında Kabil şehrini uğurlu bir şehir olarak tanıtmakta ve ölümünden sonra doğduğu yerde değil, azamete eriştiği yani Kabil'de gömülmesini vasiyet etmiştir. Bugün Bâbü diğer Türk büyükleri gibi yani Gazneli Mahmud, Baykara ve Nevâî ile birlikte bugünkü Afganistan topraklarında yatmaktadır.

Tarihî gerçekler gösteriyor ki, İslâmî devirde Horasan ve 18. yüzyıldan sonra Afganistan olarak bilinen bu topraklar sadece Fars (Darî) dili, edebiyatı ve kültürünün beşiği değil, Türk kültürünün beşiği de olmuştur. Çağatay edebiyatının en parlak ve verimli çağı Nevâî'nin eserleri ile Herat'ta oluşmuş ve buradan Batı ve

Doğu Türkistan'a, Osmanlı ve Azeri topraklarına kadar yayılmıştır. Doğu'da ise, yine bu edebiyat Bâbü'r'ün eserleri ile Hindistan'ın yarımadasına kadar gitmiştir. Bu ilmî ve edebî faaliyetler geniş bir kültür çevresi tarafından desteklenip geliştirilmiştir. Çağatay edebiyatı sahasında sadece eski Horasan ve bugünkü Afganistan topraklarını ilgilendiren yüzlerce şair vardır. Herat ve Kabil başta olmak üzere, Belh, Bedeşan, Samangan, Cüzcan ve Faryab gibi şehirlerde Çağatay dili ve edebiyatı ile ilgili faaliyetler bu toprakları Çağatay edebiyatının beşiği mahiyetine getirmiştir (Barlas, 1992: 982-983).

Afganistan Özbeklerinin bir kısmı tarihî süreç boyunca burada var olan Türk boylarının devamı olup bazıları Gazneliler, özellikle de Timurlular ve devamı olan devletler Şeybânî ve Bâbü'rlerin yadigâridirler. Afganistan Özbekleri aynen Özbekistan Özbekleri gibi kendilerine has bir şive ile konuşmaktadırlar. Afganistan Özbekleri, diğer Türk azınlıkları ile beraber, hala günümüzde de Arap harfleri ile yazıp okumaya devam etmektedirler.

Afganistan Özbek edebiyatı, Afganistan sınırlarında gelişmeye başladığı dönemlerde, bu dilde eser veren sanatkarların kullandığı edebî dil karışık farklılıklar dışında eski Özbek edebiyatı olarak adlandırılan Çağatayca'nın devamıdır.

Türk bölgelerinde, yani Güney Türkistan'da Özbek ve Türkmen Türkçelerinde eğitim seferberliği de başladığı gibi Afganistan'ın eski başkanı Babrak Karmal döneminde 1983 yılında, Kabil Üniversitesi Dil ve Edebiyat Fakültesinde, 'Özbek Dili ve Edebiyatı' bölümü açılmıştır. Ancak 1992 yılında birçok sebepten dolayı kapatılmıştır. Bu bölüm, 1993 yılından sonra işlevini Belh Üniversitesinde sürdürmüştür (Hayri, 2007: 24). Taliban zamanında ise Taliban tarafından kapatılmıştır. Bu bölüm 2003 yılından itibaren Özbek Türklerinin çabalarıyla yeniden hizmet vermeye başlamıştır.

Afganistan'da yaşanan siyasî değişikliklerden sonra Afganistan Özbek şair ve yazarlarında da toparlanma başlamıştır. Bu dönemde darbe vasıtasıyla iktidara gelen Afganistan Halk Demokrat Partisinin teşebbüsüyle ülkede yaşayan azınlıklara haklar tanınmıştır. Burada ilk kez Özbekçe olarak 'Yulduz' ve

Türkmence ‘Güreş’ dergileri yayımlanmaya başlamıştır. Türk toplulukları arasında yayılan uyanış ve kendini bulma hareketi içerisinde çeşitli bölgelerde gazeteler yayımlanmaya başlamıştır. Bu gazete ve dergiler Kabil’de yayımlanırken, Afganistan’ın kuzey vilayetlerinde, özellikle Mezar-ı Şerif, Faryab ve Cüzcan bölgelerinde de bu mahiyette birkaç gazete ve dergi eş zamanlı olarak yayımlanmaya başlamıştır. Bu uyanış ve kendini bulma sürecinde Özbeklerin kendi dillerinde okuma ve yazma öğrenmesiyle ilgili çalışmaları hız kazanmıştır (Amini, 2010: 11-12).

Afganistan Özbeklerinin duygularına terennüm olan Hamid Faryabi, Ergaş Uçkun, Nafir-i Faryabî, Seyid Yakub Talî, Yakub Vahidi Cüzcanî, Muhammed Emin Metin Andhoyî, Abdulhakim Şar-i Cüzcanî, Şefika Yarkın, Muhammed Halim Yarkın, Muhammed Âlim Lebib, Nurullah Altay, Muhammed Kazim Emîni, Zikrullah İşanç, Muahmmed Âlim Kohkan, Azizullah Aral, Esedullah Valvalci, Abdulselam Asim, Burhanüddin Namik Şehranî, Nazif Şehranî ve Azizullah Butun gibi yüzlerce şair ve bilim adamı vardır.

BİRİNCİ BÖLÜM

Şair Azizullah Butun'un Hayatı ve Sanatı

A. Hayatı

Eğernazar oğlu, Azizullah Butun 1948 yılında Faryab vilayetinin merkezi Maymene şehrinin 'Toprahtu' köyünde fakir bir ailede dünyaya gelmiştir. Ailesinin ekonomik durumu iyi olmamasına rağmen eğitimini ihmal etmemiştir. Şairimiz savaşımlardan dolayı bir süre İran'da hayatını geçirmek zorunda kalmış, bu sürede bize nesir ve şiir mirası bırakmıştır. Afganistan'da yaşanabilir hâle gelmesi ile vatanına dönmüş ve yaklaşık 28 yıl devlet sektörlerinde görev yapmıştır. El yazısıyla yazılan anıları ve hayatı hakkında yazan eserlerine göre, ana dili Özbekçe'nin yanı sıra Farsça ve Peştuca okuma, yazma ve konuşma becerisine sahipmiş ve İngilizce dâhil yabancı dilleri akıcı konuşurmuş. Hayatının çoğunu yazarak ve okuyarak yaratılış yolunda geçiren değerli bir şair olan Azizullah Butun, hastalığı nedeniyle 2020 yılında dünyayı veda etmiş ve bu Afganistan Özbek halkı için ve kültürel çevresi için büyük bir kayıp olmuştur.

B. Ailesi

Azizullah Butun bir süre devlette görevlerini tam bir inanç, dindarlık ve dürüstlikle yerine getirmiş ve çocuklarını meşru bir geçim kaynağı sağlamıştır. Bir kez evlenmiş ve bu evliliğin meyvesi ise 5 çocuk 2 kız ve 3 erkektir. Kızları evlenmiş ve oğulları ise babalarının sağlıklı bakımı altında iyi eğitim almaktadırlar.

1. Sanjar Butun, hukuk ve siyaset bilimi alanındaki eğitim ve yüksek öğrenimini lisans düzeyinde tamamlamış ve 6-7 yıldır ailesiyle birlikte yurtdışında yaşamakta ve şu anda yüksek lisans eğitimi almaktadır.
2. Dr. Arsalan Butun Belh Tıp Fakültesini bitirmiştir ve şu anda Kabil Cumhuriyet Hastanesinde uzmanlık almak için çalışmaktadır.
3. Ulugbek Butun lisans eğitimini Balkh'ta tamamlamış, laboratuvar teknolojisi bölümünden mezun olmuş ve şu anda sağlık kliniklerinden birinde çalışmaktadır (Amini, 2021: 12).

C. Öğrenimi

Kendi devirinde başarılı öğrenci olan Azizullah Butun lisans derecesine kadar okumuştur. Öğrencilik hayatında iktisadi bakımından zorluk yaşamasına rağmen eğitim hayatına devam etmiştir. İlk, orta ve lise eğitimini Arabhana lisesinde tamamladıktan sonra, o zamanlarda Kabil Üniversitesinde endüstriyel yönetim enstitüsü olan iktisat fakültesinden mezun olmuştur. Üniversiteyi bitirir bitirmez doğu Almanya’da altı aylık iktisadi ve idari politika kursunu bitirip ülkesine hizmet etmek amacı ile dönmüştür.

Ç. Mesleği

En az 28 yıl devlette görev yapan Azizullah Butun, yükseköğrenimini tamamladıktan sonra 1964 yılında tekrar Maliye Bakanlığı bünyesinde devlet görevlerine dâhil olmuş ve 1995 yılına kadar bu bakanlığın çeşitli kademelerinde özellikle Afganistan’ın başkenti olan Kabil’de görev yapmıştır. Memleketi Faryab’a döndükten sonra bakanlık yayın kurulu genel sekreteri, daire genel müdürlüğü, bölgedeki Junbiş partisinin siyasi sicil müdür yardımcılığı görevlerinde bulunmuştur. Bir süre özel şirketlerde ve Faryab Bölge Mülteci İdaresi'nin idari yardımcısı olarak çalışmıştır.

D. Şairliğe Başlaması ve Eseri

Azizullah Butun finans ve muhasebe mesleği ile birlikte bu alanda büyük bir ustalık ve deneyime sahiptir. Aynı zamanda şair, yazar ve gazeteciydi. Küçüklükten ana dilini seven ve bu dilin çalışanlarından biri olan Azizullah Butun 1973 yıllarında şiir yazmaya başlamış, Yıldız, Faryab, İşhanç ve ülkedeki diğer yayınlar da dâhil olmak üzere ulusal basında Özbekçe ve diğer dillerde şiirleri ve yazıları yayımlanmıştır.

Azizullah Butun’un basılmış olan ilk kitabı şöyledir:

Kitab Adı: Kengeş Çâğı

Şair: Azizullah Butun

Kapak Tasarım: Habibullah Sadat

Sayfa Düzeni: Haşım Hamdam

Yayıncı: İşanç İjtimayi-Madani Uyuşması

Dili: Özbekçe

Basım Yılı: 2020

Basım Yeri: Kabil, Voja Yayınları

Baskı: Birinci Baskı

Sayı: 1000 adet

E. şair Hakkında Yapılan Çalışmalar

şair hakkında bilgi veren eserlerden bazıları şunlardır:

1. Kitap Adı: Rengin Keman şiir

Yazarı: Mohammad Kazem Amini

Basım Yılı: 2005

Basım Yeri: Balkh-Mazar-e-Sharif, Faryab Bilgi ve Kùltür Dairesi Yayınları

Baskı: İkinci Baskı

Kitap, Faryab vilayeti şairlerinin tezkeresi olup 121 şairin hayatı ve her bir şairin bir ya da birkaç tane şiiri örnek verilerek oluşturulmuştur. Kitap metni Darice (Afganistan Farsçası) yazılmasıyla birlikte Özbek şairlerin Özbekçe şiirleri de verilmiştir. Bu kitapta Azizullah Butun'un da şiiri bulunmaktadır. (Yarkın, 2010: 96-99).

2. Kitap Adı: Günümüz Afganistanlı Özbek şairleri

Yazarı: Rıdvan Öztürk

Basım Yılı: 2014

Basım Yeri: Palet Yayınları, Konya

Bu kitap ‘Günümüz Afganistanlı Özbek Şairleri’ başlığı altında yazılmıştır. Yüz yirmi sekiz şairin hayat hikayeleri ve şiirlerinden örnekler ele alınmıştır. Bu eserde Azizullah Butun’un da şiiri bulunmaktadır (Ölker, 2014: 252).

3. Kitap Adı: Tazkırayı Şirai Cevzijanan

Yazar: Mohammad Kazem Amini

Basım Yılı: 2006

Basım Yeri: Afganistan Kültür ve Sivil Toplum Vakfı Yayınları

Şair Azizullah Butun ulusal bir figür olmuştur. Hem resmî hem de edebî çevrede, hayatını ülke çalışmalarına harcamıştır, özellikle Özbek edebiyatı için edebî ve politik, ekonomik ve ulusal tavsiyelerde bulunmuştur (Amini, 2021: 13).

F. Şiirlerinde İşlediği Konular

Şiirlerinden anlaşıldığı üzere milletin diline ve tarihine dikkat etmenin çok önemli olduğunu bilmiştir. Bu nedenle şiirlerinin çoğu memleket ve millet huzuru hakkında olmuştur ve halkın acılarını hep şiirle anlatmıştır:

Kimni korsäng üzinî ählî siyâset bilguçi

Häm dä şû ât âstidâh räsmi fâzîhât kılguçi

(Herkes kendini politikacı zanneder, hem de bu unvan ile rezillik yapar.)

Bî ‘ämâl işlâvçilär âylab cäfâ il häkkidâ

Ertädâh ‘û közidâ’ gûyâ kıyâmât bolguçi

(Sözünü tutmayan insanlar milletin hakkına cefa ediyor; sabah, gözünde, sanki kıyamet kopuyor.)

Bâş bolimdän tâ ädâğ bärçâh fäsâd pîşâh erur

İl bilän tengrî kuçigâh kârşi bârmikân kuçi? (Räsmä Fâzîyhât)

(Başından sonuna kadar çok fazla yolsuzluk var, Allah’ın gücü ile halkın gücüne karşı başka bir üstün güç var mı?)

Merhum, millî birliğin ve karşılıklı desteğin ülke ve milletin geleceği için önemini vurgulamış ve bunu şiirlerine yansıtmıştır.

Ƙälpäging bâşingdän älib oylägin

Keksä târiḡ dävranidän soylägin

(Şapkanı başından çıkar ve düşün, eski tarihin hakkında söyle.)

Bû cähândä bärçä dävran ustidän

‘Äql kädîni kûtârib böylägin

(Bu dünya dönen kulenin üstündedir, zekânı yükseltip söyle.)

Telmurib oltirmä ‘üzlet kâncidä

Sen gâzäl âzädälikni kuylägin

(Susarak oturma bir köşede, sen özgürlük şiirini söyle.)

Özgälär mülkî keräkmäs ülkädâş

Änä yurtıngnî uyingdek uylägin (Änä Yurting)

(Yabancıların vatani bize gerekmez ülküdaş, ana vatanını evin gibi düşün.)

Şiir hakkındaki düşüncelerini ve fikirlerini ailede oğul ve kızlarına hep aynı yolu takip etmeleri gerektiğini hatırlatırdı. Ve merhumun bizden istekleri de sadece ulusal düşünmek, millî davranmak ve dilin değerini bilme arzusuydu. Boş vakitleri olduğunda hep kitap okur, şiir ve makale yazardı veya Nevâî, Bâbü, Bedil, Maşrab gibi büyük şairlerimizin şiirlerini okuyarak hem kendisine hem de bize ilham verirdi (Butun, 2020: 1-2).

G. Şiirlerinin Şekli ve Muhtevası

Afganistan Özbek şiirinde kaside, gazel, muhammes, rubai, musaddes, mesnevi gibi bütün klasik şiir türleri kullanılmaktadır. Fakat en yaygın şiir türü, Dari (Fars) ve Arap edebiyatlarında görüldüğü gibi, gazeldir. Fakat divan sahibi olan şairler, genelde bütün şiir türünü deneyip bir edebî anane olarak kendi divanlarını süslemişlerdir (Barlas, 1996: 995- 996).

1970'li yıllarda Afganistan Özbek edebiyatında özgürlük düşüncelerinin ortaya çıkması ile sosyal ve millî konular edebiyata girmeye başlamış, şiir ve edebiyatta eski şekil ve mevzulara daha az rastlanır olmuştur. Fakat bunun yanında birçok şair, yazar ve edebiyatçı, eski formatta şiirler ve nesir eserleri yazmışlardır. Sovyet idare ve etkisinden uzak kalmış olan Afganistan Özbek edebiyatında, Çağataycanın etkisi, özellikle edebî ve lisani usullerde, motiflerde, edebî şekil ve kaidelerde açıkça karşımıza çıkmaktadır. Afganistan Özbekleri, ataları olan Nevâî, Bâbü, Şeybânî Han ve başka Çağatay edebiyatının söz üstadlarının eserlerine daha rahat ulaşma, okuma ve anlama imkânı elde etmişlerdir. Günümüzde Afganistan Özbekleri arasında çok az sayıda insan, Özbekistan Özbek şiir ve edebiyatı ile uğraşmaktadırlar (Akyüz, 2012: 57-60).

İşte hem Çağatay hem de Özbekistan şiir ve edebiyatı etkisi altında eserler veren günümüz Afganistan Özbek edebiyatının önemli şahsiyetlerinden olan şair ve yazarımız Azizullah Butun'un şiirleri epik, lirik ve öğretici ruha sahiptir. Gazel, tuyuğ, kıta, dörtlük ve mesnevi şekillerinde yazılan şiirler muhteva bakımından tevhid, mersiye, gazavatname, fahriye ve medhiyedir.

İKİNCİ BÖLÜM

Şair Azizullah Butun'un Şiirlerinin İncelenmesi

A. Şekil Yönünden Şiirlerinin İncelenmesi

a. Şiirlerinde Kullandığı Nazım Biçimleri

Nazım şeklinin anlamı ve ifade takdimi tamamlanmış en küçük parçasıdır. Onlar birleşerek manzumeyi oluştururlar. Manzum söz veya şiirin en küçük dış yapı birimi olan bu terim, nazım parçalarının 'mısra sayıları' anlamına gelmektedir. Mısra, beyit, bent, dörtlük nazım birimi başlığı ile adlandırılır. Divan şiirinin geleneksel nazım birimi 'beyit', Halk edebiyatındaki 'dörtlük', modern Türk edebiyatındaki ise 'dize'dir (Yıldız, 2017: 3).

Azizullah Butun en çok beyit nazım birimiyle şiirler yazmıştır. Beyitten sonra dörtlük Azizullah Butun'un kullandığı diğer nazım birimleridir. Dörtlük nazım birimiyle dört tane serbest ve hiçbir nazım birimine bağlı olmayan bir tane serbest şiiri vardır. Azizullah Butun aruz, hece ve serbest ölçülerde şiirler yazmıştır. İncelediğimiz şiirlerin 46 tanesi gazel, 4 tanesi kıt'a, bir tanesi tuyuğ ve bir tanesi serbest ölçüde olmak üzere 52 tanedir.

I. Beyitler Halinde Yazılmış Şiirler

1. Gazel

Gazel, Divan edebiyatının en yaygın nazım şekillerinden biridir. Türk edebiyatında bağımsız bir nazım biçimi olarak İran edebiyatı yoluyla girmiştir. Biçimde hiçbir değişiklik yapılmadan, Türk şairleri tarafından en çok sevilen bir nazım biçimi olarak yüzyıllarca kullanılmıştır (Dilçin, 2013: 105). Azizullah Butun'un elimizdeki şiir kitabına 46 gazelli bulunmaktadır. 24 gazelinde mahlası bulunmaktadır. Tespit edilen toplam 46 gazelin başlık ve beyit sayısı şu şekildedir.

Sayı	Şiirin Başlığı	Nazım Şekli	Beyit Sayısı
1	Îşâd (Muhabir)	Gazel	7 Beyit
2	Îizginâ (Kızcağız)	Gazel	7 Beyit
3	Divânımız	Gazel	9 Beyit

4	Nävâî Bâbâm	Gazel	8 Beyit
5	Hâmâri (Sarhoş)	Gazel	6 Beyit
6	Äylâding (Ettin, Yaptın)	Gazel	5 Beyit
7	Yâr	Gazel	5 Beyit
8	Gälâ (Şikâyet)	Gazel	7 Beyit
9	Ä'tâbâr (Güven)	Gazel	6 Beyit
10	Otmâkçi (Gececek, Geçici)	Gazel	6 Beyit
11	Bädâdlâr (Zâlimlik, Zulüm)	Gazel	5 Beyit
12	Câhân Mâkkâr (Hileci Dünya)	Gazel	6 Beyit
13	Ä'tâbâring (Güvenin)	Gazel	8 Beyit
14	Sâruş (Sürüş)	Gazel	6 Beyit
15	Özgâ (Yabancı)	Gazel	6 Beyit
16	Târânâ (Terâne, Şarkı)	Gazel	5 Beyit
17	Râsmâ Fâzîyhât	Gazel	3 Beyit
18	Köngil Ârmâni (Gönül Arzusu)	Gazel	6 Beyit
19	Ânâ Yurting (Anavatanın)	Gazel	6 Beyit
20	Ûşlâgim (Köyüm)	Gazel	6 Beyit
21	Şûmşuk (Açgöz)	Gazel	12 Beyit
22	Tälâş (Telaş)	Gazel	4 Beyit
23	Sârvî Râvân (Yürüyen Servi Boylu Güzel)	Gazel	5 Beyit
24	Ûimirlâ (Hareket Et)	Gazel	9 Beyit
25	Birlâşmâk (Birleşmek)	Gazel	7 Beyit
26	Mâhâcâr (Göçmen)	Gazel	6 Beyit
27	Âşârât (İşaret)	Gazel	6 Beyit
28	Sirdâş (Sırdaş)	Gazel	6 Beyit
29	Bîdâd (Zulüm)	Gazel	7 Beyit
30	Sârsân (Şaşkın)	Gazel	7 Beyit
31	Kâyf Ânâ Âlhâk (Nasıl Haklıyım)	Gazel	8 Beyit
32	Ûârâ Kunlâr (Kötü Günler)	Gazel	8 Beyit

33	Tähämmul (Tahammül)	Gazel	5 Beyit
34	Mäkru Dägâ (Mekruh Hile)	Gazel	6 Beyit
35	Bähâr (Bahar)	Gazel	4 Beyit
36	Sänämâ (Yârim, Sevgilim)	Gazel	10 Beyit
37	Fäsâd Bâzâri (Fesad Pazarı)	Gazel	4 Beyit
38	Mu'allim (Öğretmen)	Gazel	7 Beyit
39	Kettı Kettı (Gitti Gitti)	Gazel	6 Beyit
40	Sâglâming (Sağlığın)	Gazel	5 Beyit
41	Telbäyi 'Âşk (Aşk Delisi)	Gazel	5 Beyit
42	Mâyhânâ (Ey Vatan)	Gazel	7 Beyit
43	Betämiz İşlâr (Kirli İşler)	Gazel	5 Beyit
44	Yâşi Uluğ (Yaşı Büyük)	Gazel	6 Beyit
45	Tort Pâra (Dört Parça)	Gazel	2 Beyit
46	Emäs (Yok, değil)	Gazel	2 Bayit

2. Kıt'a

Halk edebiyatında ve modern edebiyatta aynı ölçüyle oluşturulmuş dört mısralık nazım birimine dörtlük (kıta) denmiştir. Yalnız ikinci ve dördüncü dizeleri birbiriyle uyaklıdır (Dilçin, 2013: 202). Dörtlük Azizullah Butun'un en az kullandığı nazım birimidir. Azizullah Butun'un incelenen kitabında koşma şeklinde yazılmış şiirleri de vardır. Bu şiir dört dörtlükten oluşmaktadır. Dörtlük nazım birimi kullanılarak hece vezninde yazılan şiiri 11 heceli ve kafiye şeması 'xaxa' şeklindedir.

Tortliklâr (Dörtlülükler)

Dünyâ ärâ tânib bolmäs insânni

Tâ m'âmilâ ortäsigâ kelmäsä

Bâgni bermä härgüz här bir âdämğä

Bir âlmäni tâ këdrini bilmäsä

(Dünyada bir anlaşmada görmeden insanları tanıyamazsın, ta ki ortasında gelmese, bir elmanın değerini bilmeyen insana asla bahçeni verme.)

Yängi kiyim kiyib keldi bärädalik

Älib sätär räväcländi insânni

Bäy'ä bir pul bolgän çägi dünyädä

Äyri bilmäs yähşi bilän yâmânni

(Yeni giysiler giyip geldi kölelik, insanı alıp satmak gelişti, bütün dünya bir paralık olmuş, iyi ve kötüyü ayıramazsın.)

II. Bentler Halinde Yazılmış Şiirler

1. Tuyuğ

Tuyuğ, kafiye düzeni rübâi gibi olan ve aruzun yalnız fâ'ilâtün fâ'ilâtün fâ'ilün kalıbıyla yazılan dört dizelik bir nazım biçimidir. Dört dizesi de kafiyeli olan tuyuğlara musarra tuyuğ denir (Dilçin, 2013: 210-211). Azizullah Butun'un musarra tuyuğ şeklinde yazdığı şiirinin kafiye şeması 'aaaa' şeklindedir.

Ķärşı (Karşı)

Dosti ählî zämân älmâķ uçun

Bir-birâvnnî sâğininib Ķâlmâķ uçun

Köz emäsmî tä'biri kormâķ uçun

Sözlä bü väĶti Ķulâķ sâlmâķ uçun

(Bu zamanın arkadaşını bulmak için, birbirini özlemek için, göz değil onu anlamak için, dinlemek için bu zamanı ayır.)

III. Ölçü

Ölçü, tartı anlamına gelir. Şiirin en önemli ahenk unsurlarından biridir. Divan şiirinin vazgeçilmez dış unsurlarından biri olan aruz ile halk şiirinde

kullanılan ve millî vezin olarak tavsif edilen hece vezni, mutasavvîf şairler tarafından başarıyla kullanılmıştır. Bazı şairler sadece aruzu kullanırken bazılarının da sadece heceyi tercih ettikleri bilinmektedir (Kemikli, 2000: 80). Afganistan Özbek şairleri klasik şiir şekillerine uygun olan aruz ölçüsü ve hece ölçüsünü kullanarak serbest şiirler yazmışlardır. Azizullah Butun'un incelediğimiz 52 şiirinden 47 tanesi aruz ölçüsü kullanarak yazılmıştır.

1. Aruz Ölçüsü

Aruz ölçüsü mısralardaki hecelerın uzunluğu veya kısalığı, kapalılığı ya da açıkılığı esasına dayanan, özel bir ahengi içinde barındıran kalıplarla meydana getirilmiş olan bir nazım ölçüsüdür. Azizullah Butun'un şiirlerinin biri haric tamamını klasik şiir geleneğinin ölçüsü olan aruz ölçüsüyle yazmıştır. Azizullah Butun aruzla yazdığı şiirlerde Butun mahlasını kullanmış, bazı şiirlerinde ise hiç mahlas kullanmamıştır. Azizullah Butun'un sade, akıcı ve yeni yeni kelimeler kullandığı şiirleri Afganistan Özbek edebiyatına yeni bir boyut kazandırmıştır. O şiirlerinde her zaman gerçekçi ve yalın bir üslupla yiğitlik, aşk, saygı, mücadele, milliyetçilik, vefa konularını işlemiştir. Şair aruz veznini başarılı kullanmasına rağmen şiirlerinde aruz kusurlarına rastlanmaktadır. Şiirlerinde şu vezinleri kullanmıştır:

Kalıp:	Tekrarlama Sayısı:
Fâ'ilâtün / fâ'ilâtün / fâ'ilün	11
Fâ'ilâtün / fâ'ilâtün / fâ'ilâtün / fâ'ilün	27
Mef'ûlü / mefâ'ilü / mefâ'ilü / fe'ülün	1
Mefâ'ilün / mefâ'ilün / mefâ'ilün / mefâ'ilün	3
Fe'ilâtün / fe'ilâtün / fe'ilâtün / fe'ilün	1
Mef'ûlü / fâ'ilâtün / mef'ûlü / fâ'ilâtün	2
Mefâ'ilün / mefâ'ilün / fe'ülün	1
Müstef'ilün / müstef'ilün / müstef'ilün / müstef'ilün	1

2. Hece Ölçüsü

Türk şiirinde çok eskiden beri kullanılan ve dizelerdeki hece sayısının eşitliği esasına dayanan ölçüye hece ölçüsü denir. Eskiden halk arasında bu ölçü ‘parmak hesabı’ adıyla da anılmıştır. Türk edebiyatının en eski metinleri Turfan kazılarında ele geçen, Uygur harfleriyle yazılmış Budizme ve İslami döneme ait bazı parçalardır. Bunlar sadece edebî dil ve üslup özellikleri ile şiir kabul edilmiş olup pek azında kafiye ve ölçü vardır. Bu bakımdan belirli bir düzene bağlı ilk şiir örnekleri olarak Divanü Lugati’t Türk’te yer alan manzumeleri kabul etmek gerekir. Bu manzumeler, yalnız eserin yazıldığı 11. yüzyıla değil, daha önceye de ait olduklarından hece ölçüsünün Türk şiirinde İslamiyetten önce de bulunduğu kesin olarak anlaşılmaktadır (Artun, 2017: 55). Azizullah Butun’un incelediğimiz 52 parça şiirinden dört tanesi dörtlük nazım birimi kullanarak 11’li hece vezniyle yazılmıştır.

Siyâsâtdä bişgân bilär bu sözni

Äyri emäs çälu färîb näyrängdän

Cuqqä-cuqqä säyläv bârib insânlär

Huş boldilär yälgân-yäşiğ cäfängdän

(Siyasette olgun olan anlar bu kelimeyi, hile ve aldatma birbirinden ayrı değildir, toplu toplu oy vermeye gidip insanlar, yalancı şeyhten mutlu oldular.)

Şadâkätdän sözlägändä rästlik yoq

Tälâş kilär yoq närsädä här kîşi

Äyâgigä kîşän sâlib işângän

Tâ bilgunça tuzälmäkdir bir işi

(Dürüstlükten konuşulduğunda gerçek yoktur, herkes var olmayanın telaşındadır, ayağını bir pabuca sokup inananın işi bilene kadar düzelmeyecektir.)

3. Serbest Ölçü

Hece, aruz gibi herhangi bir ölçüye bağlı olmayan ölçüdür. Hecelerin açık veya kapalı olmasına ya da sayılarına bakmaksızın şairin şiiri tamamen kendi üslubuna göre yazmasıdır. Azizullah Butun'un incelediğimiz şiirlerinde bir tane serbest şiiri bulunmaktadır. Bu şiirin kafiyeli mısraları olmasına rağmen belli bir kafiye düzeni yoktur.

Ḳâr (Kar)

Közlâr hävâdâ ḳâçân kelâr dip

Menî käsâlligim, ḳâr bilân hämrâh

(Gözler havada ne zaman gelir diye, benim hastalığım kar ile birlikte.)

Körsätsä hävâdâ, özini bulut

Sänçiku zâkâm kelur cânâmgä

(Gösterse havada kendini bulut, nezle ve grip gelir canıma.)

Topäläng çîpkân, ḳâr bilân yâmgur

Äyniksä âğir ḳâr beçârlärgä

(Rüzgâr, kar ve yağmur, özellikle kar yoksullar için çok ağır.)

Telmurib bâḳâr eşikdâ här ân

Ḳâr emäs, ḳândir âḳâr közidän

(Sessizce kapıya bakar her an, kar değil kandır akan gözünden.)

Bâynu ḳâr degän etâr şâdmân

Yoḳning uyi häm şib bâddän väyrân

(Zengini kar mutlu eder, yoksulun evi hafif rüzgarda bile yıkılıyor.)

IV. Kafiye

Nazımda mısra sonlarında yer alan harfler arasındaki ses benzerliğine kafiye denir ya da kafiye şiirde dizelerin sonunda tekrarlanan ve aynı sesi veren harflerin benzeşmesidir (Artun, 2017: 57). Azizullah Butun'un şiirinin tamamına yakını zengin kafiyeli diyebiliriz. İncelediğimiz 52 şiirden 38 tanesi zengin kafiyeli, 7 tanesi tam kafiyeli ve 6 tanesi yarım kafiyelidir.

1. Yarım Kafiye

Dize sonlarında yazılışları aynı görevleri farklı olan bir ses benzerliğine yarım kafiye denir (Artun, 2017: 63). Azizullah Butun'un en az tercih ettiği kafiye çeşididir. Aşağıda örneği verilen 'sorägin yâr' redifli şiirinde '-l-' sesleri yarım kafiyedir.

Yâr

Bir kîçâ kelib hâli dâlimnî sorägin yâr

Bâgbân bolibân bâgi gülimnî sorägin yâr

(Bir gece gelib kalbimin durumunu sor sevgilim, bahçıvan olup bahçe çiçeğimi sor sevgilim.)

Hâr özgä senî âğdiribân boldi uzâglik

Yollâvçilik et, endi yolimnî sorägin yâr

(Her özge sana yaklaşıp uzak dur ama bana yol göster, şimdi yolumu sor sevgilim.)

Ûilgâni cefâ erdi mägär tinmädi köngil

Mähringni koyib, zâr, hâlimnî sorägin yâr

(Gönül yaptığı cefayı kabulenmedi, sevgi dolu aşk ile nasıl olduğumu sor ey sevgilim.)

Hâr kâşi kârâ, kûzi kârâ, köngli kârâ mi?

Minglärçä sorâk, kıl o kâlimnî sorägin yâr

(Herkesin kaşı siyah, gözü siyah, kalbi siyah mı? Bana binlerce soru sor ve kalmamı iste ey sevgilim.)

Häcrân utidä koydi hämiş rûhu revânim

Âfsûsgä utâr, sinnu sâlimnî sorägin yâr

(Hicran ateşinde yandı ruhu revanım, yazıklarla geçer sorsan benim yaşıma, ey sevgilim.)

2. Tam Kafiye

Dize sonlarında yazılışları aynı görevleri farklı olan iki ses benzerliği veya bir sesli bir sessiz harflerin benzeşmesiyle ortaya çıkan seslere tam kafiye denir (Artun, 2017: 65). Azizullah Butun'un şiirlerinde az tercih ettiği kafiye çeşididir. Aşağıda verilen 'ing' redifli şiirinde '-är-' sesleri tam kafiyedir.

Säruş (Sürüş)

Köz tutub ûlturmägin kelmäs unutgän dilbüiring

Âyribol singän kânât bolmäs uçâtgän şâhpüiring

(Gözün onun yolunda olmasın seni unutan sevgilin gelmez bir daha, ayrılık senin için sevindirici değil.)

Dostlik âsân erur, lâkin âni âsrâş kıyin

İkki köngil bolmäsâh bir, bel buzilgäy päyküiring

(Dostluk kolaydır ama onu sürdürmek çok zor, iki gönül bir olmadan sevmek zor.)

Râzä däl fâş âylâmâh bolmâh päşâyman tâ âbäd

Âbrätä dünyâ bolär härkingä hâli âbtüiring

(Kalbinin sırrını ifşa etme, sonsuza kadar pişman olacaksın, dünyanın ibretlik hali olur senin halin.)

Här kişî öz yûkinî ûzî kotârib bârguçi

Yähşi sirdâş bolmäsâh hiç hâm bolâlmäs râhbüiring

(Herkes kendi yükünü kendi taşır, iyi bir sırdaş olmadan asla lider olamazsın.)

Tâ tiriksân közdä yâhşî köz yumulgândän keyin

Düşmenî rûhû râvâning dir uşâ mâh-pâyküring

(Yaşadığı sürece herkesin önünde iyisin, gözlerin kapandıktan sonra ruhunun düşmanı senin güzel yüzündür.)

Köz yâşin âkızdirib dünyâgä bermä däl Butun

Şûrâ toprâgdä şämâr bermäs nâhâlâ bâvüring

(Ey Butun gözyaşı döküp dünyaya gönül verme, tuzlu toprağa güvenen fidanın meyve vermez.)

3. Zengin Kafiye

Dize sonlarındaki yazılışları aynı anlamları farklı üç ve daha fazla ses benzerliğine zengin kafiye denir (Artun, 2017: 65). Azizullah Butun'un en çok tercih ettiği kafiye çeşididir. Aşağıda verilen 'bilär' redifli şiirinde '-ân' sesleriyle zengin kafiye yapılmıştır.

Birläşmäk (Birleşmek)

Yâhşî kunnî nîçä bir insân bilär

Yâhşiliknî bâ'zilär ârmân bilär

(İyi birgünü veya iyiliği çok az insan bilir, bazıları ise iyiliği arzu ederler.)

Bir yämân hâkķîdä lâzimidir yämân

Yâralär tuzmâğînî därmân bilär

(Bir kötüye karşı, kötü olmak gerekir, yaraların nasıl iyileşeceğini ilaç bilir.)

Söz ilâh kerdâr ärâ bâr âyrılık

Sözü hâsrât dârdinî väcdân bilär

(Söz ve amel arasında bir ayrım vardır, söz ile özlem acısını vicdan bilir.)

Äyrilüklär ot ärâ kuydirdi cân

Cänni kâdrinî yenäh cânân bilir

(Ayrılık ateşi yaktı hayatı, hayatın değerini yine sevgili bilir.)

Gär käläm oltirsä kûrâl ornidä

Yâğduliknî kâdrinî bilgân bilär

(Cahilin yerine bilgili biri otursa, aydınlığı değerini bilen bilir.)

Bärçä särgärdân bugun nân ârtidän

Yoksäl insânlär cähânnî nân bilir

(Bugünlerde bütün insanlar ekmeğin peşinden koşuyor, yoksul insanlar ise hayatını ekmek bilir.)

Bärçänî âğzığä birläşmâk şä'âr

Birläşişning kâdrinî här cân bilir

(Herkesin ağzında birleşmek sloganı var, birleşmenin değerini her can bilir.)

V. Redif

Redif anlam ve görevi bir olan ek ve kelimelerden oluşur. Kafiyeden ayrıldığı nokta da burasıdır. Şiirde anlamın kuvvetlendirilmesi, kafiyenin zenginleşmesi ve ahengin artması çoğu zaman redife bağlıdır. Halk şiirlerinde en eski ve en önemli öğelerden biridir. Halk şiirleri, redife uyaktan daha çok önem vermişlerdir (Artun, 2017: 67). Azizullah Butun da şiirlerinde ahenk unsuru olarak rediflerden genellikle faydalanmıştır. Çalışmamızda yer alan 52 şiirden 15 tanesinde ek halinde, 16 tanesinde kelime halinde ve 13 tanesinde ek ve kelime halinde redif vardır.

1. Ek Halinde Redif

Eş görevli eklerin yazılmasıyla oluşturulan rediftir. Azizullah Butun'un şiirlerinde çok sık kullanmıştır. Aşağıda örneği verilen şiirde '-i' belirtme ve '-dän' ayrılma hal eki redif olarak kullanılmıştır.

Qâşäd (Muhabir)

Qâşädâ bergin hâbâr kırdâridân

Söylegin özgâ- râkıbning bâridân

(Ey muhabir! Onun davranışından haber ver, o yabancıya rakibi olduğundan bahset.)

Qâygu birlä boldi konglım âşnâ

Qıl hâbâr etkân işin âsâridân

(Üzüntü ve acıya kalbim alışmış oldu, yaptığın işin eserlerinden haber ver.)

Telbälâb hâr kon otärmân koyidân

Tâki tıgse bir kesäk devâridân

(Her gün delicesine geçiyorum onun sokağından, ta ki vursa bir taş ile duvarından.)

Fâydälâb otgân kişi yok hiç kaçân

Sâğuğâ âlib ‘aşknig bâzâridân

(Hiç kimse aşk pazarından daha faydalı bir hediye almamıştır.)

Sevginin kılmâ t’ârıf kimsägâ

Râhâti kob âz erör âzâridân

(Sevgini kimseye teâruf etme çünkü onun rahatı acısından dolayı çok azdır.)

‘Âşk isâ fârcâmı niküyiş imäs

Hâr nä yâhşî oşbu aşknig bâriden

(Aşk ise iyiliğin sonu değil, her şey bu aşktan daha iyidir.)

Sâkiyâ bergin Butungâ câminî

Tâkä çıksâ tilbâlik mhmâridân

(Ey sâki Butun’a kadehi ver, ta ki deliliğini çıkarsın.)

2. Kelime Halinde Redif

Aynı anlamdaki kelimelerin farklı mısralarda tekrar edilmesiyle oluşan rediftir. Azizullah Butun, gazellerini kelime halinde redifler kullanarak oluşturmuştur. Butun'un aşağıdaki şiirinde 'män' sözcüğünü redif olarak kullanmıştır. Ayrıca Azizullah Butun'un şiirlerinde 'kelsa dip, ketti dip' gibi iki sözcükten oluşan redifler de kullanmıştır.

Āşârât (İşaret)

Dälbärâ 'aşking otidäh tinmägän pärvänä män

Läyli yûlidäh kuyib, Mäcnün kâbî dîvânä män

(Ben senin aşkının ışığında dönen pervaneyim, Leyla yolunda yanan, Mecnun gibi deliyim.)

Āy kâbî yûzingni zulfing bäs kârângü äylädi

Şu säbäbdän hâlk ärâ men tunu kun âfsânä män

(Ay gibi yüzünü saçların gizliyor, bu yüzden insanlar arasında gece gündüz bir efsaneyim.)

Tâgu tâş, sährägä çıkdım izläringnî âhtärib

Sen uçun väsling uçun şâmû sähär gäryânä män

(Adımlarını aramak için dağlara, çöle gittim, akşam ve sabah senin için oralara ağladım.)

Özgä sârî gâr işârât bolmäsäh, nîgäh räkib

Mengä urgän tä'näsîdän ondä yänglig yânä män

(Aramızda yabancılik sinyali yoksa neden rakibiz, bana söylenen kötüleme vücudumda bir iz bıraktı.)

Sendän özgä bu yürekning hâlini kim süräsin

Süräsäng, sen sürägin, sürämäsäng biryânä män

(Senden başka kim sorar bu kalbin halini, sorarsan sen sorarsın, sormazsan da senden başka kimsem yok.)

Nî cävâb yâr sûräsäh mähşär ärâ pärvârdägâr

*Bülhäväs yâr kûlidän bûtun yenäh bigânä **mân***

(Cevabı ne olursa olsun ahirette Allah bilir, bu sevgi yüzünden yine yabancıyım.)

3. Ek ve Kelime Halinde Redif

Bir dizenin sonunda hem ek hem de kelime redif durumunda bulunabilir. Azizullah Butun'un şiirlerinde de bu durumu görmek mümkündür. Aşağıdaki şiirinde '-a' yönelme hal eki ile 'mân' sözcüğünü redif olarak kullanmıştır.

Bähâr (Bahar)

*Ârüzülär dâstidän här yıl bähâr giryânä **mân***

*Vâşlidäh etmâsliğimdän keçälär biryânä **mân***

(Hayallerim için her yıl bahar gibi ağlarım, ona ulaşamadığımdan geceleri acı çekiyorum.)

Nî sâbübdän bâşimä tuşti fäläkning kâyğusu

*Nî bulär âhir, tiriklik oylâvi häyrânä **mân***

(Ne sebepten başıma geldi bu dünyanın acısı, ne olur sonuçta, hayatı düşünerek hayret ediyorum.)

Bî bähârlük mävsimînî kormäsin hiç ülkädâş

*Ülkädâş tinç bolsä hämdä men ûzim nâzdânä **mân***

(Baharsız mevsimini görmesin hiç ülkedaş, ülkedaş barış içinde ise ben de mutlu olurum.)

Heç kaçân hâim bolmäsin dünyâ ärâ kâdding Butun

*Här gâzäl bâyfidä men bir mîşrâ'î cânânä **mân***

(Hiçbir zaman dünya çapında boyun eğilmesin Butun, her gazel beytinde ben beyt'ül gazel mısrasıyım.)

B. İçerik Yönünden Şiirlerinin İncelenmesi

Afganistan Türk şiirinin muhtevası oldukça zengindir. Afganistan'da aşk, güzellik, gençlik, tabiat ve ahlak konuları dışında ülkedeki son siyasi ve sosyal gelişmeler, işgalcilere karşı devam eden cihat ve Afganistan halkının dinî ve millî duygu ve düşünceleri geniş bir şekilde Afganistan Türk şiirine yansıtılmıştır. Şiirlerde geçen vatan sevgisi, ana dil sevgisi, Türklük sevgisi ve buna benzer millî duygular gerçekten Türk insanının uzun zamandan beri hasretini çektiği şanlı geçmişine sahip çıkma arzusu ve isteğidir (Barlas, 1996: 995-996).

Azizullah Butun şiirlerini içerik yönünden baktığımızda vatan sevgisi, insan severlik gurbet çileleri, tabiat güzellikleri, barış, birlik ve beraberlik, adalet ve dostluk gibi konular olmuştur.

Bir süre savaşımlardan dolayı yurdunu terk edip İran'a gitmek zorunda kalan Azizullah Butun 'Ânä Yurting, Kışlâgim' isimli şiirlerinde muhacirlik hislerini en güzel şekilde ifade etmektedir.

Ânä Yurting (Anavatanın)

Qälpâging bâşingdän âlib oylägin

Keksä târih dävraniden soylägin

(Şapkanı başından çıkar ve düşün, eski tarihin hakkında söyle.)

Bu cähândä bärçä dävran ustidän

'Äkl kädinî kütârib böylägin

(Bu dünya dönen kulenin üstündedir, zekânı yükseltip söyle.)

Telmurib oltirmä 'äzlät kâncidä

Sen gâzäl âzädâliknî kuylägin

(Susarak oturma bir köşede, sen özgürlük şiirini söyle.)

Özgülär mülkî kerâkmäs ülkädâş

Ânä yurtıngnî uyingdek uylägin

(Yabancıların vatanı bize gerekmez ülküdaş, ana vatanını evin gibi düşün.)

Telmurib kâlsäng äyäg ostîdäsän

Bolmäsäh til, nä'rä urgin-höylägin

(Eğer ayaküstünde susarak kalsan, dilin olmasa bile bağırp çağır.)

Yol uzäg dip käygu kılmäh yolgä tuş!

Ƙoydän äyrlgän çopânnî koylägin

(Yol uzak diye üzölme yola çık, koyunlarından ayrılan çobanı geri çağır.)

Ƙışlägim (Köyüm)

Şerä märdlärning uyî Toprâktudir, yâr kışlägim

Hälkidir häq yolidä särşâr-särşâr, kışlägim

(Cesurların yurdu Tupraktudur, benim köyüm, halkı da hakikat yolunda serşar-serşar köyüm.)

Mä'rifät bustâninî kılgän muä'târ dâyimâ

Här tämân ketgän hidî, bustânu gulzâr kışlägim

(Kokusu daima marifet bahçesini güzelleştirmiş, benim köyümün çiçek bahçesinin şöleni her yere gitmiş.)

Kimgä bellî bolmädi âşâri zärbing ey vätän!

Erk yäşäşdäh erkälik bâgîni suvgâr, kışlägim

(Ey vatan bu çökmenin etkisini kim bilmezki, özgür yaşamakta özgürlüğün bahçesidir beni köyüm.)

Yök edî tâbü tähämmül duşmäninggäh kân ärä

Râzm ärä Rıstam gâbî urgändä talvâr kışlägim

(Düşman orada hiç dayanamaz, çünkü sevaştığında Rüstem gibidir benim köyüm.)

Hâkâmî devrân içâlmäs erdi sensiz süyini

Keksä târihing guvâhdir, keksä bâdâr kişlägim

(Devirlerin hâkimi su bile içemezdi sensiz, eski tarihin kanıttır, eski köyüm.)

Âz erur yuz kâtlä qurbân äyläsäh cân oğläning

Dinu nâmûsü şärâfât... âsrägänlâr kişlägim

(Yüz kere bile feda etsen oğullarını, din, şeref ve haysiyetlerini koruyan köyüm benim.)

a. Şiirlerdeki Temalar

Tema bir sanat eserinin merkezinde yer alan temel duygu ve düşünce demektir. Afganistan'da savaşlar ve siyasi çekişmeler nedeniyle ülkeyi terk etmek zorunda kalan Özbek şairleri ve bilim adamlarından bir olan Azizullah Butun'dur. Hayatının bir bölümünü İran'da geçirdiği için bunun tabii bir sonucu olarak da muhacirlik, göç, gurbet, vatan hasreti, çekilen çileler Afganistan Özbek şiirinin konusu haline gelmiştir. Azizullah Butun şiirlerinde işlenen konular adalet, birlik ve beraberlik, vatan sevgisi, dostluk ve barış olmuştur. Şair, şiirlerinde vatan sevgisini, birlik ve beraberliği anlatmaktadır.

Mähâcär (Göçmen)

Vätän väşlîni istäb bü yürek bägrim kâbâb bolgän

Cähân kâşû kâbâgîgäh bākib hâlim hārâb bolgän

(Vatan hasretinden gönlüm kebab oldu, dünyanın bu haline bakıp mahvoldum.)

Bu özgäh mulkidäh tinmay keçä-kunduz yurib häryân

Mähâcärdäh yemäk ägü içäh yätgän serâb bolgän

(Gece gündüz her zaman dinlenmeden yabancı bir vatana gitmekteyiz, misafirlikte zehirli ekmekten bıktık.)

Ƙärindâş, âkrâbâsizmân, olim yâhşi bu dünyädân

Tiriklik şâfhâsî bizlärgäçäh şâklî häbâb bolgân

(Kardeş, akrabasız bu dünyada ölüm iyidir, hayatın sayfası bizim için bir balon gibi olmuş.)

Ƙänî izzât, Ƙänî hürmât, Ƙänî lütfü muhâbbâtlâr?

Deyilgân tã'nâ ornidâh fâkât kulgû cävâb bolgân

(Nerede şeref, nerede hürmet, nerede saygı ve sevgi? Söylenen kötöleme yerinde fakat gülmek cevap olmuş.)

Mening âhim, mening dârdim, mening räncim, mening süzim

Zâmân âkîmidâh tinmay bugüngäh bâztâb bolgân

(Benim ahım, benim acım, benim sözlerim, geleli uzun zaman oldu.)

'Äziz ülkâm unutmâsdân hıyâlî tâvlânâr dâldâ

Butunning Ƙänidâh här bir tãmännâsî şârâb bolgân

(Sevgili ülkem asla unutma çok hayal ve arzular bu gönülde, Butun'un kanında her bir arzusu şarap olmuş.)

Tärânâ (Terâne, Şarkı)

Mâyhân uçun birläşinglâr, bärçä ülkädâşimiz

Här tãmân pârlâk erur, korgändâ nur Ƙüyâşimiz

(Vatan için birleşin, tüm yurttaşlarımız, her yere baktığımızda güneş gibi parlar.)

Ƙînâ ü nâfret, 'ädâvet Ƙildi âbter ülkâni

Tärk etib yâvlârni song, yâvuğläşing sirdâşimiz

(Kin ve nefret ülkeyi mahvetti, düşmanlığı terk ettiğinizde bizim sırdaşımızsın.)

El arâ 'âbrät bolib, dünyâ arâ şärmändâlik

Nî yoƘâtib, ornidâh endî keräk kengâşimiz

(Halka örnek olup, dünyaya rezil olduk, neler kaybettik, şimdi bunların yerinde danışmaya ihtiyacımız var.)

Yok et ũruş ũ qurâlnî, qolgä âlgin bir qälâm

Bu päyâm här kun berär bizlärgä tâğ ũ tâşimiz

(Savaşı, silahını yok et, eline bir kalem al, bu mesaj bize her gün bir dağ gibi yaşam verir.)

Qolmä-qol bũliş keräk bũtün vätän mäydânidä

Tâjikũ O'zbek- Hâzârä, Pâştun häm qärdâşimiz

(Ülkenin her yerinde el ele tutuşmalıyız, Tacikler Özbek-Hazara ve Peştunlar bizim kardeşlerimizdir.)

b. Şiirlerinde Kullanılan Edebî Sanatlar

Edebî sanatlar, dilin gerçek ve sembolik her türlü anlamını karşılamak, az sözle çok şey ifade etmek, anlam ve çağrışım ilgileri kurmak, harf ve sözcüklerin şekil olarak görüntülerinden ve ses değerlerinden yararlanmak amacıyla üretilmiş söz söyleme sanatlarıdır. Edebî sanatlar, ince duyguların, keskin zekâların ve estetik duyarlılığın ürünü olarak doğmuştur. Türk edebiyatında en eski dönemlerden günümüze kadar, özellikle Klâsik (Divan) Türk edebiyatında edebî sanatlara büyük önem verilmiştir (Çetin, 1998: 203). Azizullah Butun'un Mu'allim (Öğretmen) başlıklı altında yazılan şiirinde öğretmenini değerini göz ışığı, dünya ve cennetin varlıkları, kıyamet korkusu, Hz. Süleyman'ın mührü ve Musa Dağ'ına benzetip ve daha üstün olduğunu anlatmaktadır. Edebiyatda bu sanata teşbih ve mübalağa denir.

Mu'allim (Öğretmen)

Közimning nûridän ârtik mu'allim

Bähâştning hûridän ârtik mu'allim

(Gözlerimin ışığından üstündür öğretmen, cennetin varlıklarında üstündür öğretmen.)

Birinçidâh hudâ ustâd başârgä

Cähân mâşhûridân ârtik mu'allim

(İlk olarak Allah insanların hocasıdır, ünlü dünyadan daha fazlasıdır öğretmen.)

Bilikning nûridân dünyâgä yâgdu

Qiyâmât şûridân ârtik mu'allim

(Bilginin ışığını dünyaya yağdırdı, kıyamet korkusundan üstündür öğretmen.)

Şälâyî 'ilmu dâniş turt tamândân

Särâfâl şûridân ârtik mu'allim

(Dört taraftan bilim ve bilgi öneriyor, İsrail sûrında üstündür öğretmen.)

Gärib häm bolsä, lek himmät yolidä

Suläymän mûridân ârtik mu'allim

(Fakir bile olsa, ama cömertlik yolunda, Süleyman'ın mühründen üstündür öğretmen.)

Mu'allim ârkâlî dünyâ şägûfân

Cähân fägfüridân ârtik mu'allim

(Öğretmen aracılığıyla dünya aydınlıktır, dünyanın varlığından daha üstündür öğretmen.)

Mäkâmû mänzilät bergän hudâyî

Kä Mûsâ tûridân ârtik mu'allim

(Bu unvan ve pozisyonu veren Allah'tır ki Musa dağından daha üstündür öğretmen.)

Aşağıdaki beyitlerde gül kızil (kırmızı gülü) sevgilisinin iki yüzüne, Şähd (bal)'i sözüne ve sevgilisini aya benzetilmiştir. Edebiyatda bu sanata teşbih denir.

Gül kızil ikkî yüzingdän sänämâ

Şähd isäh şîrin süzingdän sänämâ

(Gül gibi kırmızı iki yüzün sevgilim, bal gibi tatlı sözün sevgilim.)

Közläring şählâ u hämmâr äyginäm

Här tämân 'âşıkä bemâr äyginäm (Sänämâ)

(Gözlerin çok güzel ay yüzlüm, herkes âşık ve hasta sana ay yüzlüm.)

c. Şiirlerde Kullanılan Atasözleri

Atasözleri atalardan gelen ve onların yüzyılları içindeki tecrübelerini ve gözlemlerine dayalı düşüncelerini öğüt ve yargı şeklinde aktaran anonim nitelikli kısa ve özlü sözlerdir. Atasözleri çoğu kez gerçek anlamları yerine mecazlı bir anlam kazanarak sözlü gelenek içinde kuşaktan kuşağa aktarılan ve halka mal olmuş kaplanmış anlatımlardır (Oy, 1991: 44).

Özbek Türk şivesinde atasözü 'makal' olarak veya matal, zarbulmasal, nakl, hikmet, hikmetli söz, tanbeh, hikmetli makal, danışmandlar sözü, atalar sözü gibi isimlerle de söylenir. Türkistan Özbek Türklerinin atasözleri de bu genel kanaati doğrulayıcı mahiyettedir. Türkçenin Özbek ağzıyla söylenilmiş atasözleri, doğal olarak diğer Türk ülkelerinde de sadece ağız değiştirmek suretiyle aynı anlamda kullanılmıştır. Afganistan Özbek folklorunda 'atalar sözi akılning közi' gibi bir atasözü olduğu için Azizullah Butun da şiirlerinde atasözler kullanmıştır.

Sâglâming (Sağlığın)

Düşmäning gâr mur bolsä äjdähâ ornidä kor

Här kaçân mundâk kilärmän dip nämâyân eylämä

Şair yukarıdaki '**Düşmäning gâr mur bolsä äjdähâ ornidä kor**' kullandığı atasözü ile düşmanın karınca bile olsa onu ejderha gibi gör, onu küçük görerek boş bulunma, zayıf yanını bulup kötülük edebileceğini ifade etmektedir.

Kimirlä (Hareket et)

Gulşän içrah säyrägän bulbul bulär

Zähmi härnî istägän çun gul bulär

Şair yukardaki '**Zâhmî hârnî istâgân çun gul bulâr**' kullandığı atasözü ile zehmet çeken rahat bulur yani çaba gösterilmeden, sıkıntı çekilmeden arzu edilen güzel ve mutlu sonuçlara ulaşmaz demek istemiştir.

Tâşlâmâh hâzîrgi işnî ertägä

Bû şâfâtdâh bolsä kim, kâhâl bulâr

Şair bu beyitteki '**Tâşlâmâh hâzîrgi işnî ertägü**' atasözü ile bugünün işini yarına bırakma ya da bugün yapılması gereken bir işi ertesi güne bırakmanın türlü sakıncaları var olduğunu göstermektedir.

Otmâqçi (Gececek, Geçici)

Bûrinî kuygâh çöpân kılmâqçi bolsäng äbläsän

Kämbägälnî bâygä dost etmâqçi bolsang äbläsän

Şair beyitte kullandığı '**Bûrinî kuygâh çöpân kılmâq**' atasözü ile kurda kuzu teslim etmek derken bir şeyi, ona zarar verecek, güvenilemeyecek birine emanet etmek aptalık olduğunu ifade etmektedir. Bu beytin ikinci mısrasında da kullandığı '**Kämbägälnî bâygä dost etmâqçi**' atasözü ile davul dengi dengine çalar ifadesi ile aynı hayatı paylaşacak kişilerin her açıdan uyum içinde olması gerektiğini söylemiştir (Acaroğlu, 2006: 518).

Käyf Ânâ Âlhâq (Nasıl Haklıyım)

Tort tämân cevlângä zärq û riyâ bolgän Butun

Här kim ekkânin orâglär, munçä kop änbâr nimä?

Şair bu beytteki '**Här kim ekkânin orâglär**' atasözü ile herkes ektiğini biçer sözü ile ne şekilde davranırsan, o şekilde karşılık görürsün manasına gelen bir ifade biçimi kullanmak istemiştir (Acaroğlu, 2006: 528).

ç. Şiirlerdeki Dil ve Üslup

Afganistan Özbek edebiyatı, tamamen Çağatay edebiyatının devamı niteliğindedir. Afganistan'ı Rus ve Sovyetler Birliği tarafından ele geçirilmesine rağmen, bu işgalin edebiyat alanında etkisini gösterecek kadar uzun sürmemesi,

Afganistan Özbekleri'nin dili üzerinde Rusça'nın etkisi olmasını önlemiştir. Bu durum aynı zamanda dil özelliklerinin korunmasını sağlamıştır fakat bunun yanında birçok şair, yazar ve edebiyatçılar, Çağatay edebî üslubuna göre şiirler söylemiş ve nesir eserleri yazmışlardır (Akyüz, 2017: 318).

Rus ve Sovyet idare ve tesirinden uzak kalmış olan Afganistan Özbek edebiyatında, Çağatayca'nın etkisi, özellikle edebî ve lisani usullerde, motiflerde, edebî şekil ve kaidelerde açıkça karşımıza çıkmaktadır. Günümüzde Afganistan Özbekleri arasında çok az sayıda insan, günümüz Çağdaş Özbekistan Özbek şiir ve edebiyatı ile uğraşmaktadırlar. Afganistan'da, şiir ve nesir ile meşgul olan ve edebî eserler veren Afganistan Özbekleri, kendilerine özgü yeni bir yöntem ve üslup koymak yerine daha çok Çağatay edebiyatı şair ve yazarlarının üsluplarını örnek almaya çalışmaktadırlar. Afganistan Özbekleri, ataları olan Nevâî, Bâbü, Şeybânî Han ve başka Çağatay edebiyatının söz üstadlarının eserlerine daha rahat ulaşma, okuma ve anlama imkânı elde etmişlerdir (Akyüz, 2017: 19).

Azizullah Butun'da değer Afganistan Özbek şairleri gibi Çağatay edebiyatının dil ve üslubunu örnek alarak şiirler söylemiştir.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

Şair Azizullah Butun'un Şiirleri (Özbek Türkçesi ve Türkiye Türkçesi)

Çeviri Yazı Latin Alfabetiyle Özbek Türkçesi ve Açıklaması

Arap Alfabetiyle Özbek Türkçesi

Қâşäd (Muhabir) (Fâilâtün / fâilâtün / fâilün)	قاصد
Қâşädâ bergin ҳабәр кырдâридән Söylegin özgä- räkibning bâridän (Ey muhabir! Onun davranışından haber ver, o yabancıya rakibi olduğundan bahset.)	قاصدا! بېرگين خبر كىردارىدن سويله گين اوزگه - رقيب نينگ بارىدن
Қäyгу бirläh boldi көнглим äşänâ Қil ҳабәр etkän işin äşâridän (Üzüntü ve acıya kalbim alışmış oldu, yaptığın işin eserlerinden haber ver.)	قيغو بيرله بولدى كۆنگليم آشنا قىل خبر ايتگن ايشين آتارىدن
Telbäläb här kon otärmän koyidän Tâki tıgsäh bir kesäk devârîdän (Her gün delicesine geçiyorum onun sokağından, ta ki vursa bir taş ile duvarından.)	تېلبه لب هرکون اوترمن كويىدن تاکه تېگسه بير كېسک دېوارىدن
Fâydäläb otgän kişî yok hiç kaçân Sâvgä älib 'aşknig bâzâridän (Hiç kimse aşk pazarından daha faydalı bir hediye almamıştır.)	فايده لب اوتگن كيشى يوق هيچ قچان ساوغه آليب عشقى نينگ بازارىد
Sevginî kılmä t'âräf kimsägä Râhätî kob äz erur äzâridän (Sevgini kimseye tearüf etme çünkü onun rahatı açısından dolayı çok azdır.)	سېوگىنى قيلمه تعارف كيمسه گه راحتى كۆب آز ابرور آزارىدن
'Äşk isä fârcâmı niküyiş imäs Här nä yähşî oşbu aşknig bâriden	عشق اېسه فرجامى نېكو ايش اېمس هرنه يخشى اوشبو عشق نينگ بارىدن

(Aşk ise iyiliğin sonu değil, her şey bu aşktan daha iyidir.)	
Sâhiyâ bergin Butungä câminî Tâkâ çiqsâh tilbâlik mâhmâridân (Ey sâki Butun'a kadehi ver, ta ki deliliğini çıkarsın.)	ساقیا بېرگین بوتون گه جامینی تاکه چیقسه تېلبه لیک مخماریدن

Qızgînä (Kızcağız) (Fâ'ilâtün / fâ'ilâtün / fâ'ilâtün / fâ'ilün)	قیزگینه
Kûçämizning tûridä yâhşî, çîrâyli kızgînä Ertälâb berib sâlâm, otib ketâr semizgînä (Sokağımızın sonunda iyi, güzel bir kızcağız, sabahları selam verip geçer şişmancağız.)	کوچه میزنینگ توریده بخشی چیرایلی قیزگینه اېرته لب بېریب سلام، اوتیب کبتر سېمیزگینه
Hâr kuni men intiķib, birtâ sâlâmigâ könib Bersâ bâri bir sâlâm çîrâyginä, tāmizginä (Ben her gün sabırsızlıkla verdiği bir selama razıyım, verse bari bir selam güzelce, temizce.)	هرکونی مین اینتیقېب، بیرته سلامی گه کونیب بېرسه باری بېر سلام، چیرایگینه، تمیزگینه
Dîyâ kûzim yolidä, kun otmägây, turgây nâfäs Kûçä bâşidân korinsä âkâdi dengizginä (Gözlerim yolunda, gün geçmiyor, nefes durmuş, cadde başından görülürse akar deniz gibi.)	دېیه کوزیم یولی ده، کون او تمه گی، تورگی نفس کوچه باشیدن کورینسه آقه دی دېنگیزگینه
U kelârû bu kelâr, tilâydi kızni sâvçilâr Telmurib otmâkdä yillâr, âçilib âğizginä (O gelir, bu gelir, kızı ister, Onun isteyenleri; bir bakışla yılların geçtiğine şaşıracaksın.)	او کېلر و بو کېلر، تېله یدی قیزنی ساوچی لر تېلموریب اوتماقده بیللر، آچیلیب آغیزگینه
Ânäsînî köndiring yâ âtäsigâ pul bering Kûçämizdä birta köndiruvçi bolsâ, sizginä	أنه سینی کوندیرینگ یا آته سیگه پول بیرینگ! کوچه میزده بیرته کوندیروچی بولسه، سیزگینه

(Annesini ikna edin ya da babasına para verin, sokağımızda ikna edici bir kişi varsa, o da sizsiniz.)	
İkki yûrek bir-birînî tâpâlmäsä âgär Här şibir-şibir etilgän söz imäs, bîgizginä (Eğer iki kalp birbirini bulamazsa, her fısıldayan söz değil iğnelemedir.)	ایکی یوره ک بیر - بیرینی تاپه ألمسه اگر هر شیبیر - شیبیر ایتیلگن سۆز اېمس، بیگیز گینه
Âytä kâling kiprigî birlä menî âläyķâsin! Bolädi undä bu târ koça ozi yâ bizginä (Ona söyleyin beni göz üstüne alsın! Böylece bu dar sokağın özü biz olacağız.)	ایته قالینگ کیپرگی بیرله مېنی اوله ی قاسین! بوله دی اونده بو تارکوچه اؤزی یابیز گینه

Divânımız (Fâ'ilâtün / fâ'ilâtün / fâ'ilün)	دیوانی میز
Âyrılıķlär dârdi be dârmânımız Fâsıd etti âyrilik sâmânımız (Ayrılıkların derdinin dermanı yoktur, bu ayrılık dinçliğimizi bozdu.)	ایریلیق لر درد بی درمانی میز فاسد ایتتی ایریلیق سامانی میز
Bir-birâvdän hiç kişi ârtiķ emäs Şû tuşunçädä surib dâvrânımız (Hiç kimse birbirinden üstün değildir, bu düşünce ile hareket ediyoruz.)	بیر - بیراودن هیچ کیشی آرتیق اېمس شو توشونچه ده سوریب دورانی میز
Ülkädâşnî ting-bârâbâr bolışı Ânça yıllärdän beri ârmânımız (Ülkedaşın beraber oluşu, çok yıllardır bizim isteğimizdir.)	اؤلکه داشنی تېنگ - برابر بولیشی انچه ییللردن بېری ارمانی میز
Birläşib gâr yolgä tuşsä bärçä il Ḳoldän âlâlmäs kişi îmkânımız (Eğer bütün halk bir araya gelip yola çıksa, kimse bizim elimizden imkanımızı alamaz.)	بیرله شیب گر یؤلگه توشسه برچه اېل قولدن آالمس کیشی امکانی میز

<p>Kinälär bolsä yürekdän pâk-pâk Yängilâşsâk qäytädän päymânimiz (Nefretleri kalbimizden silsek, tekrardan yeni bir hayata başlamak bizim umudumuz.)</p>	<p>کینه لر بولسه بوره کدن پاک - پاک ینگيله شسک قیته دن پیمانی میز</p>
<p>‘Älmu dânişgä egä bol qäytädän Âylä täkrâr târihâ fârmânimiz (Okuma ve yazmaya tekrardan sahip çık, yeniden tarih kurmayı tekrarla.)</p>	<p>علم و دانش گه اېگه بول قیته دن ایله تکرار تاریخه فرمانی میز</p>
<p>Hâk âlâlmäs tilmurib qâlgän kişi Hâk yolîdâ ilgârî qurbânimiz (Sesini çıkarmayan kişi hakını alamaz, hak yolunda kendimizi kurban ederiz.)</p>	<p>حق الالمس تېلموريب قالگن کیشی حق یولی ده ایلگری قربانی میز</p>
<p>İl unuttuk kârı dünyâyî bilân Âğır yük âstîdâ dir vicdânimiz (Dünya işleriyle halkı unuttuk, vicdanımız ağır bir yük altındadır.)</p>	<p>ابل اونوتدیک کار دنیائی بیلن آغیر یوک آستیده دیر وجدانی میز</p>
<p>Bir tāmândän keldi sözlär ustmä-ust Âylädî rāngin bütün dîvânimiz (Bir yandan sözler üst üste geldi, bütün divanımızı rengarek yaptı.)</p>	<p>بیرتماندن کېلدى سۆزلر اوستمه اوست ایله دی رنگین بوتون دېوانی میز</p>

<p>Nävâî Bâbâm (Fâ'ilâtün / fâ'ilâtün / fâ'ilâtün / fâ'ilün)</p>	<p>نوایی بابام</p>
<p>Hâr kaçân yâdimgä kelsä tırfâ sözläring bâbâm Âçılârmân gül gâbi, bülbül gâbi şâyda müdâm (Ne zaman sözlerini hatırlarsam büyükbabam, her zaman bülbül gibi, çiçek gibi açılırım.)</p>	<p>هر قچان یادیم گه کیسه طرفه سۆزلارینگ بابام آچیلرمن گل کبی، بلبل کبی شیدا مدام</p>

<p>Säyri fikring, säyri âfâķ birlä ânfäs bizlärä</p> <p>Ârmägâanning, dävrimizdä dir yärâġî bî niyâm</p> <p>(Senin fikir ve düşüncelerin bizim devrimizde bir hediye ve bir silahtır.)</p>	<p>سيرفكرينگ، شير آفاق بيرله انفس بيزلره</p> <p>ارمغانينگ، دوريميزده دير يراغ بي نيام</p>
<p>Kättä şohrätgä egä bolġän Uluġbek cilväsi</p> <p>Birlä âncäm, häm fälâknî âyläbân bersäk ķävâm</p> <p>(Büyük bir şöhrete sahip olan Uluġbek'in cilvesi! Seni yıldızlarla birleştirip -yıldızlara gökyüzü kıvam olduġu gibi sana da- gökyüzü ile kıvam verebiliriz)</p>	<p>كئته شهرتگه اپگه بؤلگن الوغ بېك جلوه سی</p> <p>بيرله انجم هم فلكنى ايله بان بيرسك قوام</p>
<p>Nâ-hälâfmiz, ķilsä tä'bir, sen nävâyîm, be-nävâ</p> <p>Âşl oġlân undämiz, yâ u âġzigä vursäk läcâm</p> <p>(Hayırsız evladız, eġer sen Nevâîyi nevâsız veya zavallı olarak yorumlarsan, onun gerçek evlatları olarak biz senin aġzını baġlarız.)</p>	<p>ناخلف ميز، قيلسه تعبیر، سېن نواییم، بېنوا</p> <p>اصل اوغلان اونده ميز، یاو آغزیگه اورسک لجام</p>
<p>Uşbu dävrandä yärâş, gurgummä säzi tort tämân</p> <p>Tilmurib ķâlmä vätändâş, eylâ gurgummä, ķiyâm!</p> <p>(Bu dönemde yarış çünkü gurguma sazı dört tarafta, sessiz kalma yurttaş eyle gurguma kıyam!)</p>	<p>اوشبو دورانده يره ش، گورگومه سازى تورت تمان</p> <p>تېلموريب قالمه وطنداش، ايله گورگومه، قیام!</p>
<p>Ânä yurting härzä ot birlä yâpilġän ozbegim</p> <p>Härzä öt ostidä yâpgân, härzälär onlärçä dâm</p> <p>(Özbeġim ana vatanın herze ot gibi yapılmış, herze ot ile yapılanlar bizlere onlarca pusudur.)</p>	<p>آنه يورتينگ هرزه اوت بيرله ياپيلگن اوزبېگيم</p> <p>هرزه اؤت آستى ده ياپگن، هرزه لراؤنلرچه دام</p>
<p>U, şukuhli târiġingni etmäsä yâd, kor yüräk</p> <p>İkki bärmâķ birlä yâşirmâġ, ķuyâşni cähli ämm</p> <p>(O şanlı tarihini hatırlamasa, kör yürektir, iki parmakla güneşini gizlemek, tam bir cahelettir.)</p>	<p>او، شکوهلى تاريخينگنى اېتمسه ياد، کور يوره ک</p> <p>ايكى برماق بيرله ياشيرماغ، قوياشنى جهل عام</p>
<p>Fâġri Turkdir mârifät kânî, unûtılmas 'âķiķ</p> <p>Uşbu kândän fâyďä âlişdir Butungä bir päyâm</p>	<p>فخر تورک دير معرفت کانى، اونوتيلمس عقيق</p> <p>اوشبو کاندن فايده آليش دير بوتونگه بير پیام</p>

(Türkün gururu, bilgi kaynağı ve unutulmaz bir akiktir, bu kaynaktan yararlanmış Butun'un bir mesajıdır.)	
---	--

Hämâri (Sarhoş) (Fâ'ilâtün / fâ'ilâtün / fâ'ilâtün / fâ'ilün)	خماری
Uyqidän yängi açilgän kûzining hûmâri män Günçâdek sûzgä açilmägän läbin âsrâri män (Uykudan yeni açılan gözlerinin sarhoşuyum ben, gonca gibi söze açılmamış dudaklarının sıyrıım ben.)	اویقی دن ینگی آچیلگن کوزی نینگ خماری من غنچه د بک سوزگه آچیلمه گن لبین اسراری من
Ġämzälâb turgän çâgi sâçi pärîyşân men gebi Kibri birla kûzga yulmay bâkmasa bezâri män (Güldüğü zaman saçları da darmadağınık ben gibi, bu gurur ile çaktırmadan bana bakmasa idi nefret ederdim ben.)	غمزه لب تورگن چاغی ساچی پریشان مبن کی کبری بیرله کوزگه یولمه ی باقمسه بیزاری من
Kânâ nâzû işvâ bolgän, lek ozî mägrur, väli Vä'däsin kılmây väfâ ûnutsä men ikrâri män (Bu cilve ve naz dolu edaları ile çok mağrur ama verdiği sözde vefa etmesine emin değilim.)	کان ناز و عشوه بؤلگن، لپک اوزی مغرور، ولی وعدہ سین قیلمه ی وفا اونوتسه مبن اقراری من
Bilmädim kändäy bu köngil boldi mäftun kûzigä Bâşgä tuşsä kûz korâr, şahlâ kûzin bemâri män (Bilmedim nasıl vuruldu bu gönül güzel gözüne, aklın başına geldiği zaman göz görür, güzel gözünün hastasıyım ben.)	بیلمه دیم قنده ی بو کونگیل بولدی مفتون کوزیگه باشگه توشسه کوز کوره ر، شهلا کوزین بیماری من
Lâb burib cirkär, sûzing köngligä mä'kul tuşmäsä Härnä etsä mäyli çun men 'âşıkâ nâdâri män (Bu sözlerimi beğenmiyorsa ve gönlüne makul değilse melâmet eder, her ne söylese haklıdır çünkü fakir bir aşığım ben.)	لب بوریب جیر کر، سوزینگ کونگیلی گه معقول توشمه سه هرنه ایتمسه میلی چون مبن عاشق ناداری من

<p>Ketti râhât cismu cândân hâmdâ uyqı didâ dän</p> <p>Kaçälär otgunçâ tâng, bir kelsä deb bedâri män</p> <p>(Vücudumdan rahatlık hem de gözümde kaçtı uykular, geceler geçtikçe bir kere gelse diye sabaha kadar uyanığım ben.)</p>	<p>کیتی راحت جسم و جانندن همدە اویقی دیده دن</p> <p>کبچه لر آتگونچه تانگ، بیر کبلسه دپب بیداری من</p>
--	---

<p>Äyläding (Ettin, Yaptın)</p> <p>(Fâ'ilâtün / fâ'ilâtün / fâ'ilâtün / fâ'ilün)</p>	<p>ایله دینگ</p>
<p>Gâh yâpıb, gâh korsätib şeydâvu şeydâ äyläding</p> <p>Gâhi häm küzing âdâgî birlä îmâ äyläding</p> <p>(Bazen yayıp, bazen de gösterip şeyda ve şeyda ettin, bazen de gözlerinin edaları ile işaret ettin.)</p>	<p>گاه یاپیب، گاه کورسه تیب شیدا و شیدا ایله دینگ</p> <p>گاهی هم کوزینگ اداغی بیرله ایما ایله دینگ</p>
<p>Ozgä birlä mehribânlik, men bilän cävrü cäfâng</p> <p>Ne hâtâ kılgän edim, el içrâ räsvâ äyläding</p> <p>(Bir başkasına nezaket, benimle cefa ettin, ne hata yapmışım ki halk arasında rezil ettin.)</p>	<p>اوزگه بیرله مهربانلیک، مېن بیلن جور و جفانگ</p> <p>نی خطا قیلگن ابدیم، اېل ایچره رسوا ایله دینگ</p>
<p>Sevgi dârdi çin bölüb, mâhr u vâfâng yâlgân ekân</p> <p>Çinu yâlgân қоşmä қаш қакіб tämännâ äyläding</p> <p>(Aşkın acısı gerçek olup, sevgi dolu aşkın yalanmış, doğru ve yanlış kaşlarınının çatması ile belirlemen arzu edilir.)</p>	<p>сېوگی дрдی چین бولیб، мھر у вѧѧг Ƴălgân ekân</p> <p>چین у Ƴălgân қошмѧ қаш қакіб tämännâ äyläding</p>
<p>Bu yürekni yândirib, gâh kuydirib, gâh sindirib</p> <p>Pärçäsidän mäy uçun özgägä minâ äyläding</p> <p>(Bu yüreği yakıp, yıkıp, bazen de kırıp, parçasından şarap için özgeye cam yaptın.)</p>	<p>бу Ƴөрѧкнѧ Ƴăндириб, гăг куйдириб, гăг сѧндириб</p> <p>пăрçăсидăн мăѧ Ƴчун öзгăгă minâ äyläding</p>
<p>Hâlkä-î dervişgä erdim şâh, vâlî kılding gädâ</p> <p>Bâlälär şävķîmidâ âsbâbi âvâ äyläding</p> <p>(Dervişlerin halkasında kraldım ama beni dilenci yaptın, çocukların ellindeki oyuncaklar gibi yaptın.)</p>	<p>ھلقہ Ƴ دروېش گہ اېرديم شاه، ولی قیلدینگ گدا</p> <p>باله لر شوқیمی ده اسباب آوا ایله دینگ</p>

<p style="text-align: center;">Yâr (Mef'ûlü / mefâ'ilü / mefâ'ilü / fe'ûlün)</p>	<p style="text-align: center;">يار</p>
<p>Bir kîçä kelib hâli dâlimnî sorägin yâr Bâgbân bolibân bâgi gülimnî sorägin yâr (Bir gece gelip kalbimin durumunu sor sevgilim, bahçıvan olup bahçe çiçeğimi sor sevgilim.)</p>	<p>بیر کبچه کلبیب حال دلیمنی سوره گین یار باغبان بولیبان باغ گلیمنی سوره گین یار</p>
<p>Her özga senî âğdiribân boldi uzâğlık Yollâvçilik et, endi yolimnî sorägin yâr (Her özge sana yaklaşıp uzak dur ama bana yol göster, şimdi yolumu sor sevgilim.)</p>	<p>هر اوزگه سېنی آغدریبان بولدی اوزاغ، لیک یوللاوچی لیک ایت، اېندی یولیمنی سوره گین یار</p>
<p>Ķilgâni cefâ erdi mägâr tinmädi köngil Mehringni koyib, zâr, hâlimnî sorägin yâr (Gönül yaptığı cefayı kabulenmedi, sevgi dolu aşk ile nasıl olduğumu sor ey sevgilim.)</p>	<p>قیلگانی جفا اېردی مگر تینمه دی کونگیل مهرینگنی قویب، زار، حالیمنی سوره گین یار</p>
<p>Hâr kâşi kârâ, kûzi kârâ, köngli qarâ mi? Minglarça sorâk, kıl o ħâlimnî sorägin yâr (Herkesin kaşı siyah, gözü siyah, kalbi siyah mı? Bana binlerce soru sor ve kalmamı iste ey sevgilim.)</p>	<p>هر قاشی قرا، کوزی قرا، کونگیلی قرامی؟ مینگلرچه سوراق، قیل و قالیمنی سوره گین یار</p>
<p>Hicrân utidâ koydi hâmiş rûhu revânim Âfsûsgâ utâr, sinnu sâlimnî sorägin yâr (Hicran ateşinde yandı ruhu revanım, yazıklarla geçer sorsan benim yaşıma, ey sevgilim.)</p>	<p>هجران اوتیده کؤیدی همیش روح و روانیم افسوس گه اوتر، سن و سالیمنی سوره گین یار</p>

<p style="text-align: center;">Gälä (Şikayet) (Fâ'ilâtün / fâ'ilâtün / fâ'ilâtün / fâ'ilün)</p>	<p style="text-align: center;">گله</p>
<p>Ķänçä kılsâm âz erur men rûzigârimdän gälä Ezgu ârmân bâşdâ bârmây kâru bârimdän gälä</p>	<p>قنچه قیلسم از اېرور مېن روزگاریم دن گله اېزگو ارمان باشده بارمه ی کاروباریم دن گله</p>

(Ne kadar çalışsam da az gelir çünkü yaşadığım hayatımdan şikayetçiyim, istek ve hayallerim başta olmak üzere işimden şikayetçiyim.)	
Tunu kun men el uçun, u özgäni yâri bolib Özgädän yoqdir gälä, bâr bolsa yârimdän gälä (Gece ve gündüz ben halk için, o özgenin yâri olup, özgeden şikayetim yok, olsa da yârimden var.)	تون و کون مبن اېل اوچون، او اوزگه نی یاری بولیب اوزگه دن یوق دیر گلّه، بار بولسه یاریم دن گلّه
Çârasızlık el ârâ, âvâralik hâm ustmä-ust Köylämây koygan gämînî, sâzu târimdän gälä (Çaresizlik tüm milleti kaplamış ve yerinden edilme de bunun üstüne gelir, aniden gelen üzüntüden, saz ve târimden şikayetçiyim.)	چاره سیزلیک اېل ارا، آواره لیک هم اوستمه اوست کویلمه ی قویگن غمینی، ساز و تاریم دن گلّه
Sozdä tâsir yoqligîdan keldi hârmân könglimä Âh bilän mâyusligim, şâ' rû şâ' ârimdän gälä (Sözlerin etkisi olmadığı için umutsuzluk gönlüme geldi, ah bu hayal kırıklığım, şiir ve sloganlarımdan şikayetçiyim.)	سوزده تاثیر یوق لیگی دن کبلی حرمان کونگیلمه آه بیلن مایوس لیگیم، شعر و شعاریم دن گلّه
Çâk etib koksimni kâygû, kirdi köngilgä bälâ Hâsrätâ derdû bälânî sevsâ 'ârimdän gälä (Bu acı göğsümü yırttı, yüreğime felaket geldi, acı ve üzüntü seven kaderimden şikayetçiyim.)	چاک ایتیب کوکسیم نی قیغو، کیردی کونگیل گه بلا حسرتا درد و بلانی سیوسه عاریم دن گلّه
Lâlâzâr, daştû dâmännî kormâdim fârâg bolib Âylenib parkâr gâbî âhvâl zârimdän gälä (Lalezar ve ova görmeden mezun olup pusula gibi dönen bu fena halimden şikayetçiyim.)	لاله زار، دشت و دمننی کورمه دیم فارغ بولیب ایله نیب پرکار کبی احوال زاریم دن گلّه
Köngil istägidä otgän kunlârim dâvrân ikän Kâlmädî kayfîyatî mästlik- hâmârimdän gälä (Gönlüm istediğinde geçen günlerim iyi bir dönemmiş, kalmadı sarhoşluğun lezzeti, sarhoşluğumdan şikayetçiyim.)	کونگیل ایسته گیده اوتگن کونلریم دوران اېکن قالمه دی کیفیتی مست لیک - خماریم دن گلّه

<p style="text-align: center;">Ä'täbâr (Güven) (Fâ'ilâtün / fâ'ilâtün / fâ'ilâtün / fâ'ilün)</p>	<p style="text-align: center;">اعتبار</p>
<p>Bir kunî bir yoldä kordim bir eşäknî tülä bâr Sûrädüm sûrâglärimnî kıldi rûşän zâr-zâr (Bir gün yolda yük dolu bir eşek gördüm, sordum sorularımı büyük zorluklarla yanıtladı.)</p>	<p>بیر کونی بیر یولده کوردیم بیر ایشکنی توله بار سوره دیم سوراغلریمنی قیلدی روشن زار-زار</p>
<p>Nîgä insânlâr zeriktir gay dedim seni mudâm Dîdi: insânlık şıfâtdan men kıılırman ânçä 'âr (Neden insanlar seni her zaman yoruyor dedim, dedi: 'İnsanlık sıfatından ben çok utanırım.')</p>	<p>نی که انسانلر زبریکتیر گه ی ددیم سبنی مدام؛ دیدی: انسان لیک صفتدن مبن قیلورمن آنچه عار</p>
<p>Ġârätü çürü çapâvulgä emäs maşğul huşim Bâş kesâr hâm, intiñârdän näng etärmän bâr-bâr (Aklım hırsızlık ve yağma yapmak için meşgul değil, kafamı koparsa bile intihar etmek gibi şeylerden utanırım her zaman.)</p>	<p>غارت و چور و چپاول گه اېمس مشغول هوشیم باش کېسر هم انتحاردن ننگ اېتر من بار-بار</p>
<p>Bizdä ârtiğ yâhşi cādäh, yâhşi yolnî ârzâşi Bârçä eşäk âldidä yoğ inficârgä e'tibâr (Artık bizde iyi cadde ve iyi yolun faydası yok çünkü bu kadar eşeklerin huzurunda caddeyi patlatmamasına bir güven yoktur.)</p>	<p>بیزده آرتیق یخشی جاده، یخشی یولنی ارزشی برچه ایشک آلدیده یوق انفجار گه اعتبار</p>
<p>Dedi: eşakni cınâb kılsang hiñâb, becâ emas Uşbu soz hem neça insân âtigadir nâguvâr (Dedi: 'Bir eşeğe bay diye hitap etsen boşuna değildir, çünkü bu kelime kaç kişinin ismidir.')</p>	<p>دیدی: ایشکنی جناب قیلسنگ خطاب بی جا اېمس اوشبو سوز هم نیچه انسان آتی گه دیر ناگوار</p>
<p>Uşbu tädbîring bilân insân bolışing dir keräk Dîdi: istäymän ħudādän kılmâsin insângä zâr (Bu olayları anladığına göre insansın demek, dedi: 'Allah'tan istiyorum ki insana muhtaç etmesin.')</p>	<p>اوشبو تدبیرینگ بیلن انسان بولیشینگ دیر کېره ک دیدی ایسته یمن خدا دن قیلمه سین انسانگه زار</p>

<p style="text-align: center;">Otmâqçi (Geçecek, Geçici) (Fâ'ilâtün / fâ'ilâtün / fâ'ilâtün / fâ'ilün)</p>	<p style="text-align: center;">اوتماقچی</p>
<p>Bûrinî kıuygâh çöpân kıilmâqçi bolsäng âbläsân Kâmbägâlnî bâygâ dost etmâqçi bolsäng âbläsân (Kurdu koyunlara çoban etmek istiyorsan aptalsın, fakiri zengine arkadaş etmek istiyorsan aptalsın.)</p>	<p>بورینی قویگه چوپان قیلماقچی بولسنگ ابله سن کمبغانی بایگه دوست ایتماقچی بولسنگ ابله سن</p>
<p>Ķârşılıkdır keng câhândâh fâkr ilâ survât ârâ Uşbu âkim zâhridân tâtmâqçi bolsäng âbläsân (Bu geniş dünyada yoksulluk ile zenginlik karşılıklıdır, eğer bu akışın zehrini tatmak istiyorsan aptalsın.)</p>	<p>قرشی لیک دیر کینگ جهانده فقر ابله ثروت ارا اوشبو آقیم ز هریدن تاتماقچی بولسنگ ابله سن</p>
<p>İl ârâ kim kıânçâ köngil yok ezilgân bolmäsâ Yârâ köngil pâhtâsin sotmâqçi bolsäng âbläsân (Tüm halkı araştır hangisinin kalbi kırılmamış, yaraların pamuğunu koparmak istersen aptalsın.)</p>	<p>ابل ارا کیم قنچه کونگیل یوق ایزیلگن بولمسه یاره کونگیل پخته سین سوتماقچی بولسنگ ابله سن</p>
<p>Muntâzirdir tort câhâtdân hâlkimiz hâdmât uçun Telmurib ândîşäsiz ketmâqçi bolsäng âbläsân (Halkımız dört yönden yardım için bekliyor, düşünmeden sessizce gitmek istiyorsan aptalsın.)</p>	<p>منتظر دیر تورت جهتن خلقی میز خدمت اوچون تلموریب اندیشه سیز کیتماقچی بولسنگ ابله سن</p>
<p>İng hârad- ândîşâ birlâh bolsâ keng yollâvçilik Bû mäsirdân bî âsar otmâqçi bolsäng âbläsân (En anlayışlı düşünceler ile bu yola çıksak, bu yola iz bırakıp gitmiyorsan aptalsın.)</p>	<p>اینگ خرد اندیشه بیرله بولسه کینگ یوللاوچیلیک بو مسیردن بی اثر اوتماقچی بولسنگ ابله سن</p>
<p>İl ârâ vâhdât bilân sâmânâ tâpgay toğrilik Uşbu yuknî yâkkâ tâz târtmâqçi bolsäng âbläsân (Halkın birliği ile her ağırlık kaldırılabilir, bu ağırlığı tek başına taşımak istiyorsan aptalsın.)</p>	<p>ابل ارا وحدت بیلن سامانه تاپگه ی توغری لیک اوشبو یوکنی یککه تاز تارتماقچی بولسنگ ابله سن</p>

<p style="text-align: center;">Bädâdlâr (Zâlimlik, Zulüm) (Fâ'ilâtün / fâ'ilâtün / fâ'ilâtün / fâ'ilün)</p>	<p style="text-align: center;">بیدادلر</p>
<p>Dâmânî ülfet tütüb, dünyâmni û şâd etmädi Yâhşi korgän dostlärim 'ämrimdä bir yâd etmädi (Benimle dostluk yapıp dünyamı şad etmedi, en iyi arkadaşlarım hayatımda bir kere bile yâd etmedi.)</p>	<p style="text-align: center;">دامن الفت توتوب دنیا منی او شاد ایتمه دی یخشی کورگن دوستلریم عمریم ده بیر یاد ایتمه دی</p>
<p>Tort tāmân hāsrāt kāmindā tonu kun yāndirguçi Munçā qāyğulār bilān huşmānkā bārbād etmädi (Gece ve gündüz yandırıyor gibi, dört yönden hasret pusuda, bu kadar dertle mutluyum ki beni berbat etmedi.)</p>	<p style="text-align: center;">تورت تمان حسرت کمینده تون و کون یاندیر غوچی مونچه قیغولر بیلن خوش من که بر باد ایتمه دی</p>
<p>Yāşnāmâğ mumkân emäs bir neçä bedâdlâr bilān Dârdi bîdärmân berib kõnglumni bir şâd etmädi (Yaşamak mümkün değil birkaç zalimle, ilacı olmayan derdi verip, kalbimi şad etmedi.)</p>	<p style="text-align: center;">یشنه ماغ ممکن اېمس بیر نیچه بېدادلر بیلن درد بېدرمان بېریب کونگلوم نی بیر شاد ایتمه دی</p>
<p>Dârdä dilnî kimgä âytsām yok eşitgunçî kulāk Ülkādâşdän hārnä kordik, özgä cällād etmädi (Kalbimin derdini kime söyleyim dinleyen bir kulak yok, vatandaştan her şeyi gördük ama özge cellat etmedi.)</p>	<p style="text-align: center;">درد دلنی کیم گه ایتسم یوق ایشیتگوچی قولاق اولکه داشدن هر نه کوردیک، اوزگه جلا د ایتمه دی</p>
<p>Vāyrân âbād hāyâl şāhrigā hiç qoymā kādām Kop zāmān otdî Butun birârtä âbād etmädi (Bu harabe hayal şehrine hiç adım atma, çok zaman geçti Butun, kimse düzeltmedi.)</p>	<p style="text-align: center;">ویران آباد خیال شهریگه هیچ قویمه قدم کوپ زمان اوندی بوتون بیرارته آباد ایتمه دی</p>

<p style="text-align: center;">Cähân Mäkkâr (Hileci Dünya) (Mefâ'ilün / mefâ'ilün / mefâ'ilün / mefâ'ilün)</p>	<p style="text-align: center;">جهان مكار</p>
<p>Közimning nûridan ârtiķ korârman gûlizârimni Ƙâdâm ƙoysâh fâdâ ƙilsâm bäsâtdâh härnâ bârimni (Gözlerimin nurundan daha çok görüyorum çiçeğimi, eğer bir adım atarsa sahip olduğum her şeyi feda ederim.)</p>	<p>كوزيم نينگ نوري دن آرتيڭ كورار من گلغزاريمنى قدم قويسه فدا قيلسم بساطده هر نه باريمنى</p>
<p>Hâķâyķât sûzinî âlmâķ erur âçig bu dünyâdâ Ƙâķib ƙâşû ƙâbâġinî âlibdî eħtiyârimni (Bu dünyada gerçeği söylemek acı verir, kaşlarını kaldırıp acı bakışları ile yetkinliğimi aldı.)</p>	<p>حقيقت سوزيني آلماق ابرور اچيغ بودنياده قاقيب قاش و قباغيني آليبتدى اختيار يمى</p>
<p>Käsâd bâzâridâh sûznî, gänîmât âsrâmâġ lâzim Tâmälsiz bîrân ezhâr, yoķâttdi e'tâbârimni (Kıtlık pazarında sözünü ganimet olarak sakla, hoşgürüsüz bir ifade saygı ve güvenini yok eder.)</p>	<p>كساد بازاریده سوزنى، غنيمت اسره ماغ لازم تامل سيز بيران اظهار، يوقاتدى اعتبار يمى</p>
<p>Mârizlik âhli duniyânî buzib 'âķâbidân âzdirdi Tâميز âbnâsi dâvrândân ketib buzđi mäsârimni (Hastalık dünya halkını bozup, ahiret yolundan çıkarttı, temiz oğulları devrandan ayrılıp mezarımı bozdu.)</p>	<p>مريض ليك اهل دنيانى بوزيب عقبى دن آزديردى تمیز ابناسى دوراندن كپتیب بوزدى مزاريمنى</p>
<p>Cähân mäkkâr, dilimnî ķâyġusî tâşķin bolib härdäm Netäymen bû yüräkdän çikmâġân şorû şârârimni (Kurnaz dünya, her zaman kalbim üzüntüden doludur, ne yapayım bu yörekte, tutkum çıkmadı.)</p>	<p>جهان مكار، دليمنى قيغوسى تاشقين بوليب هر دم نپته ي مين بو يوره كدن چيقمه گن شور و شراريمنى</p>
<p>Tiriklikdâh tärâvât bolmädî mähmân gulim soldi Hâzân yâġmâġârî zâyil etib rängî bâhârimni (Dirilik de ferahlatıcı olmadı misafir gülüm soldu, sonbahar yağması baharımın rengini mahvetti.)</p>	<p>تيريك ليكده طراوت بولمه دى مهمان گلیم سولدى خزان يغماڭرى زایل ايتيب رنگ بهاريمنى</p>

<p style="text-align: center;">Ä'täbâring (Güvenin) (Fâ'ilâtün / fâ'ilâtün / fâ'ilâtün / fâ'ilün)</p>	<p style="text-align: center;">اعتبارینگ</p>
<p>Bäht yârdäm bermäsäh kun kormâging âşlâ kıyin Täbl hoşi s'âdät urmâging âşlâ kıyin (Şans yardımcı olmadan yaşamak zor, mutluluğu bulmak asla zor değil.)</p>	<p>بخت یاردم بېرمه سه کون کور ماغینگ اصلا قیین طبل خوشی سعادت اور ماغینگ اصلا قیین</p>
<p>Bolmasa imânû tâqvâ kâmdâ insânlâr ârâ Tändä izzät câmäsin kiydirmâging âşlâ kıyin (İman ve takvası olmayan insanlara şeref cübbesi gidirmek asla zor değil.)</p>	<p>بۆلمسه ایمان و تقوا کم ده انسانلر ارا تنده عزت جامه سین کییدیر ماغینگ اصلا قیین</p>
<p>Âyrilib yârdän niçun koymäs yüräk ey hämnâfäs Cân koyâring bolmäsäh cân bermâging âşlâ kıyin (Sevdiğinden ayrıldığında neden yanmasın bu gönül, sevenin olmazsa can vermen asla zor değil.)</p>	<p>ایرلیب یاردن نیچون کویمس یوره ک ای همنفس جان کویارینگ بۆلمسه جان بیر ماغینگ اصلا قیین</p>
<p>Tinmâdik dünyâni istab fikri hâdmât isdâ yoğ Ruĥni tån mulkîdâ tindirmâging âşlâ kıyin (Doymadık dünyayı istemekten ama hizmet etmek düşüncesi yok, ruhu bedende dinlendirmen asla zor değil.)</p>	<p>تینمه دیک دنیانی ایسته ب فکر خدمت اېسده یوق روحنی تن ملکیده تیندیر تیر ماغینگ اصلا قیین</p>
<p>Yâşılâr birlâ tiriklik kânçâ bolsäh âz erur Âblâ birlâh lâhzânî otkermâging âşlâ kıyin (İyi insanlarla ne kadar vakit geçersen çok az gelir, aptal biri ile vakit geçirmek asla zor değil.)</p>	<p>یخشیلر بیرله تیریک لیک قنچه بۆلسه از اېرور ابله بیرله لحظه نی اوتکیر ماغینگ اصلا قیین</p>
<p>Otdi dâvrânî yigitlik bilmâdik vâhâsrâtâ Ķârigändä kıytädän kun kormâging âşlâ kıyin (Bilmedik gençlik çağımızın geçtiğini ve ne yazık ki hasrette kaldık, yaşlanınca tekrar görmek çok zor değil.)</p>	<p>او تدی دوران بیگیت لیک بیلمه دیک واحسرتا قریگن ده قیته دن کون کور ماغینگ اصلا قیین</p>
<p>Sözni sözlâh ornidâh vârnâ bälâ dur 'âkıbât Hâr bir ħârfidâ cävâblâr bermâging âşlâ kıyin</p>	<p>سوزنی سۆزله اؤرنیده ورنه بلا دور عاقبت هر بیر حرفیده جوابلر بېر ماغینگ اصلا قیین</p>

(Cümleyi cümle karşılıyor yoksa çok beladır akıbet, Her bir sözüne cevap vermen asla zor değil.)	
E'tabâring il ârâ sârmâyâ dur bilsäng Butun Ehtiyât kılmây yıķilsäng, turmâging âşlâ kıyin (Ey Butun bunu bil ki halk arasında itibarın bir sermayedir, dikkat etmeden düşersen kalkman asla zor değil.)	اعتبارینگ ایل ارا سرمایہ دور بیلسنگ بوتون احتیاط قیلمی بیقیل سنگ تورماغینگ اصلا قیین

Sâruş (Sürûş) (Fâ'ilâtün / fâ'ilâtün / fâ'ilâtün / fâ'ilün)	سروش
Köz tutub ûlturmâging kelmäs unutgân dilbäring Âyrilib singän qânât bolmäs uçâtgân şâhpäring (Gözün onun yolunda olmasın seni unutan sevgilin gelmez bir daha, ayrılık senin için sevindirici değil.)	کوز توتوب اولتورمه گین کلمس اونوتگن دلبرینگ ایرلیب سینگن قنات بولمس او چاتگن شاهپرینگ
Dostlik âsân erur, lâkin âni âsrâş kıyin İkki köngil bolmäsâh bir, bel buzilgay paykaring (Dostluk kolaydır ama onu sürdürmek çok zor, iki gönül bir olmadan sevmek zor.)	دوست لیک آسان ابرور، لکین انی اسره ش قیین ایکی کونگیل بولمسه بیر، بیل بوزیلگی پیکرینگ
Râzâ dâl fâş âylâmâh bolmâh pâşây mân tâ âbâd 'İbrätâ dünyâ bolâr hârkimgâ hâli âbtäring (Kalbinin sırnı ifşa etme, sonsuza kadar pişman olacaksın, dünyanın ibretlik hali olur senin halin.)	راز دل فاش ایلامه بولمه پشیمان تا ابد عبرت دنیا بولر هرکیم گه حال ابترینگ
Hâr kişî öz yûkinî ûzî kotârib bârguçi Yâhşi sirdâş bolmäsâh hiç hâm bolâlmäs râhbäring (Herkes kendi yükünü kendi taşır, iyi bir sırdaş olmadan asla lider olamazsın.)	هرکیشی اوز یوکینی اوزی کوتاریب بارگوچی یخشی سیرداش بولمسه هیچ هم بولالمس رهبرینگ
Tâ tiriksân közdâ yâhşî köz yumulgândân keyin Düşmenî rûhû râvâning dir uşâ mâh-pâykaring	تا تیریک سن کوزده یخشی کوز یومولگندن کیین دشمن روح و روانینگ دیر اوشه ماه پیکرینگ

(Yaşadığı sürece herkesin önünde iyisin, gözlerin kapandıktan sonra ruhunun düşmanı senin güzel yüzündür.)	
Köz yaşın âkizdirib dünyâgä bermä däl Butun Şûrâ toprâgdä şâmâr bermäs nähâlâ bâväring (Ey Butun gözyaşı döküp dünyaya gönül verme, tuzlu toprağa güvenen fidanın meyve vermez.)	کۆز یاشین آقیز دیریپ دنیاگه بېرمه دل بوتون شوره توپراغده ثمر بېرمس نهال باوری

Özgä (Yabancı) (Fâ'ilâtün / fâ'ilâtün / fa'ilâtün / fâ'ilün)	اوزگه
Gär yikitsäng ey fäläk, käytib yänäh turmâkçimän Zindägîdäh härnä bârin bir kimâr urmâkçimän (Ey dünya yere vursan da yeniden kalkmak isterim, hayatta sahip olduğum her şeyle kumar oynarım.)	گر بیقیئسنگ ای فلک، قیئیب ینه تورماقچی من زندگی ده هر نه بارین، بیر قیمار اورماقچی من
Âlmädî şävķ härnä kıldım bû 'âcâb dünyâ ârâ Eskinî âylâb hârâb, yängî tuzum ķurmâkçimän (Ne kadar uğraştım ama bu garip dünya hiç ilgimi çekmedi, eskiyi yıkıp yeni bir sistem yaratmak istiyorum.)	المه دی شوق هر نه قیلدیم بو عجب دنیا ارا ابسکینی ایله ب خراب، ینگى توزوم قورماقچی من
Härnä bolsä özgä, özgä, âşânâ bolmäs ekän Çâräsizmän, özgä birlä âşânâ bolmâkçimän (Sonuçta, yabancı, yabancı ile tanışamazmış, mecburum bir yabancıyla tanışmalıyım.)	هر نه بۇلسه اوزگه، اوزگه، آشنا بۇلمس اپکن چاره سیزمن، اوزگه بیرله آشنا بولماقچی من
Dostlik be mäd'â yoķdir âgär hām bolsä âz Ustidä toprâķû kul bir neçä bel surmâkçimän (Amaçsız arkadaşlık yok olsa da az, üstüne birkaç kürek toprak ve kül atmak isterim.)	دوست لیک بی مدعا یوق دیر اگر هم بۇلسه از اوستیده توپراق و کول بیرنچه بیل سورماقچی من
Ot yâķib kuydirdilär ilning bäsâtdä bârini Bû ķarâķçilärni endî sözdä kuydirmâkçimän	اوت یاقیب کۆیدیردیلر ایل نینگ بساطده بارینی بو قراقچیلرنی ایندی سۆزده کۆیدیرماقچی من

(Bütün insanları ateşe verdiler, bu soyguncuları şimdi sözlerimle yakmak istiyorum.)	
<p>Âyri til, til ostidâh bârini, fârk etting Butun</p> <p>Âhîrilâmır olmasâm âhvâlini kormâkçimân</p> <p>(Bunların hepsini ayrı ayrı dile gitirip fark ettin Butun, eğer ölmezsem bunların ne olduğunu göreceğim.)</p>	<p>ایری تیل، تیل آستیده بارینی، فرق ابتدینگ بوتون</p> <p>آخر الأمر اولمه سم احوالینی کورماقچی من</p>

Târânâ (Terâne, Şarkı) (Fâ'ilâtün / fâ'ilâtün / fâ'ilâtün / fâ'ilün)	ترانه
<p>Mâyhân uçun birlâşinglâr, bârçâ ülkâdâşimiz,</p> <p>Hâr tamân pârlâk erur, korgändâ nur kûyâşimiz</p> <p>(Vatan için birleşin, tüm yurttaşlarımız, her yere baktığımızda güneş gibi parlar.)</p>	<p>میهن اوچون بیرلشینگلر برچه اولکه داشیمیز</p> <p>هرتمان پارلاق ابرور کورگنده نور قویاشیمیز</p>
<p>Kînâ û nâfret, 'âdâvet kıldi âbter ülkâni</p> <p>Târk etib yâvlârni song, yâvuğlaşing sirdâşimiz</p> <p>(Kin ve nefret ülkeyi mahvetti, düşmanlığı terk ettiğinizde bizim sırdaşımızsın.)</p>	<p>کینه و نفرت، عداوت قیلدی ابتر اولکه نی</p> <p>ترک اپتیب یاولرنی سونگ، یاوغله شینگ سیرداشیمیز</p>
<p>El ârâ 'âbrât bolib, dünyâ ârâ şârmândâlik</p> <p>Nî yokâtib, ornidâh endî kerâk kengâşimiz</p> <p>(Halka örnek olup, dünyaya rezil olduk, neler kaybettik, şimdi bunların yerinde danışmaya ihtiyacımız var.)</p>	<p>اېل ارا عبرت بولیب، دنیا ارا شرمنده لیک.</p> <p>نی یوقاتیب، اورنیده اېندی کپره ک کپنگاشیمیز</p>
<p>Yok et ûruş û qurâlnî, qolgâ âlgin bir qâlâm</p> <p>Bu pâyâm hâr kun berâr bizlârgâ tâğ û tâşimiz</p> <p>(Savaşı, silahını yok et, eline bir kalem al, bu mesaj bize her gün bir dağ gibi yaşam verir.)</p>	<p>یوق اېت اوروش و قورالنی، قؤلگه آلگین بیرقلم</p> <p>بو پیام هرکون بېر بیزلرگه تاغ و تاشیمیز</p>
<p>Qolmâ-qol bûliş kerâk bûtün vâtân mâydânidâ</p> <p>Tâjîkû O'zbek- Hâzârâ, Pâştun hâm qârdâşimiz</p>	<p>قوله-قول بولیش کپره ک بوتون وطن میدانیده</p> <p>تاجیک و اوزبیک - هزاره، پشتون هم قرداشیمیز</p>

(Ülkenin her yerinde el ele tutuşmalıyız, Tacikler Özbek-Hazara ve Peştunlar bizim kardeşlerimizdir.)	
---	--

Räsmä Fäzîyhät(Utanç Verici Gelenek) (Fâ'ilâtün / fâ'ilâtün / fâ'ilâtün / fâ'ilün)	رسم فضیحت
Kimni korsäng ũzinî ählî siyâset bilguçi Häm dä şû ât âstidâh räsmi fäzîhät kılguçi (Herkes kendini politikacı zanneder, hem de bu unvan ile rezillik yapar.)	کیمنی کورسنگ اۆزینی اهل سیاست بیلگوچی همده شو ات آستیده رسم فضیحت قیلگوچی
Bî 'ämäl işlâvçilär âylab cäfâ il häkkidä Ertädâh 'û közidä' gûyâ kıyâmât bolguçi (Sözünü tutmayan insanlar milletin hakkına cefa ediyor; sabah, gözünde, sanki kıyamet kopuyor.)	بی عمل ایشلاو چیلر ایلب جفا ایل حقیده ابرتته ده < او کوزیده > گویا قیامت بؤلگوچی
Baş bolimdän tâ ädâg bärçäh fäsâd pîşäh erur İl bilän tengrî kuçigäh karşı barmikän kuçi? (Başından sonuna kadar çok fazla yolsuzluk var, Allah'ın gücü ile halkın gücüne karşı başka bir üstün güç var mı?)	باش بولیم دن تا اداغ برچه فساد پیشه ابرور ايل بیلن تېنگری کوچی گه قرشی بarmیکن کوچی؟

Köngil Ârmâni (Gönül Arzusu) (Fe'ilâtün / fe'ilâtün / fe'ilâtün / fe'ilün)	کونگیل آرمانی
Kâş oltursäng edi lâhzäyi cânânâ bilän Gäm dünyâni unutsäng edi päymânâ bilän (Keşke bir anlığına sevdiğinle oturuyor olsaydın, bir kadeh şarapla dünyanın acısını unutmuş olsaydın.)	کاش اولتورسنگ ابدی لحظه یی جانانه بیلن غم دنیانی اونوتسنگ ابدی پیماننه بیلن
Eyi huş u lâhzäki bir câm bilän kuşni yüräk Râz dil şârḥ etibân yâri sâmimânâ bilän	ای خوش او لحظه که بیرجام بیلن قوشنی یوره ک راز دل شرح ایتیبان یار صمیمانه بیلن

(Ne mutlu o an ki bir kadehle iki yüreği bir yapıp kalbinin sırrını sevdiğin yârine açıklıyor olsaydın.)	
Yemägin ‘äkäl bilän otkän ‘ämır hâsrätini Niçä kun lâzim erur ‘äşrätı durdânä bilän (Geçmiş hayatın hasretini duyma konusunda endişelenme, sevdiğinle iyi vakit geçirmek için kaç gün lazım olur.)	بیمه گین عقل بیلن اؤتکن عمر حسرتینی نیچه کون لازم ابرور عشرتی ڈردانه بیلن
Muhtäsib kılsä hârâm bâdä içişni nî bâk Bir hâläl väşl etur kulbâni mäyhânä bilän (Şarap içişini yasaklasa ne anlamı var ki, bir sebep ile evi meyhaneye çevirir.)	محتسب قیلسه حرام باده ایچیشنی نی باک بیر خلل وصل ایتور کلبه نی میخانه بیلن
Ķäysi yuz birlä bârur pîr mägân sâzidä şäyh Munf’äl bolsä keräk tâlbisi rändânä bilän (Hangi yüz ile gider kötü yola şeyh, bu kurnaz zekasıyla pişman olsa gerek.)	قیسی یوز بیرله بارور پیر مغان سازیده شیخ منفعل بولسه کبره ک تلپیس رندانه بیلن
Ķäm dünyâni unut çekmä gäm ü kıygu Butun Dâyâmâ ‘ämır keçär kulgiyi mästânä bilän (Ey Butun dünyanın üzüntüsünü unut, acı çekme, hayat hep sarhoşluk ve kahkahlarla geçer.)	غم دنیانی اونوت چیکمه غم و قیغو بوتون دایما عمر کیچیر کولگی مستانه بیلن

Ânä Yurting (Anavatanın) (Fâ'ilâtün / fâ'ilâtün / fâ'ilün)	آنه یورتینگ
Ķälpäging bâşingdän âlib oylägin Keksä târih dâvrânidän soylägin (Şapkanı başından çıkar ve düşün, eski tarihin hakkında söyle.)	قلپاغینگ باشینگدن آلیب اویله گین کپکسه تاریخ دورانیدن سویله گین
Bu cähândä bärçä dâvrân ustidän 'Äql kıdîni kûtârib böylägin	بو جهانده برج دوران اوستیدن عقل قدینی کوتاریب بویله گین

(Bu dünya dönen kulenin üstündedir, zekânı yükseltip söyle.)	
Telmurib oltirmä ‘äzlät kâncidä Sen gâzâl âzâdâliknî kuylägin (Susarak oturma bir köşede, sen özgürlük şiirini söyle.)	تېلموريب اولتورمه عزلت کنجیده سېن غزل آزاده لیک نی کویله گین
Özgälär mülkî kerâkmäs ülkädâş Ânä yurtingnî uyingdek uylägin (Yabancıların vatanı bize gerekmez ülküdaş, ana vatanını evin gibi düşün.)	اوزگه لر ملکی کبره کمس اولکه داش؟ آنه پورتینگنی اویینگدیک اویله گین
Telmurib kâlsäng äyäg ostîdäsän Bolmäsäh til, nä’rä urgin-höylägin (Eğer ayaküstünde susarak kalsan, dilin olmasa bile bağırıp çağır.)	تېلموريب قالسنگ ایاغ آستیده سن بولمسه تیل، نعره اورگین خویله گین
Yol uzäg dip käygu kılmäh yolgä tuş! Koydän äyirilgän çopânnî koylägin (Yol uzak diye üzülme yola çık, koyunlarından ayrılan çobanı geri çağır.)	یول اوزاغ دېب قیغو قیلمه یولگه توش قویدن ایرلیگن چوپاننی قویله گین

Qışlägim (Köyüm) (Fâ'ilâtün / fâ'ilâtün / fâ'ilâtün / fâ'ilün)	قیشلایم
Şerä märdlärning uyı Toprâktudir, yâr qışlägim Hälkidir häk yolidä särşâr-särşâr, qışlägim (Cesurların yurdu Tupraktudur, benim köyüm, halkı da hakikat yolunda serşar-serşar köyüm.)	شیر مردلر نینگ اوی توپراقتودیر یار قیشلاغیم خلق دیر حق یولیده سرشار-سرشار قیشلاغیم
Mä'räfät bustâninî kılgän muä'târ dâyimâ Här tämân ketgän hidî, bustânu gulzâr qışlägim	معرفت بوستانینی قیلگن معطر دایما هر تمان کبتگن هیدی بوستان و گلزار قیشلاغیم

(Kokusu daima marifet bahçesini güzelleştirmiş, benim köyümün çiçek bahçesinin şöleni her yere gitmiş.)	
Kimgä bellî bolmädi âşâri zârbing ey vâtân! Äyrk yaşaşdâh erkâlik bâğîni suvgâr, kişlägim (Ey vatan bu çökmenin etkisini kim bilmezki, özgür yaşamakta özgürlüğün bahçesidir benim köyüm.)	کیم گه بېللی بۆلمه دی آثار ضرېینگ ای وطن! اېرک یششده اېرکه لیک باغینی سوو غار قیشلاغیم
Yök edî tâbû tâhâmmül duşmäninggâh kân ârâ Râzm ârâ Rıstam gâbî urgändä talvâr kişlägim (Düşman orada hiç dayanamaz, çünkü savaştığında Rüstem gibidir benim köyüm.)	یوق اېدی تاب و تحمل دشمنینگه قان ارا رزم ارا رستم کبی اور گنده تلوار قیشلاغیم
Hâkâmî devrân içâlmäs erdi sensiz sûyini Keksä târihing guvâhdir, keksä bâdâr kişlägim (Devirlerin hâkimi su bile içemezdi sensiz, eski tarihin kanıttır, eski köyüm.)	حاکم دوران ایچالمس اېردی سېن سیز سوینی کی کسه تاریخینگ گواه دیر، کبکسه بادار قیشلاغیم
Âz erur yuz kâtlâ kurbân äyläsâh cân oğläning Dinu nâmûsû şarâfât... âsrâgânlâr kişlägim (Yüz kere bile feda etsen oğullarını, din, şeref ve haysiyetlerini koruyan köyüm benim.)	آز اېرور یوز قتله قربان ایلاسه جان او غلانیگ دین و ناموس و شرافت... اسره گن لار قیشلاغیم

Şûmşuk (Açgöz) (Mefâ'îlün / mefâ'îlün / mefâ'îlün / mefâ'îlün)	شومشوک
Musâlmânlâr bu âyînlar ketârlar 'âkıbat bir kun Bu dädlâr, kân bâhâmiznî berârlâr 'âkıbat bir kun (Müslümanlar birgün bu zulüm bitecektir, sonunda birgün bu sesler kan bahamızı verecektir.)	مسلمانلر بو آیینلر کبتارلر عاقبت بیرکون بو ددلر قان بهامیزنی بېر ارلر عاقبت بیرکون
Bugun zâncir u zindângâh sâlib yârlâr âsir etdi Hudânî kudrâtî birlâh sinârlâr 'âkıbat bir kun (Bugün dostlarımızı zincirleyip hapse attılar, sonunda birgün Allah'ın gücünü deneyecekler.)	بو گون زنجیر و زندانگه سالیب یارلر اسیر اېتدی خدانی قدرتی بیرله سینارلر عاقبت بیرکون

<p>Ägär çubî çämâk birlâh çuritsâh üstuhânimni Zâlimlâr fârķidâ mâhkâm urârlâr ‘âķibât bir kun (Eğer kemiklerimi sopa ve kırbaçla çürütseler, sonunda birgün zalimlerin hesabını sorarlar.)</p>	<p>اگر چوب چماق بیرله جوریتسه استخوانیم نی ظالم لر فرقیده محکم اورار لر عاقبت بیر کون</p>
<p>Kânî ħurmât? kânî izzât, bârîsî ħârî û zillât Bu zillât bâr tirikliknî surârlâr ‘âķibât bir kun (Nerede o saygı? Nerede o onur? Hepsi aşığılama ve rezillik, sonunda birgün bu acı dolu hayatı sorarlar.)</p>	<p>قنی حرمت؟ قنی عزت، بریسی خواری و ذلت بو ذلت بار تیریکیلیکنی سورار لر عاقبت بیر کون</p>
<p>Kânî dostlâr kârindâşlâr, kânî yâşî uluğ bâşlâr? Unutmây âl kûlâginggâh kelârlâr ‘âķibât bir kun (Nerede o arkadaşlar ve akrabalar, nerede o büyük yaşlılar? Unutma dinle sonunda birgün gelecekler.)</p>	<p>قنی دوستلر قرینداشلر قنی یاشی اولوغ باشلر اونوتمه ی آل قولاغینگه کبلار لر عاقبت بیر کون</p>
<p>Yemâklâr bârçâ âğudir, buyâlgân sûyi mujgângâ İşân tâvhin tănâbinî uzârlâr ‘âķibât bir kun (Tüm yemekler zehirli, yüz ve kirpik boyalı, sonunda bigün hakaret ipini koparırlar.)</p>	<p>یمکلر برچه آغو دیر بویلگن سویی مزگانگه ایشان توھین طنابینی اوزار لر عاقبت بیر کون</p>
<p>Tiriklik âftâb kûzin bulutdek kâbkârâ tutdı Kârângû keçânî âydin kılârlâr ‘âķibat bir kun (Hayat güneşi gözlerini bir bulut gibi kararttı, sonunda birgün karanlık geceyi aydınlatacaklar.)</p>	<p>تیریکیلیک آفتاب کوزین بولوت دېک قبقرا توتدی قرانغو کبچه نی آیدین قیلار لر عاقبت بیر کون</p>
<p>Kesilgân bâşimiz koldâh, közimiz tunu kun yoldâ Yürâklâr zâĥmidâh mârĥâm koyârlâr ‘âķibât bir kun (Kesik başlarımız ellerimizde, gözlerimiz gece gündüz yolda, sonunda birgün kalplerimizin yaraları iyileşecektir.)</p>	<p>کېسیلگن باشیمیز قولده، کوزیمیز تون و کون یولده یوره کلر زخمیده مرهم قویار لر عاقبت بیر کون</p>
<p>Berilgân vâ’dâlâr yâlgân sâçilgân işlârî hâryân Surârlâr tâ kâçân dâvrân korârlâr ‘âķibât bir kun (İşler dağınık verilen sözler yalan, sonunda birgün sorarlar ne zamana kadar devam eder.)</p>	<p>بیریلگن وعده لر یلغان ساجیلگن ایشلری هر یان سورهر لر تاقچان دوران کوزار لر عاقبت بیر کون</p>

<p>Ƙārā ƙilmiş, ƙārā yerdāh, ƙārā bâţān ƙārā ğurdāh</p> <p>Kuyîbân kul bulār mutlāk, şārârlār ‘âķibât bir kun</p> <p>(Kara ƙilmiş, kara yerde, kara vücut kara mezarda, sonunda birğün bu kötülükler yanıp kül olur.)</p>	<p>قرا قيلميش، قرا يپرده قرا باطن قرا ğورده</p> <p>كويبيان كول بولر مطلق شرارلر عاقبت بير كون</p>
<p>Ƙemirlägän äşâr ƙiyrdän, murâdi hām hâşıl bolğäy</p> <p>Tâpär bu nâķârâr kõngling, ƙârârlār ‘âķibât bir kun</p> <p>(Çaba gösterip doğru işler yapan muradına yetişir, sonunda birğün bu kararsız kalbin de kararlı olur.)</p>	<p>قيميرله ğن أشر قيردن، مرادی هم حاصل بؤلĝه ی</p> <p>تاپر بو ناقرار کؤنĝلینگ قرارلر عاقبت بير كون</p>
<p>Äyâĝî şûm, ozî şûmşuk, ƙâlibmiz şûm ärâ yâlgiz</p> <p>Bu şûmlār rîşâsin bûtun kesârlār ‘âķibât bir kun</p> <p>(Ayaĝı uğursuz, kendi açĝöz, ıssız bir yerde yalnız kaldık, bütün bu uğursuzların kökenini sonunda keser birğün.)</p>	<p>اياĝی شوم اوزی شومشوک قالیب ميز شوم ارا يالĝيز</p> <p>بوشوملر ریشه سين بوتون کپسارلر عاقبت بير كون</p>

<p>Tälâş (Telaş)</p> <p>(Mef’ûlü / fâ’ilâtün / mef’ûlü / fâ’ilâtün)</p>	<p>تلاش</p>
<p>Hiç tutmädinĝ ƙolimdän, ƙâldim ozimdän yârim</p> <p>Ƙildî menî pärîyşân äyniksâ ilk bâhârim</p> <p>(Ellimden hiç tutmayınca kendimi kaybettim yârim, özellikle ilkbaharım beni şaşkın etti.)</p>	<p>هيچ توتمه دينĝ قولىمدن، قالدیم اوزيم دن ياريم</p> <p>قيلدی مېنى پريشان اينيقسه ايلک بهاريم</p>
<p>Zâhmât çekib musâfâr, boldim bädârgä dâyim</p> <p>Ƙâşû ƙâbâķķâ bâķib, çit eldä ƙâru bârim</p> <p>(Çalışıp misafir oldum, hep sürgün oldum, yüz ifadelerine bakarak yurt dışına düştü işim.)</p>	<p>زحمت چپکيب مسافر، بولديم بدرĝه دايم</p> <p>قاش وقباقهه باقيب، چيت ابلده کارو باريم</p>
<p>Ƙilmäng menî mälâmât, etdim tälâşu tinmäy</p> <p>Bir lâhze ƙûlmädinĝ hâh, ey bâhti rûzâĝarim</p> <p>(Beni suçlamayın, elimden geleni yaptım, bir an bile ĝülmedi ey benim şansım.)</p>	<p>قلمنĝ مېنى ملامت، اپتديم تلاش و تينمه ی</p> <p>بيرلحظه كولمه دينĝ هه، اي بخت روزĝاريم</p>

<p>Täkdir işîgä häyrân, boldî Butun pärîyşân Vâz' zâmân koribân, äyländi â'tizârim (Butun, bu kaderin işlerine şaşırđı çünkü durum zamanla değiştî.)</p>	<p>تقدیر ایشیگه حیران، بولدی بوتون پریشان وضع زمان کوریبان، ایلندی اعتذاریم</p>
--	--

<p>Särvî Rävân (Serv-i Revan) (Mef'ûlü / fâ'ilâtün / mef'ûlü / fâ'ilâtün)</p>	<p>سرو روان</p>
<p>Bostân ärâ seningdek särvî rävâni bolmäs Särvî rävâni bolsäh, cismide câni bolmäs (Bahçeyi ara senin gibi güzel olmaz, eğer olsa da vücudunda canı olmaz.)</p>	<p>بوستان ارا سېنىنگدېک سرو روانی بولمس سرو روانی بولسه، جسمیده جانی بولمس</p>
<p>Sâçing kâbî kesimnî sunbul kılibdi täklid Şûning uçun bâhârdâh osmirni sâni bolmäs (Saçının kesimini sümbül bile taklit etmiş, bunun için ilkbaharda gencin sayısı olmaz.)</p>	<p>ساجینگ کبی کبسیمنی سنبل قیلیبدی تقلید شونینگ اوچون بهارده او سمیرنی سانى بولمس</p>
<p>Âydek desâm yuzingnî, yângliş tuşâr sozingä Ây, korsä kun, uyälgäç, yulduzli âni bolmäs (Yüzün ay gibi desem yanlış olur sözüm çünkü ay güneşi görünce yıldızlar olmaz.)</p>	<p>آی دېک دېسم یوزینگنی، ینگلیش توشر سوزیم گه آی، کورسه کون، اویلگچ، یولدوزلی آنى بولمس</p>
<p>Bolgäy kuyâş hicâlât, her lâhẓä ulfâtingdän Eyntiklä âh, kutişnî sÛzû bÛyâni bolmäs (Bu güzelliğinden güneş bile utanıyor, ah diye beklemenin bir açıklaması olmaz.)</p>	<p>بولگه ی قویاش خجالت، هر لحظه الفتینگدن اینتیکله آه، کوتیشنی سوز و بیانی بولمس</p>
<p>Tut mäskäning Butunläh köngilni tindirib qoy! Bir märtä kelişingläh, âhir zâmâni bolmäs (Butun'la birlikte ol bu kalbi rahat ettir, bir kere gelişinle dünyanın sonu olmaz.)</p>	<p>توت مسکنینگ بوتون له کونگیل نی تیندیریب قوی! بیر مرته کبلیشینگ له، آخر زمانی بولمس</p>

<p style="text-align: center;">Ƙimirlä (Hareket Et) (Fâ'ilâtün / fâ'ilâtün / fâ'ilün)</p>	<p style="text-align: center;">قىميرلە</p>
<p>Gulşän içräh säyrägän bulbul bulär Zähmî hârnî istägän çun gul bulär (Gül bahçesinde şarkı söyleyen bir bülbül bulunur, zahmet çeken rahat bulur.)</p>	<p>گلشن ایچره سیره گن بلبل بولر زخم خارنی ایسته گن چون گل بولر</p>
<p>Bî kädär bolsäh ägär 'ilmü ädäb Räsmü âyingäh ägäh câhâl bulär (Eğer bilim değersiz olsa, kültür ve geleneklere cahil sahip olur.)</p>	<p>بی قدر بولسه اگر علم و ادب رسم و آئین گه اگه جاهل بولر</p>
<p>Cuqqa-cuqkäh bizdän âldin ketdilär Ornidän här turmägän 'âtäl bulär (Toplu toplu bizden önce gittiler, ayağa kalkmayanlar ise tembel olur.)</p>	<p>جوقه - جوقه بیزدن آلدین کبتدیالر اورنیدن هر تورمه گن عاطل بولر</p>
<p>Bir-birâvnî könglinî şäd etmäsä Bärçä kılğan işlerî bâtil bulär (Birbirinin gönlünü mutlu etmezse, yaptıkları her şey boş olur.)</p>	<p>بیر - بیر اونی کونگلینی شاد ایتمه سه بر چه قیلگن ایشلری باطل بولر</p>
<p>Täşlämäh hâzîrgi işni ertägä Bû şäfatdäh bolsä kim, kâhâl bulär (Bugünün işini yarına bırakma, kim bu sıfatta olsa ona ihtiyar derler.)</p>	<p>تشلمه حاضرگی ایشنی ابرته گه بو صفتده بولسه کیم، کاهل بولر</p>
<p>Gär sämândän dänä äyrî bolmäsä Här yılî tâm ustidä kâgil bulär (Eğer tahıl samandan ayrılmasa, çatı üstünde her yıl çamur olur.)</p>	<p>گرسماندن دانه ایری بولمسه هر بیلی تام اوستیده کاه گل بولر</p>
<p>Ɩulm kilmäy kıl tärâhum il ärâ Âhirâtnî îgäsî âdil bulär</p>	<p>ظلم قیلمه ی قیل ترحم ابل ارا آخرتنی ایگه سی عادل بولر</p>

(Taciz etme, millete merhamet et, çünkü ahiretin sahibi adalettir.)	
Bâlâlärdek kimni korsäng yâş ekän Yâşi ketgändän nârî ‘âkil bulär (Kime baksan çocuklar gibi gençmiş, yaşlandıktan sonra akıllı olur.)	باله لردبک کیم نی کورسنگ پاش اپکن یاشی کبنگندن نری عاقل بؤلر
Här kımirilähgän aşär kırdan Butun Här sävâb işdâh gâming zâil bulär (Her hareket eden sonunda geçer Butun, her iyilikten sonra üzüntü kaybolur.)	هر قیمیرله گن آشر قیردن بوتون هر ثواب ایشده غمینگ زایل بؤلر

Birläşmäk (Birleşmek) (Fâ'ilâtün / fâ'ilâtün / fâ'ilün)	بیرلشماق
Yâhşı kunnî nîçä bir insân bilär Yâhşiliknî bä'zilär ârmân bilär (İyi birgünü veya iyiliği çok az insan bilir, bazıları ise iyiliği arzu ederler.)	یخشی کوننی نچه بیر انسان بیلر یخشی لیکنی بعضی لر ارمان بیلر
Bir yämân hâkqîdâ lâzimdir yämân Yârälär tuzmâğînî dârmân bilär (Bir kötüye karşı, kötü olmak gerekir, yaraların nasıl iyileşeceğini ilaç bilir.)	بیر یمان حقیده لازم دیر یمان یاره لر توزماغینی درمان بیلر
Sûz ilâh kerdâr ârâ bâr âyrılık Sûzu hâsrät dârdinî vâcdân bilär (Söz ve amel arasında bir ayrım vardır, söz ile özlem acısını vicdan bilir.)	سؤز ایله کردار ارا بار ایریلیق سؤز و حسرت دردینی وجدان بیلر
Äyrılıqlär ot ârâ kuydirdi cân Cânni kâdrinî yenâh cânân bilir (Ayrılık ateşi yaktı hayatı, hayatın değerini yine sevgili bilir.)	ایریقلر اوت آرا کویدیردی جان جاننی قدرینی ینه جانان بیلر

<p>Gär kälâm oltirsä kûrâl ornidä</p> <p>Yâgduliknî kâdrinî bilgân bilär</p> <p>(Cahilin yerine bilgili biri otursa, aydınlığı değerini bilen bilir.)</p>	<p>گر قلم اولتیرسه قورال اورنیده</p> <p>یاغدولیک نی قدرینی بیلگان بیلر</p>
<p>Bärçä särgärdân bugun nân ârtidän</p> <p>Yokşäl insânlär cähânnî nân bilär</p> <p>(Bugünlerde bütün insanlar ekmeğın peşinden koşuyor, yoksul insanlar ise hayatını ekmek bilir.)</p>	<p>برچه سرگردان بوگون نان آرتیدن</p> <p>یوقسل انسانلر جهاننی نان بیلر</p>
<p>Bärçänî âğzîgä birläşmâk şâ'âr</p> <p>Birläşşing kâdrinî här cân bilär</p> <p>(Herkesin ağzında birleşmek sloganı var, birleşmenin değerini her can bilir.)</p>	<p>برچه نی آغزیگه بیرلشماق شعار</p> <p>بیرله شیش نینگ قدرینی هر جان بیلر</p>

<p>Mähâcâr (Göçmen)</p> <p>(Mefâ'ilün / mefâ'ilün / mefâ'ilün / mefâ'ilün)</p>	<p>مهاجر</p>
<p>Vätän väşlını istâb bû yürek bāğrim kâbâb bolgân</p> <p>Cähân kâşû kâbâğîgâh bâkıb hâlim hârâb bolgân</p> <p>(Vatan hasretinden gönlüm kebab oldu, dünyanın bu haline bakıp mahvoldum.)</p>	<p>وطن وصلینی ایسته ب بو یوره ک بغریم کباب بولگن</p> <p>جهان قاش و قباغی گه باقیب حالیم خراب بولگن</p>
<p>Bu özgâh mulkidâh tinmay keçä-kunduz yurib häryân</p> <p>Mähâcârdâh yemäk âğû içâh yâtgân serâb bolgân</p> <p>(Gece gündüz her zaman dinlenmeden yabancı bir vatana gitmekteyiz, misafirlikte zehirli ekmekten bıktık.)</p>	<p>بو اوزگه ملکیده تینمه ی کچه - کوندوز یوریب هر یان</p> <p>مهاجرده بیمک آغو ایچه یاتگن سراب بولگن</p>
<p>Qarindâş, âkrâbâsizmân, olim yâğşı bu dünyädän</p> <p>Tiriklik şâfhâsî bizlârgâçâh şâklî hâbâb bolgân</p> <p>(Kardeş, akrabasız bu dünyada ölüm iyidir, hayatın sayfası bizim için bir balon gibi olmuş.)</p>	<p>قرینداش، اقرباسیزمن، اولیم یخشی بو دنیادان</p> <p>تیریکلیک صفحه سی بیز لرگچه شکل حباب بولگن</p>
<p>Qânî izzât, qânî hürmât, qânî lütfü muhâbbâtlâr?</p> <p>Deyilgân tã'nâ ornidâh fâkât kulgû cävâb bolgân</p>	<p>قنی عزت، قنی حرمت، قنی لطف و محبتلر</p> <p>دبیلگن طعنه اورنیده فقط کولگو جواب بولگن</p>

(Nerede şeref, nerede hürmet, nerede saygı ve sevgi? Söylenen kötöleme yerinde fakat gülmek cevap olmuş.)	
Mening âhim, mening dârdim, mening râncim, mening sûzim Zâmân âķîmidâh tinmay bugüngâh bâztâb bolgân (Benim ahım, benim acım, benim sözlerim, geleli uzun zaman oldu.)	مېنىڭ آھىم، مېنىڭ دردىم، مېنىڭ رنجىم، مېنىڭ سوزىم زمان آقىمى دە تىنمە ى بوگونگە بازتاب بولگن
‘Āziz ũlkām unutmâsdân hıyâlî tâvlânâr dâldä Butunning ķânidâh hâr bir tāmännâsî şârâb bolgân (Sevgili ũlkem asla unutma çok hayal ve arzular bu gönüldedir, Butun’un kanında her bir arzusu şarap olmuş.)	عزىز اولكم اونوتمىدن خىالى تاولنر دل دە بوتون نىنگ قانىدە هر بىر تمناسى شراب بولگن

Āşârât (İşaret) (Fâ'ilâtün / fâ'ilâtün / fâ'ilâtün / fâ'ilün)	اشارات
Dälbärâ ‘aşķing otidâh tinmägân pärvânä män Läyli yûlidâh kuyib, Mäcnün kabî dîvânä män (Ben senin aşķının ışķında dönen pervaneyim, Leyla yolunda yanan, Mecnun gibi deliyim.)	دلبر ا عشقنىڭ اوتىدە تىنمە گن پروانە من لىلى يولىدە كويىب مجنون كى دېوانە من
Āy kabî yûzingni zulfing bäs ķârângû äylädi Şu säbäbdän hâlk ärâ men tunu kun âfsânä män (Ay gibi yüzünü saçların gizliyor, bu yüzden insanlar arasında gece gündüz bir efsaneyim.)	آى كى يوزىنگنى زلفىنگ بس قرانغو ايله دى شو سبىدن خلق ارا مېن تون وكون افسانە من
Tâgu tâş, sährägä ķıķdim izläringnî âhtärib Sen uçun väsling uçun şâmû sähâr gäryânä män (Adımlarını aramak için dağlara, çöle gittim, akşam ve sabah senin için oralara ağladım.)	تاغ و تاش، صحراگه چىقىدىم ايزلرىنگنى آخترىب سېن او چون وصلىنگ اوچون شام و سحر گريانه من
Özgä sârî gâr işârât bolmäsäh, nîgäh räķib Mengä urgân tä'näsîdän ondä yänlig yänä män (Aramızda yabancılik sinyalı yoksa neden rakibiz, bana söylenen kötöleme vücudumda bir iz bıraktı.)	اوزگه سارى گر اشارات بولمسه، نىگه رقيب مېن گه اورگن طعنه سىدن اوندە ينگلىغ يانه من

<p>Sendän özgä bu yürekning ħälini kim sûrâsin</p> <p>Sûräsäng, sen sûrägin, sûrämäsäng biryânâ män</p> <p>(Senden başka kim sorar bu kalbin halini, sorarsan sen sorarsın, sormazsan da senden başka kimsem yok.)</p>	<p>سېندن اۆزگه بو يوره ك نينگ حاليني كيم سوره سين</p> <p>سوره سنگ، سېن سؤرهگين سوره مه سنگ بير يانه من</p>
<p>Nî cävâb yâr sûräsâh mâĥşâr ârâ pärvârdägâr</p> <p>Bülhäväs yâr ħûlidän bûtun yenäh bîgânâ män</p> <p>(Cevabı ne olursa olsun ahirette Allah bilir, bu sevgi yüzünden yine yabancıyım.)</p>	<p>ني جواب يار سوره سه محشر ارا پروردگار</p> <p>بو الهوس يار قوليدن بوتون ينه بېگانه من</p>

<p>Sirdaş (Sırdaş)</p> <p>(Fâ'ilâtün / fâ'ilâtün / fâ'ilâtün / fâ'ilün)</p>	<p>سیرداش</p>
<p>İkki kûzimdir eşikdâh, şûĥi bârnâ kelsâ dip</p> <p>Kuydirib ispând, säçib gul, mâhi rä'nâ kelsâ dip</p> <p>(İki gözüm kapıda eğlenceli yârim gelse diye, nazarlık otu yakın, çiçekleri serpin ay yüzlü yârim geliyor .)</p>	<p>ايكى كؤزيم دير ايشيكدە شوخ برنا كېلسە دېب</p> <p>كويديريپ اسپند، ساجيب گل، ماه ر عنا كېلسە دېب</p>
<p>Yâdgâ âlsâm gâr ĥumâr kûzini gâm bolgây unut</p> <p>Keçälär mâĥmûr otâr, bâsâzu sarnâ kelsâ dip</p> <p>(Sarhoş gözlerini hatırladıkça acılarımı unutuyorum, geceler uykusuz geçer ta ki sen gelirsın diye.)</p>	<p>يادگه آلسم گر خمار كوزيني غم بؤلگي اونوت</p> <p>كېچه لر مخمور اوتر باساز و سرننا كېلسە دېب</p>
<p>Şârâb pâkdän tovbe gâr etmä felek râĥm eylâgil</p> <p>Sindiribmân sâgârû şâbâ vä mînâ kelsâ dip</p> <p>(Allahım saf şaraptan tövbe ettirme, merhamet et, kırmışım kadeh ile humarımı ta ki o gelse diye.)</p>	<p>شرب پاكدن توبه گار اېتمه فلك رحم ايلآگيل</p> <p>سينديريپ من ساغر و صبا و مينا كېلسە دېب</p>
<p>Kingâ äytsâm râzı dâlnî fâş etây bîdâräng</p> <p>Kûz tutub olturmägin sirdâşı dânnâ kelsâ dip</p> <p>(Kalbimin sırrını kime söylesem ifşa ediyor, bekleme akıllı sırdaş gelsin diye.)</p>	<p>كيم گه ايتسم راز دلني فاش اېته ي بي درنگ</p> <p>كوز توتوب اولتورمه گين سیرداش دانا كېلسە دېب</p>

<p>Sä'yu dünyâ birlä özgärmäs bu täkdir tâ äbäd</p> <p>Buzmä dârveşlik bäsâtin sâzi şâhnâ kelsä dip</p> <p>(Bu kader dünyada asla değişmeyecek, mutluluk gelsin diye dervişlik tarzını bozma.)</p>	<p>سعی و دنیا بیرله اؤزگرمس بو تقدیرتا ابد</p> <p>بوزمه درویش لیک بساطین ساز شهنا کپلسه دپ</p>
<p>Buzmä kâr çärhî fälâkkâh ä'tinâ kılmâh Butun</p> <p>Ķolgä äl väyrânä dälñî қоymä bînâ kelsä dip</p> <p>(Ey Butun dünyanın bu gelişine dikkat etme, ele aldığın kırık kalbi başkalarına bırakma.)</p>	<p>بوزمه کار چرخ فلککه اعتنا قیلمه بوتون</p> <p>قؤلگه آل ویرانه دلنی قویمه بینا کپلسه دپ</p>

<p>Bîdâd (Zulüm)</p> <p>(Fâ'ilâtün / fâ'ilâtün / fâ'ilâtün / fâ'ilün)</p>	<p>بیداد</p>
<p>Dâmgä täşläb, rähmsiz säyyâdî dâvrân kelmädi</p> <p>Bâlu pär tokdim kâfâsdâh, rähmî cânân kelmädi</p> <p>(Tuzaęa düşüren acımasız avcı gelmedi, kafeste kanat ve tüylerimi döktüm ama onun merhameti gelmedi.)</p>	<p>دامگه تشلب رحم سیز صیاد دوران کپلمه دی</p> <p>بال و پر تۆکدیم قفسده رحم جانان کپلمه دی</p>
<p>‘Âķibät soldî fälâknî cävridän gul guñçälär</p> <p>Äntâzâr kim kânçälär târtđim bähârân kelmädi</p> <p>(Sonunda bu dünyanın derdinden çiçek gibi kurudum, ne kadar beklesem de ilkbahar gelmedi.)</p>	<p>عاقبت سؤلدی فلکنی جوریدن گل غنچه لر</p> <p>انتظار کیم قنچه لر تارتدیم بهاران کپلمه دی</p>
<p>Ûzidän kâlgän kişîgâh bolmägây dostû kârib</p> <p>Telmurib kân yiğlädim, kâdrimgä yârân kelmädi</p> <p>(Kendini kaybedenin dostu veya akrabası yoktur, çok ağladım ama kimse gelmedi.)</p>	<p>اوزیدن قالگن کیشی گه بؤلمه گی دوست و قریب</p> <p>تېلموریب قان بیغله دیم، قدریم گه یاران کپلمه دی</p>
<p>Ey fälâk bîdâdlikñî âz kılgın ortâdâyım</p> <p>Kül bolib uçdim, hävägä sevgili ân kelmädi</p> <p>(Ey felek, ortasında olduğum bu yalnızlığı azalt, küle dönüp havaya uçtum ama sevgi anı gelmedi.)</p>	<p>ای فلک بیدادلیکنی از قیلگین اور تادیم</p> <p>کول بولیب اوچدیم هواگه سبوگیلی آن کپلمه دی</p>

<p>Nîştärylä teşdi märdum köksini kımätçilik</p> <p>Çırkırdı bälälär tâ şâm, bir nân kelmädi</p> <p>(Fakirlik için insanlar göğüsünü deldi, ekmek için çocuklar akşama kadar bağırdı ama bir ekmek bile gelmedi.)</p>	<p>نیشتربله تېشدی مردم کوکسینی قیمت چیلک</p> <p>چیرقیره یدی باله لرتا شام بیرنن کپلمه دی</p>
<p>Gär bázâ't bär, yâ yoq, ertä mundän häm kıyin</p> <p>Kop zämânlar otdi lekin başkä dävran kelmädi</p> <p>(Bugün varlık var ya da yok ama yarın bundan daha zor, birçok zaman geçti ama yeni bir çağ gelmedi.)</p>	<p>گربضاعت بار یا یوق ابرته موندن هم قیین</p> <p>کوپ زمانلر اوندی لپکن باشقه دوران کپلمه دی</p>
<p>Mä'räfät bâzâridäh yäkdir açılğan köz Butun</p> <p>Köz yumuğ şeydâ hämah, cüz körü körân kelmädi</p> <p>(Aydınlanma pazarında açılan göz yoktur Butun, göz kapalı herkese belli fakat körlerin başı gelmedi.)</p>	<p>معرفت بازاریده یوق دیر آپیلگن کوز بوتون</p> <p>کوز یوموغ شیدا همه جز کور و کوران کپلمه دی</p>

<p>Särsân (Şaşkın)</p> <p>(Fâ'ilâtün / fâ'ilâtün / fâ'ilün)</p>	<p>سرسان</p>
<p>Ķäygu birlä otdi 'ämrim kelmäding</p> <p>Kulbâyî mähzunni kûzgä ilmäding</p> <p>(Acı ile geçti ömrüm gelmedin, kulübedeki hüznü fark etmedin.)</p>	<p>قیغو بیرله اوتدی عمریم کپلمه دینگ</p> <p>کلبه ی محزوننی کوزگه ایلمه دینگ</p>
<p>Sengä koygän cây yürekning ortäsi</p> <p>Zär şinäs ermäs ekän sän bilmäding</p> <p>(Sana ayırdığım yer tam kalbimin ortası ama sen değer ve sevgiyi bilmedin.)</p>	<p>سېنگه قویگن جای یوره ک نینگ اورتیه سی</p> <p>زرنشاس ایرمس اپکن سن بیلمه دینگ</p>
<p>Köz tutibmän tâ äbäd väşling uçun</p> <p>Luţf äyläb räf'ä hicrân kılmäding</p> <p>(Seni görmek için sonsuza kadar bekliyorum, lutf edip bir kere bile bana doğru gelmedin.)</p>	<p>کوز توتیب من تا ابد وصلینگ اوچون</p> <p>لطف ایلب رفع هجران قیلمه دینگ</p>

<p>Behiyâling uyqu kelmäs keçälär</p> <p>Särgäyib yâtgän tämân intilmäding</p> <p>(Seni hayal etmeden uyku gelmez geceler, bu kadar beklediğime rağmen sormadın.)</p>	<p>بی خیالینگ اویقو کلمس کچه لر</p> <p>سرغه بیب یاتگن تمان اینتلمه دینگ</p>
<p>Telbä boldim yâsu ھırmân dâstidän</p> <p>Luft ilâh könglimni څolgäh âlmäding</p> <p>(Mahrum ve ümitsiz oldum, lutf ile gönlümü ele almadın.)</p>	<p>تیلبه بۆلیم یأس وحرمان دستیدن</p> <p>لطف ایله کۆنگلیمنی قۆلگه آلمه دینگ</p>
<p>Bâşni څoygän män äyâging ostidä</p> <p>Ķänçä mägrursän nâzâr hâm sâlmäding</p> <p>(Başımı ayaklarının üstüne koydum, ne kadar gururlusun bir kere bile bakmadın.)</p>	<p>باشنی قویگن من ایاغینگ آستیده</p> <p>قنچه مغرورسن نظرهم سالمه دینگ</p>
<p>Ķildi särsân çärhi don pârvâr Butun</p> <p>Şû uçun şâ'rimdän ilhâm âlmäding</p> <p>(Tekerlek gibi döndürüp şaşkın etti ey Butun, bu yüzden şiiirimden ilham almadın.)</p>	<p>قیلدی سرسان چرخ دون پرور بوتون</p> <p>شو او چون شعریمدن الهام المه دینگ</p>

<p>Käyf Ânâ ÂlhâĶ (Nasıl Haklıyım)</p> <p>(Fâ'ilâtün / fâ'ilâtün / fâ'ilâtün / fâ'ilün)</p>	<p>کیف اناالحق</p>
<p>Âşâkârâdir fâlâk, cevring yänä âzâr nımä?</p> <p>Kûz yâşim äytib turibtî bärçâsin eşrâr nımä?</p> <p>(Felek âşikârdır, niye beni incitiyor? Her şeyi gözyaşlarım söylüyor peki bu ısrar niye?)</p>	<p>آشکارا دیر فلک، جورینگ بینه آزار نیمه؟</p> <p>کۆز یاشیم ایتیب توریتتی برچه سین اصرار نیمه؟</p>
<p>Zä'fârân ruhsâr bilän heç kim meningdek bolmäsın</p> <p>Bilmädım bü ä'rzi hâlnî, tinmädım äzhâr nımä?</p> <p>(Safran yüzlü kimse benim gibi olmasın, bu durumun ne olduğunu bilmiyorum, peki bu açıklama niye?)</p>	<p>زعفران رخسار بیلن هیچ کیم مبینگدپک بۆلمه سین</p> <p>بیلمه دیم بو عرض حالنی تینمه دیم اظهار نیمه؟</p>
<p>Kimni korsäng zâru hâyran, dâdu oylâ bilän</p> <p>Kormägän âzâr yoĶ sendän fâlâk, inkâr nıme?</p>	<p>کیم نی کورسنگ زار وحیران، داد وایلا بیلن</p> <p>کورمه گن آزار یوق سبندن فلک، انکار نیمه؟</p>

(Kime baksan bağırip çağırıp perişan, dünyada acıyı hissetmeyen yoktur, peki inkâr niye?)	
Rozgâr ħudkâmâlikdân besâru sâ mân işi Râm bolsä süsen-î äyâmî âgâr, âfsâr nımä? (Hayatının bencillikse yaptığı iş belli değil, eğer hayatın iyiye bu kısıtlama niye?)	روزگار خودکامه لیکن بی سرو سامان ایشی رام بولسه سوسن ایامی اگر، افسار نیمه؟
Ẓâhârî ârâstâ birlân sâtrâ bâtândir ä' bäs Bolmäsâh gâr dildä tâşdıq, til bilân âkrâr nımä? (Dış görünüş ile iç görünümü saklamak manasızdır, eğer kalpte tasdik yoksa dilde ikrar niye?)	ظاهر آراسته بیرلن ستر باطن دیر عبث بۆلمسه گر دلده تصدیق، تیل بیلن اقرار نیمه
Boldi beylik bî râvâc û kâdri yok zâtlâr râvâc Bû fâsun bâzâr ârâ ândîşeyî âfkâr nımä? (Beyliğin değeri düştü değeri olmayan şeyler değerlendirildi, bu büyüleyici pazarın, düşünce ve görüşü niye?)	بولدی بیلیک بی رواج و قدری یوق ذاتلر رواج بو فسون بازار ارا اندیشه ای افکار نیمه؟
Hâr tâhî mâğz nâşâyî ruzî âlästdân beĥâbâr Sînâyî 'ârif bilur keyf ânâ âl-ĥâq 'dâr' nımä? (Her boş beyin kıyamet gününden habersizdir, bilge bir kalp bilir doğru olan niye?)	هرتهی مغز نشه ای روز الستدن بی خیر سینه ی عارف بیلور کیف انا الحق «دار» نیمه؟
Tort tāmân cevlangä zârĥ û riyâ bolgân Butun Hâr kim ekkânin orâğlâr, munçâ kop ânâbâr nımä? (Dört yani dolaşıp ikiyüzlü olmuş Butun, her kim ne ekerse onu biçer, peki bu kadar enbâr niye?)	تورت تمان جولانگه زرق و ریا بولگن بوتون هرکیم ایکانین اوراغلر مونچه کؤپ انبار نیمه؟

Qarâ Kunlär (Kötü Günler) (Fâ'ilâtün / fâ'ilâtün / fâ'ilün)	قرا کونلر
Ä'tânâ kılmây fälâk bârdâşimä Sâldi kâygû birlä sävdâ bâşimä	اعتنا قیلمی فلک برداشیمه سالدی قیغو بیرله سودا باشیمه

(Felek benim düşünceme dikket etmedi, bir de aşk ve hüznü başıma verdi.)	
Rāhmi birlä bâkmädî şâhib dâli Dâyim âkķān cävdiräb köz yâşimä (Yârım merhametle bakmadı, gözyaşlarım her zaman su gibi aktı.)	رحم بېرله باقمه دی صاحبدلی دایم آققن جو دیره ب کۆز یاشیمه
Kormägän kunlärni korsätdî ‘acäb Çärhâ kâc räftâr yellik yâşimä (Bu dünya elli yıllık yaşımdaya görmediğim günleri gösterdi.)	کورمه گن کونلرنی کورستدی عجب چرخ کج رفتار بېللیک یاشیمه
Bolmäs âhâr bu kârâ kunlär unut Kondäläng turgän hämîşâh kâşimä (Artık olmaz, bu karanlık günleri unut, her zaman kaşlarım çatık durmuş.)	بۆلمس آخر بو قرا کونلر اونوت کونده لنگ تورگن همیشه قاشیمه
Yâşirinçî hârf emäsdir, dârdi däl Äytmägän süz fâş erur sırdâşimä (Gönül yarası gizli bir söz değildir, sırdaşa söylenmemiş söz söylenir.)	یاشیرنچی حرف اېمس دیر، درد دل ایتمه گن سۆز فاش ایرور سیرداشیمه
Ruḥ vâ cismim tinmädî zâhmât bilän Âyginäm hûnâbâ қоşgän âşimä (Ruh ve bedenim çalışmakla iyileşmedi, sevgilim üzüntü eklemiş yemeğime.)	روح وجسمیم تینمه دی زحمت بیلن آیگینم خونابه قوشگن آشیمه
Här tämân färyâd etär kârdâşlärım Yok kulâk işitguçî kârdâşimä (Her yöne bağıyor kardeşlerim, dinleyen kulak yok kardeşimi.)	هر تمان فریاد اېتر قرداشلریم یوق قولاق اېشیتگوچی قرداشیمه
Bukdi belimnî butun gäm hâsrâti Kimgä äytây yok tävân gämdâşimä	بوکدی بېلیمنی بوتون غم حسرتی کیم گه ایتهی یوق توان غم داشیمه

(Bütün bu acı ve üzüntüler belimi büktü, kime anlatayım, kimsenin bu üzüntüleri duyma gücü yok.)	
--	--

Tähämmul (Tahammül) (Fâ'ilâtün / fâ'ilâtün / fâ'ilâtün / fâ'ilün)	تحمل
<p>Ƙänçä sävdâ û häväs tuşgän bâşimgä il ärâ Sävdâgä yândî yüräk, ruhu tänim boldî ädâ (Halk içinde başıma ne kadar sevgi ve heves düşmüş, yüreğim aşka yandı, ruh ve bedenim feda oldu.)</p>	<p>قنچه سودا و هوس توشگن باشیمگه اېل ارا سوداگه یاندى یوره ک روح و تنیم بولدی ادا</p>
<p>Här kim oz ƙilgän işin âhär ädâğın oyläsä Heç ƙaçân bolmäs zälil ilning ƙätârîdän sävâ (Herkes kendi yaptığı işin sonucunu düşünse, hiçbir zaman halk arasında rezil olmaz.)</p>	<p>هرکیم اوز قیلگن ایشین آخر اداغین اؤیله سه هیچ قچان بولمس ذلیل اېل نینگ قطاریدن سوا</p>
<p>Nâ säpâsliknî davâsî şukri yazdân etmäli Sâğ vücudgäh şükr etmäsdän yâtıbmiz bîdävâ (Nankörlüğün ilacı Allah'a şükretmektir, çünkü sağlıklı vücuda şükretmeden bedava yaşıyoruz.)</p>	<p>ناسپاس لیکنی دواسی شکر یزدان اېتملی ساغ وجودگه شکر اېتمس دن یاتیب میز بی دوا</p>
<p>Bändälik tävfıƙınî bergin Butungäh yâ gäfur Mundän ârtıƙ yoƙ tähämmül bâşƙä etmäh muhtälâ (Ya Allah bendelik tevfikini Butun'a ver, bundan sonra tahammülüm yok başka etme müptela.)</p>	<p>بنده لیک توفیقینی بېرگین بوتونگه یا غفور موندن آرتیق یوق تحمل باشقه اېتمه مبتلا</p>
<p>Tävba ƙärmiz, tävbänî dävâzäsî açig çâğı Rähmäting dävâzäsîdän berä ƙâl yol hâlâƙâ! (Tövbe kapıları açıldığında tövbe ederiz, ya Allah rahmetin kapısından yol ver.)</p>	<p>توبه کارمیز، توبه‌نی دروازه سی آچینگ چاغی رحمتینگ دروازه سیدن بیره قال یول خالقا</p>

<p>Mäkru Dägâ (Mekruh Hile) (Fâ'ilâtün / fâ'ilâtün / fâ'ilün)</p>	<p>مکرو دغا</p>
<p>Âhlâ dünyâ cânâ cân bolmäymukän Bir-birâvgâh mâhrâbân bolmäymukän (Bütün dünya can kardeş olmaz mı? Birbirine karşı nazik olmaz mı?)</p>	<p>اهل دنيا جانہ جان بؤلمی موکن بیر - بیر اوگه مهربان بولمی موکن</p>
<p>Çarşilikning hâşâli kıyînçilik Uşbu kıyînlik âsân bolmäymukän (Çatışmanın sonucu zorluk, bu zorluk kolay olmaz mı?)</p>	<p>قرشی لیک نینگ حاصلی قیین چیلیک اوشبو قیین لیک آسان بؤلمی موکن</p>
<p>Âyrılığden il âmân bolsin desâm Uşbu dârddân il âmân bolmäymukän (Ayrılıktan halk kurtulacak desem, bu hastalıktan halk kurtulamaz mı?)</p>	<p>ایریلیق دن ابل امان بولسین دبسم اوشبو درد دن ابل امان بؤلمی موکن</p>
<p>Hâr tamân mâkrû dâgânî turmişî Hükâkâ bâzlâr bir tamân bolmäymukän (Her tarafa baksan hileci ve hokkabazların hayatı, bu hokkabazlar ortadan çekilmez mi?)</p>	<p>هرتمان مکر و دغانی تورمیشی حقه باز لر بیرتمان بؤلمی موکن</p>
<p>Negâ hâm bolsâh tãmâ' âldîdâ bâş İl ârâ âting yâmân bolmäymukän (Bir açgöze neden baş eğilsin, halk arasında ismi kötü olmaz mı?)</p>	<p>نی که خم بؤلسه طمع آلدیده باش ابل ارا آتینگ یمان بؤلمی موکن</p>
<p>Yeri birlâh kûki mâtâmdâh Butun Çâmâtî dünyâ kâmân bolmäymukän (Dünya ile yas tutmaktadır Butun, dünyanın boyu yay gibi olmaz mı?)</p>	<p>یری بیرله کوکی ماتمده بوتون قامت دنیا کمان بؤلمی موکن</p>

<p style="text-align: center;">Bähâr (Bahar) (Fâ'ilâtün / fâ'ilâtün / fâ'ilâtün / fâ'ilün)</p>	<p style="text-align: center;">بهار</p>
<p>Ârâzûlâr dâstidân hâr yıl bähâr giryânâ mân Vâşlidâh etmâsliğimdân keçâlâr biryânâ mân (Hayallerim için her yıl bahar gibi ağlarım, ona ulaşamadığımdan geceleri acı çekiyorum.)</p>	<p>آرزولر دستیدن هر ییل بهار گریانه من وصلیده ایتمس لیگیم دن کیچه لر بیر یانه من</p>
<p>Nî sâbâbdân bâşimâ tuştı fâlâkning kâygusı Nî bulâr âhir, tiriklik oylâvi hâyranâ mân (Ne sebepten başıma geldi bu dünyanın acısı, ne olur sonuçta, hayatı düşünerek hayret ediyorum.)</p>	<p>نی سبیدن باشیمه توشتی فلک نینگ قیغوسی نی بؤلر آخر تیریکلیک اویلاوی حیرانه من</p>
<p>Bî bähârlık mävsimînî kormâsin hiç ülkädâş Ülkädâş tinç bolsä hämdä men ozim nâzdânâ mân (Baharsız mevsimini görmesin hiç ülkedaş, ülkedaş barış içinde ise ben de mutlu olurum.)</p>	<p>بی بهارلیک موسمینى کورمه سین هیچ اولکه داش اولکه داش تینچ بولسه همده مبن اوزیم ناز دانه من</p>
<p>Heç kâcân hâm bolmâsin dünyâ ârâ kâdding Butun Hâr gâzâl beytîdâ men bir mîsrâ'î cânânâ mân (Hiçbir zaman dünya çapında boyun eğilmesin Butun, her gazel beytinde ben beyt'ül gazel mısrasıyım.)</p>	<p>هیچ قچان خم بولمه سین دنیا ارا قدینگ بوتون هر غزل بیته ده مبن بیر مصرعی جانانه من</p>

<p style="text-align: center;">Sänâmâ (Yârim, Sevgilim) (Fâ'ilâtün / fâ'ilâtün / fâ'ilün)</p>	<p style="text-align: center;">صنما</p>
<p>Gül kızil ikkî yüzingdân sänâmâ Şähd isâh şîrin süzingdân sänâmâ (Gül gibi kırmızı iki yüzün sevgilim, bal gibi tatlı sözün sevgilim.)</p>	<p>گل قیزیل ایکی یوزینگدن صنما شهد ايسه شیرین سوزینگدن صنما</p>
<p>Közlâring şâhlâ u hâmmâr âyginâm Hâr tāmân 'âşıkâ bemâr âyginâm (Gözlerin çok güzel ay yüzlüm, herkes âşık ve hasta sana ay yüzlüm.)</p>	<p>کۆزلرینگ شهلا و خمار آی گینم هر تمان عاشق بیمار آی گینم</p>

<p>Ķäpkızıl ƙolġäh hınâ bâr âyġinâm</p> <p>Bir ƙıřı Ķâlmâdı huşyâr âyġinâm</p> <p>(Kıpkırmızı elinde kına var ay yüzlüm, bir kişi bile akıllı kalmadı ay yüzlüm.)</p>	<p>قیب قیزیل قولġه حنا بار آی ġینم</p> <p>بیرکیři قالمه دی هوشیار آی ġینم</p>
<p>Gül ƙızıl ikkî yüzingdân sänâmâ</p> <p>řâhd isâh şîrin süzingdân sänâmâ</p> <p>(Gül gibi kırmızı iki yüzün sevgilim, bal gibi tatlı sözün sevgilim.)</p>	<p>ġل قیزیل ایکی یوزینگدن صنما</p> <p>شهد اېسه شیرین سوزینگدن صنما</p>
<p>Cilvâ ƙilsâng şâhr ârâ sân birġinâm</p> <p>Ot ârâ yârib ƙuyârmân birġinâm</p> <p>(Cilve etsen şehir içinde sen bir tanem, ateşin içinde yanarım bir tanem.)</p>	<p>ġلوه قیلسنگ řهر آرا سن بیرġینم</p> <p>اوت آرا یاریب ƙویارمن بیرġینم</p>
<p>Âz ƙilâr mîsân câfânî birġinâm</p> <p>İkkimiz bolsâk bir tân birġinâm</p> <p>(Az eder misin cefanı bir tanem, ikimiz olsak bir can bir tanem.)</p>	<p>آز قیلر میسن جفانی بیرġینم</p> <p>ایکیمیز بولسک بیرتن بیرġینم</p>
<p>Gül ƙızıl ikkî yüzingdân sänâmâ</p> <p>řâhd isâh şîrin süzingdân sänâmâ</p> <p>(Gül gibi kırmızı iki yüzün sevgilim, bal gibi tatlı sözün sevgilim.)</p>	<p>ġل قیزیل ایکی یوزینگدن صنما</p> <p>شهد اېسه شیرین سوزینگدن صنما</p>
<p>Nîçâ kun mâhmânâ dâvrân dilbârim</p> <p>Vâġtâ vâġtâ ħâyru âĥsân dilbârim</p> <p>(Birkaç ġünlüġüne bu devrin konuġuyuz canım, bu zaman ihsan ve iyilik zamanıdır canım.)</p>	<p>نېچه ƙون مهمان دوران دلبریم</p> <p>وقت وقت خیرو احسان دلبریم</p>
<p>Bâşigâh ‘âġlây bâr insân dâlbârim</p> <p>Telmurib bermâġdâ mân cân dâlbârim</p> <p>(Başında akılı olan insandır dilberim, bunu söyleyerek can vermekteyim dilberim.)</p>	<p>باشیġه عقلی بار انسان دلبریم</p> <p>تېلموریب بېرماقده من جان دلبریم</p>

<p>Gül kızil ikkî yüzingdän sänämâ</p> <p>Şähd isäh şîrin süzingdän sänämâ</p> <p>(Gül gibi kırmızı iki yüzün sevgilim, bal gibi tatlı sözün sevgilim.)</p>	<p>گل قیزیل ایکی یوزینگدن صنما</p> <p>شهد ایسه شیرین سوزینگدن صنما</p>
---	--

<p>Fäsâd Bâzâri (Fesat Pazarı)</p> <p>(Fâ'ilâtün / fâ'ilâtün / fâ'ilâtün / fâ'ilün)</p>	<p>فساد بازاری</p>
<p>Kormädim dünyâ ârâ insângä âzî bolmäsä</p> <p>Kämbägäl âldîdä, sävdâgärni nâzî bolmäsä</p> <p>(Bu dünyada fakirlerin huzurunda tüccarın nazı olmayan çok az insan gördüm.)</p>	<p>کورمه دیم دنیا ارا انسانگه آزی بولمسه</p> <p>کمبغل آلدیده، سوداگرنی نازی بولمسه</p>
<p>Dostu mûnäs âhtârib kordim vâtänning âhlini</p> <p>Tâpmädim bir âdämî hâr yerdä râzî bolmäsä</p> <p>(Dost ve arkadaş aradım ülke içinde, her yerde sırrı olmayan bir kişiyi bulamadım.)</p>	<p>دوست و مونس اختریب کوردیم وطن نینگ اهلینی</p> <p>تاپمه دیم بیر آدمی هر بیرده رازی بولمسه</p>
<p>Çältämânlär kûlidâh tuşgân terâzû şâhini</p> <p>Bir bâzâr bolmäs fäsâddän bârgu sâzî bolmäsä</p> <p>(Terazi şahini dolandırıcıların eline düşmüş, bir pazarda kazık atmak olmasa fesatlık olmaz.)</p>	<p>قلتمانلر قولیده توشگن ترازو شاهینی</p> <p>بیر بازار بولمس فساد دن برگ و سازی بولمسه</p>
<p>Tä tıriksân mä'siyât birlâh şävâbdır izmä iz</p> <p>Bî hâlâvâtdır tä'âmî kâh pâyâzî bolmäsä</p> <p>(Yaşadığım sürece sevap ve günah eşlik eder, soğansız yemeğin tadı olmaz.)</p>	<p>تاتیریک سن معصیت بیرله ثواب دیر ایزمه ایز</p> <p>بی حلاوت دیر طعامی که پیازی بولمسه</p>

<p>Mu'allim (Öğretmen)</p> <p>(Mefâ'ilün / mefâ'ilün / fe'ülün)</p>	<p>معلم</p>
<p>Közimning nûridän ârtiķ mu'allim</p> <p>Bähâştning hûridän ârtiķ mu'allim</p>	<p>کوزیم نینگ نوریدن آرتیق معلم</p> <p>بهشت نینگ حوریدن آرتیق معلم</p>

(Gözlerimin ışığından üstündür öğretmen, cennetin varlıklarında üstündür öğretmen.)	
Birinçîdâh hudâ ustâd başârgâ Câhân mâşhûridân ârtîk mu'allim (İlk olarak Allah insanların hocasıdır, ünlü dünyadan daha fazlasıdır öğretmen.)	بیرینچی ده خدا استاد بشرگه جهان مشهوریدن آرتیق معلم
Bilikning nûridân dünyâgâ yâgdu Kıyâmât şûridân ârtîk mu'allim (Bilginin ışığını dünyaya yağdırdı, kıyamet korkusundan üstündür öğretmen.)	بیلیک نینگ نوریدن دنیاگه یاغدو قیامت شوریدن آرتیق معلم
Şâlâyî 'ilmu dâniş turt tamândân Sârâfâl şûridân ârtîk mu'allim (Dört taraftan bilim ve bilgi öneriyor, İsrâfil sûrundan üstündür öğretmen.)	صلای علم و دانش تورت تماندن سرافل شوریدن آرتیق معلم
Gârib hâm bolsâ, lek himmât yolidâ Sulâyman mûridân ârtîk mu'allim (Fakir bile olsa cömertlik yolunda, Süleyman'ın mühründen üstündür öğretmen.)	غریب هم بولسه، لېک همت یولیده سلیمان موریدن آرتیق معلم
Mu'allim ârkâlî dünyâ şâgûfân Câhân fâgfûridân ârtîk mu'allim (Öğretmen aracılığıyla dünya aydınlıktır, dünyanın varlığından daha üstündür öğretmen.)	معلم آرقه لی دنیا شگوفان جهان فغفوریدن آرتیق معلم
Mâkâmû mânzilât bergân hudâyî Kâ Mûsâ tûridân ârtîk mu'allim (Bu unvan ve pozisyonu veren Allah'tır ki Musa dağından daha yüksektir öğretmen.)	مقام و منزلت ببرگن خدایی که موسی طوریدن آرتیق معلم

<p style="text-align: center;">Ketti Ketti (Gitti Gitti) (Fâ'ilâtün / fâ'ilâtün / fâ'ilâtün / fâ'ilün)</p>	<p style="text-align: center;">کېتدی کېتدی</p>
<p>Ketti-ketti kûçälärdäh bärçä ârmân ketti dip Şoru gävğäh här tāmân inşâf ârzân ketti dip (Gitti gitti sokaklarda tüm hayaller gitti diye, her yerde gürültü, adalet ucuza gitti diye.)</p>	<p>کېتدی - کېتدی کوچه لرده برچه ارمان کېتدی دېب شور و غوغا هر تمان انصاف ارزان کېتدی دېب</p>
<p>Şilâyî rāhm dāldä kâlmây, kârşilik insân ârâ Här kunî sävdâ bulär sözlärçä insân ketti dip (İnsanların gönülünde şefkat kalmadı, her gün sayısız insan satılır şefkat gitti diye.)</p>	<p>صلهء رحم دلده قالمی قرشی لیک انسان آرا هر کونی سودا بولر سوزلر چه انسان کېتدی دېب</p>
<p>Münkärätñî âmrâ ornîdäh tutibimiz hesretâ Yok pāşây mân bû sâbâbdân cānsâ îmân ketti dip (İnkâr etmeyi emir telakki etmişiz, bu yüzden pişmanlık yok imanımız gitti diye.)</p>	<p>منکرات نی امر اورنیده توتیبیمیز حسرتا یوق پشیمان بو سبببن جنس ایمان کېتدی دېب</p>
<p>Nîgä boldî köngli kâttik tâş musâlmânnî bugün Câr urib sävdâ etâr, häy-häy musâlmân ketti dip (Bugün neden müslümanlar taş kalpli oldu, bağıırıp satarlar hey-hey Müslüman gitti diye.)</p>	<p>نگه بولدی کونگی قتیق تاش مسلماننی بوگون جار اوریب سودا ابترهی- هی مسلمان کېتدی دېب</p>
<p>Kır bilân makkârälär oltirdi insân ornidä Bî tāmizlär hämnävâ dur ‘âhdüpeymân ketti dip (Kirli ve hileciler insan yerine konuldu, kötüler birleşti antlaşmalar gitti diye.)</p>	<p>کیر بیلن مکاره لر اولتیردی انسان اورنیده بی تمیزلر همنوا دور عهدو پیمان کېتدی دېب</p>
<p>Çâräsiz ândişäsizlârgäh butun âçik sözim Äylämäs yâr bir zāmân tâşîrâ vicdân ketti dip (Tüm çaresiz ve meraklılara açıktır sözüm, sözüm dostta tasir etmedi vicdan gitti diye.)</p>	<p>چاره سیز اندیشه سیزلرگه بوتون اچیق سوزیم ایله مس یار بیر زمان تاثیر وجدان کېتدی دېب</p>

<p style="text-align: center;">Sâglâming (Sağlıĝın) (Fâ'ilâtün / fâ'ilâtün / fâ'ilâtün / fâ'ilün)</p>	<p style="text-align: center;">ساغلامینگ</p>
<p>Şâr işĝâh uçräsäng, härgız şitâbân eylämä Kulbänî söz sizliging birläh beyâbân eylämä (Bir iyilik işine rastlarsan, asla acele etme, sözlerinle kulübeyi çöle çevirme.)</p>	<p>شر ایشی گه اوچره سنگ هرگز شتابان ایلمه کلبه نی سوز سیزلیگینگ بیرله بیابان ایلمه</p>
<p>Şûhu bârnâlik münâsib, mägzu ändîşâh bilän Bolmäsâh bû väşfâ hâlinggâh hârâmân eylämä (Mizah ve uyanıklık anlayışıyla bir beyne layıktır, olmazsa bu karakter haline naz ve eda yapma.)</p>	<p>شوڭ وېرنالیک مناسب مغز واندېشه بیلن بۆلمسه بو وصف حالینگه خرامان ایلمه</p>
<p>Söz bilän âşâftâ bolgân tort tamân dünyâ işi Sözlâmâkning bilmäsäng här sözni âsân eylämä (Dünya işi dört tarafta sözle baĝlıdır, konuşmayı bilmiyorsan her sözü hafife alma.)</p>	<p>سۆز بیلن آشفته بولگن تورت تمان دنیا ایشی سۆزله ماق نینگ بیلمه سنگ هر سۆزنی آسان ایلمه</p>
<p>Sâglâmindir katta ne'mat kâdrini zinhâr bil Bilmasang bolsang kasal mardumni nâlân eyleme (Sağlıĝın büyük nimettir deĝerini iyi bil, bilmiyorsan hasta olduğunda insanlardan şikâyet etme.)</p>	<p>ساغلامینگ دیر کته نعمت قدرینی زنهار بیل بیلمه سنگ بۆلسنگ کسل مردمنی نالان ایلمه</p>
<p>Düşmäning gâr mur bolsä äjdähâ ornidä kor Här kaçân mundâk kılärmän dip nâmâyân eylämä (Eĝer düşmanın karınca bile olsa onu ejderha gibi gör, Her zaman böyle yapacağım diye kendi gösterme.)</p>	<p>دشمنینگ گر مور بۆلسه اژدها اؤرنیده کور هر قچان مونداق قیلرمن دېب نمایان ایلمه</p>

<p style="text-align: center;">Telbäyi 'Äşk (Aşk Delisi) (Fâ'ilâtün / fâ'ilâtün / fâ'ilâtün / fâ'ilün)</p>	<p style="text-align: center;">تېلبه ی عشق</p>
<p>Telbäyî 'âşking bolib bâşimni yergä urmäsäm Yergä urmäy nî kılây bû bâşni râhât kormäsäm (Aşkına deli olup kafamı yere vurmazsam, yere vurmadan ne yapayım bu kafayı rahat olmazsa.)</p>	<p>تېلبه ی عشقینگ بولیب باشیمنی یېرگه اورمه سم یېرگه اورمه نی قیله ی بو باشنی راحت کورمه سم</p>

<p>Mävcä tûfânzâ ârâ qalgân hâyâtım kemäsî Näyläyin bû kemânî sâhilgä âlib yurmäsäm (Hayatımın gemisi fırtınanın ortasında kalmış, ne yapayım bu gemiyi kıyıya çıkaramazsam.)</p>	<p>موج طوفان زا ارا قالگن حیاتیتم کیمه سی نیله ئین بو کیمه نی ساحلگه آلیب یورمه سم</p>
<p>Sâç kârâ, kûzî hâmar, nîgâh u yuhlâb kelmädî Kelmädî dip kulbânî bolmäydi qäytâh qurmäsäm (Saçları siyah, gözleri uykulu, neden özleyip gelmedi, gelmedi diye kulübemi yeniden inşa etmesem olmaz.)</p>	<p>ساچ قرا، کوزی خمار، نېکه او یوقلب کیلمه دی کیلمه دی دېب کلبه نی بولمه یدی قیته قورمه سم</p>
<p>Qäygu birlâh qançâ oltursäm murâd hâşıl emäs Tâkâ gâmlâr ustidâh kûpinçâ toprâk surmäsäm (Üzüntü ve kederle ne kadar beklersem de isteğime ulaşılmayacak, ta ki üzüntüler üstünde daha çok toprak atana kadar.)</p>	<p>قیغو بیرله قنچه اولتورسم مراد حاصل اپمس تاکه غملر اوستیده کوپینچه توپراق سورمه سم</p>
<p>Oltirib ârmân yesäng hâm dir yetişmâging mâhâl Hâmdâ qâlârmân butundek öz cäyimdân turmäsäm (Oturup hasret çeksen de yetişmen zor olacak, hem de eğer yerimden kalkmazsam Butun gibi kalacağım.)</p>	<p>اولتیریپ ارمان یېسنگ هم دیر یېنیشماغینگ محال همده قالرمن بوتون دېک اوز جاییمدن تورم سم</p>

<p>Mäyhänâ (Ey Vatan) (Fâ'ilâtün / fâ'ilâtün / fâ'ilün)</p>	<p>میھنا</p>
<p>Mäyhänâ! Dârdinggä dünyâ äbtälâ Sengä dârd bergän özî hâm muhtälâ (Ey vatan! Derdine dünya da yakalanmış, sana acı verenin kendisi de müptela.)</p>	<p>میھنا! دردینگگه دنیا ابتلا سېنگه درد بېرگن اوزی هم مېتلا</p>
<p>Qol uzätgân sen tãmân hämsâyälär Özlârî qâlmäs ädâgdâh bebälâ (Komşuların sana doğru el uzatmış, sonunda kendileri de belâsız kalmaz.)</p>	<p>قول اوزه تگن سېن تمان همسایه لر اوزلری قالمس اداغده بی بلا</p>

<p>Sen ne çok âhlî gârâz bâzârisân Uşbu bâzârdâh câninggâ yüz bälâ (Sen ne kadar pazarın amacısın, bu pazarda canına yüzlerce bela var.)</p>	<p>سېن نېچوک اهل غرض بازاری سن اوشبو بازارده جانینگگه یوز بلا</p>
<p>İstâgim şûdîrkâ bolsäng sârfârâz Sârfârâz bolsäng korârsân ä'tilâ (İsteğim şudur ki olsan özgür, özgür olsan görürsün başarıyı.)</p>	<p>ایسته گیم شو دیر که بولسنگ سرفراز سرفراز بولسنگ کور هر سن اعتلا</p>
<p>Ḳoydılâr kufrânlârin buğzinggâ yâd Hâr ne boldî çıkmâdî sendân şadâ (Düşmenlerin canını ağzına kadar getirdi, her ne olduysa ama senden ses çıkmadı.)</p>	<p>قویدیلر کفرانلرین بوغزینگگه یاد هر نه بولدی چیمه دی سېندن صدا</p>
<p>Nâ ḫalaf farzand ḳimâr maydânida Yutḳizib kelturdılar yuzming ḫılâ (Hayırsız evlat kumar meydanında kaybedip yüz bin boşluk getirdi.)</p>	<p>ناخلف فرزند قیمار میدانیده یوتقزیب کبلتوردیلر یوزمینگ خلا</p>
<p>Mâyhânâ! ḫâlinggâ yigläydî Butun Nâlâlâr sendân bolâlmâsdî cädâ (Ey vatan! Butun haline ağlıyor, nale ve figanlar senden ayrılamaz.)</p>	<p>میھنا! حالینگگه بیغله یدی بوتون نالہ لر سېندن بولالمسدی جدا</p>

<p>Betämiz İşlär (Kirlî İşler) (Fâ'ilâtün / fâ'ilâtün / fâ'ilâtün / fâ'ilün)</p>	<p>بی تمیز ایشلر</p>
<p>Dârdlâringnî mâyhânâ, äytsâm ḳulâk sâlmâydılâr Mâşḳâling ḫâlî uçun bir yol âlib bârmâydılâr (Ey Vatan acını anlatsam dinlemezler, sorunun çözülmesi için bir yol bulmazlar.)</p>	<p>دردلرینگنی میھنا، ایتمسم قولاق سالمه یدیلر مشکلینگ حللی اوچون بیر یول آلیب بارمه یدیلر</p>
<p>Äncämändâh ḳâri û bârnâ yigitlâr sozlâri Çin yürâkdân çin debân köngilgâ çin âlmâydılâr</p>	<p>انجمنده قری و برنا بیگیت لر سوزلری چین یوره کدن چین دېبان کونگیلگه چین آله یدیلر</p>

(Toplantıda yaşlı ve bigili gençlerin konuşmaları gerçek ve kalbinin derinliklerindendi ama inanamadılar.)	
Bir boläk oğrı turib kop bîtämiz işlär bilän Fâhri târihsän vâlî heç kozgä bir ilmäydilär (Bir sürü hırsız kirli işler yaptı, sen tarihin gururusun ama hiç göze almadılar.)	بیر بولک اوغری توریب کوب بی تمیز ایشلر بیلن فخر تاریخ سن ولی هیچ کوزگه بیر ایلمه یدیلر
Ânä yurtim märhâbâ degänlärî yälğän ikän Nîgä, undäh dârdläringäh dârulär kılmäydilär (Ana vatanım merhaba diyenler yalanmış, niye acı ve ağrılarına ilaç olmuyorlar.)	آنه یورتیم مرحبا دېگنلری یلغان اپکن نیگه، اوندە دردلرینگه دارولر قیلمه یدیلر
Şâyâkî bulbul u gul Butun ânis dünyâ ärâ Dählu surnây birlä ‘ämran bolmädi bilmäydilär (Bütün dünya çiçek ve bülbüleri hak ediyor, davul ve zurna ile düzelmez bilmiyorlar.)	شایق بلبل وگل بوتون انیس دنیا ارا دهل و سرنای بیرله عمران بولمه دی بیلمه یدیلر.

Yâşi Uluğ (Yaşı Büyük) (Müstef'ilün / müstef'ilün / müstef'ilün / müstef'ilün)	ياشى اولوغ
Men bârmäsäm yuqläb senî, sen kelmäsäng yuqläb menî Bir siz vä bizlik bolmäsäh, kättäh kiçikliklär kânî? (Ben seni özleyip yanına gitmesem, sen beni özleyip yanıma gelmesen, bir sen ve bizlik olmasa, büyüklük ve küçüklükler nerede?)	مېن بارمه سم یوقلب سېنى، سېن کېلمه سنگ یوقلب مېنى بیر سیزو بیزلیک بولمه سه، کته کیچیکلیکلر قنى؟
Men-men desäm, sen, men desäng bir ätäfâk kelmäsligî Men, sen desäm, sen, sen desäng, korsäk häyâtdäh rûşänî (Ben ben desem, sen ben desen bir anlaşma olmaz, ben sen desem, sen sen desen, görsek hayattaki ışığı.)	مېن- مېن دېسم، سېن مېن دېسنگ بیر اتفاق کېلمس لیگی مېن سېن دېسم، سېن، سېن دېسنگ کورسک حیاتده روشنى
Yâşi uluğgäh härmätî kâlmäbtı bû dünyâ ärâ Birtäni tâşî âz emäs, bärçäh bolibtı yüz mänî	ياشى اولوغ گه حرمتی قالمبتی بو دنیا ارا بیرته نی تاشی آز اېمس بر چه بولیتى یوز منى

(Bu dünyada yaşlı ve büyüklere saygı kalmamış, birinin bile taşı az değil herkes öğrenmiş yüzmeyle.)	
Dünyâni râzî pâst bilân fârzânâlâr qâlğân kânâr Bundây zâmân özgärmäsî hâyârân etibdî bärçânî (Dünyanın sırrı aşâğılık ve aptallarla, bilginler geride kalmış, böyle zaman değışikliğı herkesi şaşirtmiş.)	دنیاى رازى پست بیلن فرزانه لر قالگن کنار بوندهى زمان اوزگرمه سی حیران ایتیبیدی برچه نی
Sesim bârî färyâdläsâm, çıkmäs tänimdän uşbu dârd Âmâdâ kılgân bärçânî öz gûrinî kâzdırgânî (Sesim çıkana kadar bağırsam da bu acı bedenimden çıkmıyor, herkes kendi mezarını kazdırmak için hazırlamış.)	سپسیم بارى فریادله سم چیقمس تنیم دن اوشبو درد آماده قیلگن برچه نی اوز گۆرینی قازدیر گنی
Hâr kânçâ äytding bir boling, kâmrâğ eşitdî ülkädâş Konmâqdän özgâh yûli yok; hâr nârsâ boldî bolgânî (Ne kadar söylesen bir olun diye ama az duyuyor vatandaş, olan oldu kabul etmekten başka yolu yok.)	هرقنچه ایتدینگ بیر بولینگ، کم راغ ایشیتدی اولکه داش کونماق دن اوزگه یولی یوق؛ هر نرسه بولدی بولگنی

Qâr (Kar)	قار
Közlâr hävâdâ kaçân kelâr dip Menî käsälligim, qâr bilân hämrâh (Gözler havada ne zaman gelir diye, benim hastalığım kar ile birlikte.)	کۆزلر هواده قچان کپلر دپ مېنى کسللیگیم، قار بیلن همراه
Körsätsä hävâdâ, özini bulut Sänçiku zâkâm kelur cânämğä (Gösterse havada kendini bulut, nezle ve grip gelir canıma.)	کورستسه هواده، اۆزینی بولوت سنچیک و زکام کپلور جانمی گه
Topäläng çîpkân, qâr bilân yâmğur Äyniksä âğir qâr beçârälärgä (Rüzgâr, kar ve yağmur, özellikle kar yoksullar için çok ağır.)	توپه لنگ چیپقان، قار بیلن یامغور اینیقسه آغیر قار بی چاره لرگه

<p>Telmurib bâkär eşikdä här ân Kâr emäs, kândir âkär közidän (Sessizce kapıya bakar her an, kar değil kandır akan gözünden.)</p>	<p>تېلموريب باقر ايشيكدە هر آن قار اېمس، قان دېر آقر كوزيدن</p>
<p>Bâyni kâr degän etär şadmân Yoқning uyi hām şib bäddän väyrân (Zengini kar mutlu eder, yoksulun evi hafif rüzgârda bile yıkılıyor.)</p>	<p>باينى قار دېگن ايتر شادمان يوق نينگ اويى هم شيب باددن ويران</p>

<p>Tort Pâra (Dört Parça) (Fâ'ilâtün / fâ'ilâtün / fâ'ilâtün / fâ'ilün)</p>	<p>تورت پارە</p>
<p>Känça eytsäm bivâfâgâh yârâ yârim bolsä dip Bu fâzûl dünyâ ârâ zânhâr yârim bolsä dip (Ne kadar söylesem vefasız yârim olsun diye, bu aşâğılık dünyada benim yârim olsun diye.)</p>	<p>قنچه ايتسم ببوفاگه بار ياريم بولسه دېب بو فضول دنيا ارا زنهار ياريم بولسه دېب</p>
<p>Helpinib 'ânbâr säçî zâvlânâ bolgân kûlimä Telbâyî 'aşq bolmäsâh huşyâr yârim bolsä dip (Güzel kokulu saçları elime dolanmış, aşk deliliği olmasa, uanık yârim olsa diye.)</p>	<p>هېلپينيب عنبر ساچى زولانه بولگن قولىمه تېلبه ي عشق بولمسه هوشيار ياريم بولسه دېب</p>

<p>Emäs (Yok, Değil) (Fâ'ilâtün / fâ'ilâtün / fâ'ilâtün / fâ'ilün)</p>	<p>اېمس</p>
<p>Säyrä gul, âvâyı bulbul här kimâh dâr kâr emäs Käygudän tolgän yüräk kulgu uçun bî-kâr emäs (Herkesin çiçeğe bakıp bülbülün sesine ihtiyacı yok, çünkü üzüntü dolu bir kalp, gülmeye yeri yok.)</p>	<p>سېر گل آواي بلبل هرکيمه در کار اېمس قیغودن تولگن يوره ک کولگی اوچون بی کار اېمس</p>
<p>Uyқusizlik birlä otkârdim kârângû keçälär Tângdä korgän nârsälärning hâcätä äzhâr emäs</p>	<p>اويقوسيزليک بېرله اوتکرديم قرانغو کچه لر تانگده کورگن نرسه لر نينگ حاجت اظهار اېمس</p>

(Uykusuzlukla birlikte karanlık geceler geçirdim, sabahları gördüğüm şeyleri anlatmanın faydası yok.)	
---	--

Qarşı (Karşı) (Fa'ilâtün / fa'ilâtün / fa'ilün)	قرشى
Dosti âhlî zâmân âlmâk uçun Bir-birâvnî sâginib qâlmâk uçun Köz emâsmî tâ'birî kormâk uçun Sözlâ bû vâqtî kulâk sâlmâk uçun (Bu zamanın arkadaşını bulmak için, birbirini özlemek için, göz değil onu anlamak için, dinlemek için bu zamanı ayır.)	دوستى اهل زمان آماق اوچون بیر-بیراونی ساغینیب قالماق اوچون کوز اېمس می تعبیری کورماق اوچون سۆزله بو وقتى قولاق سالماق اوچون

Tortliklär (Dörtlülkler) (Hece Vazni)	تورت لیکلر
Dünyâ ârâ tânib bolmäs insânni Tâ m'âmilâ ortäsigä kelmäsä Bâgni bermä härgâz här bir âdâmgä Bir âlmâni tâ qâdrini bilmäsä (Dünyada bir anlaşmada görmeden insanları tanıyamazsın, ta ki ortasında gelmese, bir elmanın değerini bilmeyen insana asla bahçeni verme.)	دنیا ارا تانیب بولمس انساننی تامعامله اورته سیگه کیلمسه باغنی بېرمه هرگز هر بیر آدم گه بیر آلمه نی تا قدرینی بیلمسه

Yängî kiyim kiyib keldî bardâlik Älib sâtâr râvâcländî insânni Bây'a bir pul bolgân çâgi dünyâdä Äyri bilmäs yâhşi bilän yâmânni	یڭی کییم کییب کهدی برده لیک الیب ساتار رواج لندی انساننی بیع بیر پول بؤلگن چاغی دنیاده ایری بیلمس یخشی بیلن یاماننی
---	--

(Yeni giysiler giyip geldi kölelik, insanı alıp satmak gelişti, bütün dünya bir paralık olmuş, iyi ve kötüyü ayıramazsın.)

Siyâsâtdâ bişgân bilär bu sözni
Äyri emäs çâlu färîb näyrängdän
Cuqqä-cuqqä säyläv bârib insânlär
Huş boldilär yälgân-yäşiğ cäfängdän
(Siyasette olgun olan anlar bu kelimeyi, hile ve aldatma birbirinden ayrı değildir, toplu toplu oy vermeye gidip insanlar, yalancı şeyhten mutlu oldular.)

سیاست ده بیشگن بیلر بو سۆزنی
آیری ایمس چال و فریب نیرنگدن
جوقة - جوقة سیلاو باریب انسانلر
خوش بولدیلر یلغان- یشیغ جفنگدن

Şadâkâtdän sözlägändä rästlik yoq
Tälâş qılär yoq närsädä här kîşi
Äyâgigä kişän sâlib işângän
Tâ bilgünçä tuzälmäsdür bir işi
(Dürüslükten konuşulduğunda gerçek yoktur, herkes var olmayanın telaşındadır, ayağını bir pabuca sokup inananın işi bilene kadar düzelmeyecektir.)

صداقتدن سۆزله گنده راست لیک یوق
تلاش قیلر یوق نرسه ده هرکیشی
ایاغیغه کیشن سالیب ایشانگن
تا بیلگونچه توزه لمس دیر بیر ایشی

SONUÇ

Özbekler Afganistan'ın yerli halklarından biridir. Uzun yıllar Türklerin hâkimiyetinde olan Afganistan toprakları Amir Ali Şîr Nevâî, Sultan Hüseyin Baykara, Zahîrüddîn Muhammed Bâbü ve Timur imparatorluğu gibi Türk boylarına ev sahipliği yapan bir ülkedir.

Afganistanın Özbek edebiyatı, ülkenin tarihi, siyasi ve sosyal şartları sebebiyle gerek şekil ve üslup gerekse kullanılan motifler yönüyle klasik ve geç dönem Çağatay edebiyatının özelliklerini korumaya devam etmektedir. Afganistan'da yaşayan Özbek şairleri çoğunlukla aruz veznini kullanmaktadırlar.

Afganistan Özbeklerinin şair, yazar ve bilim adamlarının bir çoğu siyasi ve sosyal ortamda kendi edebî, tarihi ve kültürel geçmişlerinden kopmayıp onu korumaya ve geliştirmeye çalışmışlar. Afganistan'ın çağdaş Özbek edebiyatının meşalesini yaşatan, yeniden canlandıran, Afganistan Özbek edebiyatının önemli şair ve yazarlarından bir olan Azizullah Butun, halkın millî uyanışına katkılarda bulunmuştur.

Bu çalışmada Azizullah Butun'un şiirleri şekil ve muhteva açısından, kullandığı aruz ölçüsünün tespiti, kullandığı edebî sanatların belirtilmesi ve şiirlerinin özellikleri hakkında bölümler hâlinde bilgi verilmiştir. Ayrıca bu çalışmada Afganistan'ın önemli Özbek şairlerinden olan Azizullah Butun'un hayatı, sanatı ve şiirleri incelenirken Afganistan'da yaşayan Özbekler hakkında genel bilgiler de verilmiştir.

Azizullah Butun, eserinde, insanlık, dostluk, aşk, tabiat, vatan ve vatan hasreti, gurbet, barış, birlik ve beraberlik, yoksulluk, adalet ve milletin dertlerini dile getiren bir şair olmuştur.

SÖZLÜK

Sayı	Özbek Türkçesi	Türkiye Türkçesi
1	آباد (Âbâd)	Düzeltilmek, yeniden inşa etmek
2	ابله (Âblä)	Aptal
3	اختيار (Ähtiyâr)	Yetkinlik
4	اداغ (Ädâg)	Son
5	آرتىق (Ârtik)	Çok fazla, üstün
6	ارمان (Ârmân)	Arzu, istek, talep
7	ارمغان (Ärmägân)	Hediye
8	اسره ماق (Âsrâmâq)	Saklamak, korumak
9	آشنا (Âšnâ)	Tanışmak, alışmak
10	اعتبار (Ä'tibâr)	Güvenmek, inanmak
11	آغو (Âgu)	Zehir
12	اندیشه (Ândîşä)	Fikir, düşünce
13	اوتماق (Otmâq)	Geçmek
14	اوروش (Uruş)	Savaş
15	اوزگه (Özgä)	Yabancı
16	اولوغ (Uluğ)	Büyük
17	اېرك (Äyrk)	Özgür, özgür yaşamak
18	اېل (İl)	Halk, millet
19	ايله (Äylä)	Eylemek, yapmak, etmek, isimlerle birlikte birleşik fiil yapılarını kurar
20	اينتىق (İntik)	Sabırsızlıkla beklemek

21	برباد (Bärbâd)	Yok etmek
22	بساط (Bäsât)	Malı mülk
23	بهار (Bähâr)	Bahar
24	پروانه (Pärvânâ)	Geceleri ışığın etrafında dönen küçük kelebek
25	پریشان (Pärîyşân)	Perişan, dağınık, tertipsiz
26	پیمانه (Päymânâ)	Kadeh, şarap bardağı
27	تانگ (Tâng)	Güneş doğuş zamanı, imsak
28	توپراق (Toprâk)	Toprak
29	توزوم (Tuzum)	Sistem, düzen
30	تون (Tun)	Gece
31	تېلبه (Telbä)	Akıl ve ruh dengesi bozulmuş olan, deli, çılgın
32	جناب (Cänâb)	Bey
33	چاک (Çâk)	Yırtık, yaka yırtmacı
34	چوب (Çub)	Sopa
35	چیت (Çit)	Merkezden uzakta yerleşen, yabancı,
36	خدا (Hudâ)	Hüda, Tanrı
37	خدمت (Hädmat)	Hizmet etmek
38	خزان (Hüzân)	Güz, sonbahar
39	خلق (Hälk)	Halk
40	خمار (Hämâr)	İçkiden sonra gelen baş ağrısı, sersemlik, sarhoş
41	درد (Därd)	Dert, kaygı, üzüntü, sorun

42	درمان (Därmân)	İlaç
43	رسوا (Räsvâ)	Rezil
44	رقيب (Râqib)	Rakip, rekabet etmek
45	زخم (Zâḥm)	Yara
46	ساوغة (Sâvgä)	Hediye
47	سراب (Sârâb)	Olmayıp da var gibi görülen
48	سعادة (S'âdât)	Mutluluk
49	سبمیز (Semiz)	Şişman, kilolu
50	سينه ماق (Sinâmâḳ)	Denemek
51	شاد (Şâd)	Neşeli, mutlu
52	شرمنده (Şärmändä)	Utanç, rezillik
53	شعار (Ş'âr)	Slogan
54	شعر (Şä'r)	Şiir
55	شيدا (Şeydâ)	Aşık olmak, çok tutkun, aşk çılgını
56	عار ('Âr)	Namus, ayıp, utanma
57	عاقبت ('Âḳâbât)	Sonuç, sonunda
58	عبرت ('Äbrât)	İbret almak, örnek almak, ders almak
59	عجب ('Äcâb)	Grip, ilginç, tuhaf
60	عداوت ('Ädâvât)	Düşmanlık
61	عزلة ('Äzlât)	İnzivaya çekilmek, insanlardan, dünyadan ilgisini keserek tek başına bir köşeye çekilip yaşamak.
62	عشق ('İşk)	Aşk, sevgi

63	عقل ('Äqı)ı	Akıı
64	علم ('İlm)	İlim
65	غارت (Ĝârât)	Hırsızlık, yağma etmek
66	غنیمت (Ĝänimât)	Ganimet, savaşta düşmandan ele geçen her türlü mal
67	فاسد (Fâsäd)	Bozuk, bozulan
68	فاش (Fâş)	İfşâ etmek
69	فايده (Fâyda)	Kâr
70	قاصد (Ķâşäd)	Haberci, Muhabir
71	قرا (Ķârâ)	Siyah
72	قري (Ķâri)	Yaşlı, ihtiyar
73	قولاق (ĶulâĶ)	Kulak
74	قيز (Ķiz)	Kız
75	قيزل (Ķızäl)	Kızıl, kırmızı
76	قیشلاق (ĶışlâĶ)	Köy
77	قيغو (Ķâyĝu)	Üzüntü, acı çekmek
78	قيين (Ķiyin)	Zor
79	كمين (Kâmin)	Pusu
80	كوچه (Kûçâ)	Sokak, cadde
81	كوكس (Köks)	Göğüs
82	كون (Kun)	Gün
83	كونماق (KonmâĶ)	Memnun olmak, razı olmak
84	كېكسه (Keksä)	Eski

85	كېنگاش (Kengâş)	Danışmak, iki veya dah fazla kişi birbiriyle fikir alışverişinde bulunmak
86	كيسك (Kesäk)	Taş, kurumuş çamurun bir parçası
87	گواه (Guvâh)	Kanıt
88	مخمار (Mä □ mâr)	Sarhoşluğun verdiği sersemlik, uyku basmış, ağırlaşmış göz
89	مدام (Mudâm)	Her zaman
90	معلم (Mu'âllim)	Öğretmen
91	مفتون (Mäftun)	Aşık, tutkun, gönül vermiş
92	مكار (Mäkkâr)	Hileci, çok aldatıcı
93	مهر (Mähr)	Sevgi, içsel duygu, sevme duygusu
94	مهمان (Mähmân)	Misafir, konuk, davetli
95	می (Mây)	Şarap, içki
96	مینا (Minâ)	Cam, şişe
97	نعره (Nä' rä)	Yüksek sesle bağırarak, genelilke öfke, acı veya hayacandan bağırarak.
98	نهال (Nähâl)	Fidan
99	نور (Nûr)	Nur, ışık
100	هرزه (Härzä)	Boş söz, gereksiz, yarasız
101	هيد (Hid)	Koku
102	وطن (Vätân)	Vatan, yurt
103	ياد (Yâd)	Hatırlamak
104	يخشى (Yähşi)	İyi

105	یوک (Yuk)	Yük, ağırlık
-----	-----------	--------------

KAYNAKLAR

Acaroğlu, M. Türker. (2006). Dünya Atasözleri (2. Baskı). Ankara: Referans Yayınları.

Akyüz, M. (2017). Geç Dönem Çağatay Edebiyatından Günümüze Afganistan Özbek Edebiyatının Tarihi Gelişimine Kısaca Bakış. *Alatoo Academic Studies*, 2, 317-324.

Altay, Nurullah. (2007). Özbek Tili Sözlüğü (1. Baskı). Maliziya: D'Orient Express Printing Group Yayınları.

Amini, M. Kazım. (2006). Afganistandagi Özbek Şairleri, Kabil, Afganistan Kalem Encümeni Yayınları.

Amini, M. Kazım. (2010). “Afganistandagi Türkî Matbuatning Kısaça Tarihi”, <http://bayanifoundation.com/LiteratureAndCulture/AfghanistanTurkleriNashriyatiTahrikhi.html> (Erişim: 2021.9.12).

Amini, M. Kazım. (2021). “Zendagi Namayı Şadrawon Ustad Azizullah Butun” , <https://www.uzlig.com> <https://www.uzlig.com/AfganistanTurkleriNashi> (Erişim: 2021.10.25).

Artun, Erman. (2017). Türk Halk Edebiyatına Giriş: Edebiyat Tarihi, Metinler (12. Baskı). Adana: Karahan Kitabevi.

Barlas, Kiyameddin. (1992). Afganistan Türkleri Edebiyatı. Türk Dünyası El Kitabı: 745-755.

Butun, Azizullah. (2020). Kingaş Çağı Şiirler Toplamı (1. Baskı). Kabil: Vaje Yayınları.

Çetin, Nurullah. (1998). Edebî Sanatlar. Edebiyat Bilgi ve Kuramları, edt.: Zeliha Güneş, içinde (200-226) Eskişehir: AÖF Yayınları.

Dilçin, Cem. (2013). Örneklerle Türk Şiir Bilgisi (10. Baskı). Ankara: *Türk Dil Kurumu Yayınları*.

Gültekin. Mevlüt, Yoldaş. M. Asif. (2002). Afganistan Özbekçesi- Türkçe Sözlük (Vol. 28). Nobel Yayınları.

Hayri, A. (2007). Afganistan'da Türkçe Eğitimin Tarihi. Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü Türkçe Eğitimi Ana Bilim Dalı Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara(s 149).

Kalafat, Yaşar. (1994). Kuzey Afganistan Türkleri (Özbekler, Türkmenler, Hazaralar, Afşarlar, Kazaklar) ve Karşılaştırmalı Halk İnançları. Türk Dünyası Araştırmaları Vakfı.

Kemikli, Bilal. (2000). Sun'ullâh-ı Gaybî dîvânı: inceleme-metin (Vol. 3269). Millî Eğitim Bakanlığı.

Kuhkan, M. Âlim, İşanç, Zikrullah. (1994). Özbek Edebiyatı Sözlüğü, Faryab, Faryab Devlet Matbaası.

Merçil, Erdoğan. (1979). Afganistan, Türkleri, Türk Kültürü, (205).

Oy, Aydın. (1991). Atasözü, TDV İslâm Ansiklopedisi, c. 4. İstanbul: TDV Yayınları.

Ölker, Gökhan. (2014). Öztürk, Rıdvan (2014), Günümüz Afganistanlı Özbek Şairleri, Palet Yayınları, Konya, 495 s., ISBN 978-605-5262-43-3." Dil Araştırmaları (14): 250-254.

Temizyürek, Fahri., BARIN Erol. And USTABULUT Mete. Yusuf. (2016). Afganistan'ın Dil Politikası ve Afganistan'da Türkçe Eğitimi Tarihi. Türkbilig, (32), 155-168.

Tolkun, Selahittin. (2016). Afgan Türkistanı Edebiyatından Örnek Bir Şahsiyet: Üstad Metin :-İnceleme-Şiiler-Sözlük. Kitabevi.

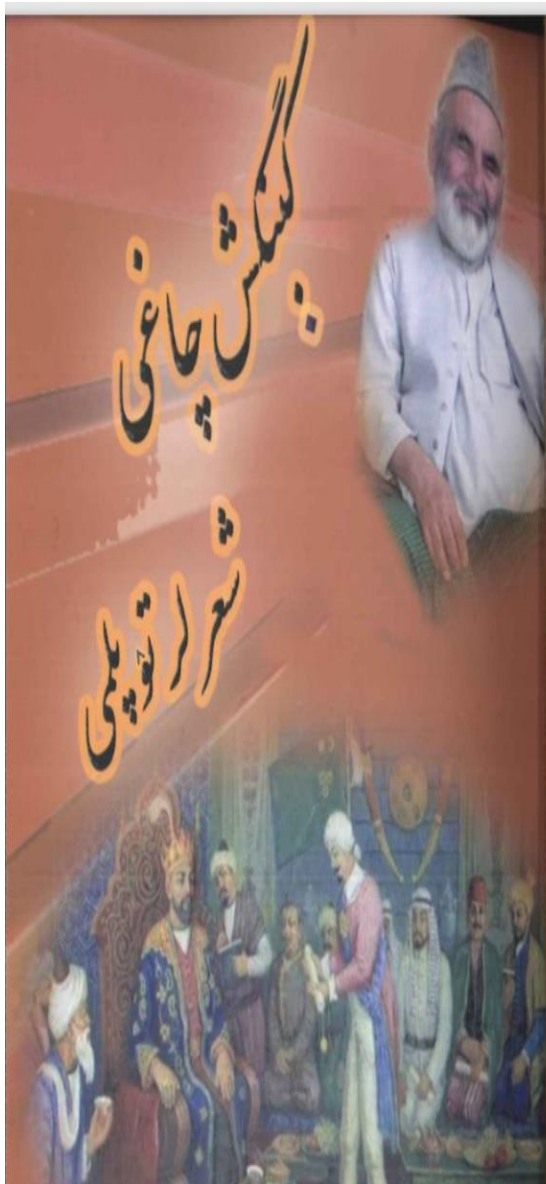
Yarkın, M. Halim. (2010). Kitabname . Kabil: Horasan Yayınları.

Yıldız, Kanat. (2017). Edebiyat Konu Anlatımlı. İstanbul: Çağrışım Yayınları.

EKLER

EK-1 Şair Azizullah Butun'un Şiirleri (Tıpkıbasım).

Kengash Chogi

Sherlar toplamiy

Yangi kiyim kiyib keldi bardalik
Olib sotar rivojlandi insonni,
Bayi bir pul bo'lgan chogi dunyoda
Ayri bilmas yaxshi bila yomoni,
'Butun'

کتاب بېلگىلىرى:

کتاب آتى: كېنگش چاغى

شاعر: استاد عزيزالله بوتون

نشرگه تيارلاوچى: ايشانچ اجتماعى و فرهنگى اويوشمهسى

تايپ و كمپوتر: شفيع بېگ اوغلى

قياق بېزهش ايشى: حبيبالله سعادت

حرفلر و صحيفه بېزهش ايشى: هاشم همدم

چاپ يېرى: كابل

باسمه خانه: واژه باسمه خانهسى

باسيلىش يىلى: ه.ش 1399/مىلادى 2020

باسيلىش نوبتى: يېرىنچى

تيراز: 1000 جلد

اوشبو كتاب مالى خرچتى، سهوملى شاعريمىز نېنگ بويوك فرزندلرى سنجر بېك بوتون تمانيدن حضرت قبله گاهلرى خاطرهسى منگو قاليش و مخلصلريگه ادبى خدمت ايتيش نيتى ده تامين ايتيلدى. مدنيت پرور ايناغهميز جناب سنجر بوتونگه بو قبيل معنوى و مادى حمايهلرى اوچون چين كۇنگيلدن متتارچى ليك اظهار اېتميميز. حرمت بيلن،

ايشانچ اجتماعى و فرهنگى اويوشمهسى

سېوگىنى قىلمە تەئەرف كىمسە گە

راحتى كۆپ از ابرور ازاريدين

عشق ايسە فرجامى نېكو ايش اېمس

ھەرنە يىخشى اوشبو عشق نىنگ باريدىن

ساقيا بېرگىن بونون گە جامىنى

تاكە چىقسە تېلەلىك مەخماريدىن

قاصد

قاصدا! بېرگىن خىر كېرداريدىن

سۈيلەگىن اوزگە- رقيب نىنگ باريدىن

قىنو بىرلە بۇلدى كۈنگلېم آشنا

قىل خىر اېنگن ايشىن ائاريدىن

تېلەلب ھەركون اۈترەن كۈيىدىن

تاكە تېگسە بىر كېسك دېواريدىن

فايدەلب اۈنگن كىشى يۇق ھېچ قىجان

ساوغە اېب عشقى نىنگ بازاريدىن

ایکی پورهک بیر- بیرینی تاپه آلمسه اگر
هر شیبیر- شیبیر ایتیلگن سوز اېمس، بیگیزگینه

ایته قالینگ کیپرگی بیرله مېنى اوله ی قاسین!
بۆلهدی اونده بو تار کۆچه لۇزی یاییزگینه

رحمتلی عزیزالله بوتون شعرى اثرى

قشاق بیگیتنینگ سېوگی حکایهسی شعر قالی ده:

قیزگینه

کۆچه میزنینگ تۆریده یخشی چیرایلی قیزگینه
اېرتەلب بېریب سلام، اۆتیب کېتر سېمیزگینه

هر کونى مېن ایتتیقیب، بیرته سلامی گه کۆنپ
بېرسه بارى بیر سلام، چیرای گینه، تمیزگینه-

دېبه کۆزیم بۆلی ده، کون اۆنمه گی، تورگی نفس
کۆچه باشیدن کۆرینسه آفهدی دېنگیزگینه

او کېلر و بو کېلر، تېله یدی قیزنی ساوچی ار
تېلمورپ اۆتماقده ییلر، اچیلیب اغیزگینه

آنه سینى کۆندیرینگ یا آنه سېگه پول بېرینگ!
کۆچه میزده بیرته کۆندیروچی بۆلسه، سیزگینه

رحمتلی عزیزالله بوتون شعرى اثرى

دېوانى مېز

ايرىلىق لرد دېرې درماني مېز

فاسد اېتى ايرىلىق سامانى مېز

بېر - بېراون هېچ كېشى ارتيق اېمس

شو توشونجه ده سورېب دورانى مېز

اۆلكه داشنى تېنگ - بېراونېلىشى

انچه بېلاردن بېرى ارمانى مېز

بېرله شېپ گر بۆلگه توشسه برچه اېل

قۇلدىن االامس كېشى امكانى مېز

كېنهلر بۆلسه پوره كدىن پاك - پاك

يىنگېله شسك قېتەدىن پېمانى مېز

علم و داش گه اېگه بۆل قېتەدىن

اېله تكرر تاريخه فرمانى مېز

حق االامس تېلمورېب فالگن كېشى

حق بۆلى ده اېلگىرى قربانى مېز

اېل اونوتدىك كار دنياى بېلن

اغېر يوك استى ده دېر وجدانى مېز

بېر تماندىن كېلدى سۆزلار اوستمه اوست

اېلهدى رنگېن بوتون دېوانى مېز

ئە يورتىڭ ھرزە اۋت بىرلە ياپىلگن اۋزىڭىم

ھرزە اۋت آستىدە ياپىگن، ھرزەلر اۋنلرچە دام

لو، شكوهلى تارىختىڭى اېتمسە ياد، كۆريورەك

ايكى برماق بىرلە ياشىرماغ، قوياشنى جەل عام

فخر تورك دېر معرفت كانى، اونوتىلمس عقيق

اوشبو كاندن فايده آلىش دېر بوتونگە بىر پيام

نوایى بابام

ھرقچان يادىمگە كىلسە طرفە سۆزلارنىڭ بابام

آچىلرمن گل كىي، بىلىل كىي شيدا مدام

سېرفكرىنىڭ، سېر آفاق بىرلە انىس بىزلرە

ارماتىنىڭ، دورىمىزدە دېر يراغ بې نيام

كتتە شېرتگە اېگە بۇلگن الوغ بېك جلوهسى

بىرلە انجم ھم فلكنى ايلەيان بېرسك قوام

ناخلفمىز، قىلسە تعبير، سېن نوایىم، بېنوا

اصل اۋغانلار اوندەمىز، ياۋ اغزىگە اورسك لجام

اوشبو دورانده ېرەش، گورگومە سازى تۇرت تمان

تېلمورىپ قالمە وطنداش، ايلە گورگومە، قىيام!

خۇمارى

اويقى دن يىنگى آچىلگن كۆزى نىنگ خۇمارى من

غىچەدېك سۆزگە آچىلمەگن لىين اسرارى من

غىزەلب تورگن چاغى ساچى پرىشان مېن كىي

كېرى بىرلە كۆزگە يولمەي باقمىسە بېزارى من

كان ناز و عشوہ بۇلگن، لېك اۆزى مغرور، ولى

وعدەسین قىلمەي وفا اونوتسە مېن قىرارى من

بىلمەدېم قندەي بو كۆنگىل بۇلدى مفتون كۆزىگە

باشگە توشسە كۆز كورەر، شەلا كۆزىن بېمارى من

لې بورىپ جېر كىر، سۆزىنگ كۆنگىلگە معقول توشمەسە

ھەرنە اېتسە مېلى چون مېن عاشق نادارى من

كېتى راحت جسم و جاندىن ھمدە اويقى دېدە دن

كېچەلر آنگونچە تانگ، بېر كېلسە دېپ بېدارى من

اېلەدېنگ

گاھ بايىپ، گاھ كۆرسەتېپ شېدا و شېدا اېلەدېنگ

گاھى ھم كۆزىنگ اداغى بىرلە اېما اېلەدېنگ

اۆزگە بىرلە مېھربانلىك، مېن بىلن جور و جفانگ

ئې خطا قىلگن اېدېم، اېل اېچرە رسوا اېلەدېنگ

سېوگى دىردى چىن بۇلىپ، مېھر و وفانگ يىلغان اېكن

چىن و يىلغان قۇشمە قاش قاقىپ تمنا اېلەدېنگ

بو پورە كىي ياندىرىپ، گاھ كۆيدىرىپ، گاھ سېندىرىپ

پىرچەسىلن مى اوجون اۆزگە گە مېنا اېلەدېنگ

حلقەي درويش گە اېردىم شاه، ولى قىلدېنگ گدا

بالەلر شوقىمى دە اسباب اوا اېلەدېنگ

يار

بىر كېچە كېلىپ حال دېمىنى سۈرەگىن يار

باغبان بۇلىيان باغ گلىمىنى سۈرەگىن يار

ھەر ئۈزگە سېنى آغدىرىيان بۇلدى ئوزانغ، لېك

يۇللاوچى لېك اېت، اېندى يۇلىمىنى سۈرەگىن يار

قىلگانى جفا اېردى مگر تېنمەدى كۈنگىل

مېھرىنگىنى قۇيىپ، زار، حالىمىنى سۈرەگىن يار

ھەر قاشى قرا، كۈزى قرا، كۈنگىلى قرا مى؟

مېنگىلرچە سۇراق، قىل و قالىمىنى سۈرەگىن يار

ھىجران ئۈتېدە كۈيدى ھمىش روح و روانىم

افسوس گە اۈتر، سېن و سالىمىنى سۈرەگىن يار

گىلە

قېچە قىلىمىم از اېرور مېن رۇزگارېمىم دىن گىلە

اېزگو ارمان باشدە بارمەنى كاروبارىمىم دىن گىلە

تون و كون مېن اېل اوچون، او ئۈزگەنى يارى بۇلىپ

ئۈزگەن بۇق دېر گىلە، بار بۇلسە يارىمىم دىن گىلە

چارەسىزلىك اېل ارا، اۈزەلىك ھم اوستمە اوست

كۈيلىمەنى قۇيىگن غمىنى، ساز و تارىمىم دىن گىلە

سۈزدە تائىر يۇقلىگىنى دىن كېلدى حرمان كۈنگىلىمە

آه بېلن ماپوسلىگىم، شەر و شەارىمىم دىن گىلە

رحمتلى عزىلاللە بوتون شەرى اترى

11

رحمتلى عزىلاللە بوتون شەرى اترى

چاك اېتىپ كۆكسىمنى قىنو، كېردى كۆنگىل گە بلا

حسرتا درد و بلانى سوسه عارىمەن گە

لالە زار، دشت و دمنى كۆرمەدىم قارغ بۇلىپ

ايەنىپ پركار كى احوال زارىمەن گە

كۆنگىل ايستەگىدە اۆتگن كۈنلەرىم دوران اېكن

قالمەدى كىفەتتى مستەلىك - خمارىمەن گە

اعتبار

بىر كۈنى بىر يۇلدە كۆردىم بىر اېشكى تۇلە بار

سۆردەدىم سۇراغلىرىمنى قىلدى روشن زار- زار

نې گە انسانلار زېرىكتىر گەى دەدىم سېنى ملام؛

دېدى: انسان لېك صفتدن مېن قىلورمەن انچە عار

غارت و چور و چپاول گە اېمس مشغول ھوشىم

باش كېسر ھم انتجاردن ننگ اېترمەن بار- بار

بىزدە اړتىق يېخشى جادە، يېخشى يۇلنى اړزشى

برچە اېشك االدىدە يۇق انفجار گە اعتبار

دېدى: اېشكى جناب قىلىسنگ خطاب بې جا اېمس

اوشبو سۆز ھم نېچە انسان انى گە دېر ناگوار

اوشبو تەبىرىنگ يېلن انسان بۇلىشىنگ دېر كېرەك

دېدى ايستەيمەن خدا دن قىلمەسەن انسانگە زار

اۋتماقچى

بۇرىنى قۇيىگە چۇبان قىلماقچى بۇلىسىڭ ابلەسن

كەمبىلىنى بايگە دۇست اېتماقچى بۇلىسىڭ ابلەسن

قارشى لىك دېر كېنىڭ جەئەندە فقر ايله ئروت ارا

اوشبو اقىم زهرىدىن تارتماقچى بۇلىسىڭ ابلەسن

اېل ارا كېم قىچە كۇنگىل يۇق ازيياڭن بۇلمسە

يارە كۇنگىل پختەسىن سۇتماقچى بۇلىسىڭ ابلەسن

منتظر دېر تۇرت جەئەندىن خلقىمىز خدمت اوچون

تېلمورېب اندېشەسىز كېتماقچى بۇلىسىڭ ابلەسن

اينىڭ خرد اندېشە بېرلە بۇلسە كېنىڭ يۇللاچى لىك

بو مسىردىن بېئاتر اۋتماقچى بۇلىسىڭ ابلەسن

اېل ارا وحدت بىلن سامانە تاڭگەي تۇغرى لىك

اوشبو يوكنى يىككە تاز تارتماقچى بۇلىسىڭ ابلەسن

بېدادلر

دامن الفت توتوب دىيامنى او شاد اېتمەدى

يخشى كۇرگن دۇستلرىم عمرىمدە بېرياد اېتمەدى

تۇرت تمان حسرت كەيندە تون و كون يالدىرغوچى

مونچە قىغولر بىلن خوش من كە برباد اېتمەدى

يشنە مانغ ممكەن اېمس بېرنېچە بېدادلر بىلن

درد بېدرمان بېرىپ كۇنگلومنى بېر شاد اېتمەدى

درد دلنى كېمگە اېتسىم يۇق اېشىنگوچى قولاق

اۈلكە داشىن ھرنە كۇردىك، اۈزگە جالاد اېتمەدى

وبران اباد خيال شھرىگە ھېچ قۇيمە قدم

كۇپ زمان اۈتدى بوتون بېرارتە اباد اېتمەدى

جھان مكار

كۆزىمىنىڭ نۇرىدىن آرتىق كۆرۈرۈمىن گلەزارىمنى

قەد قۇيسە فدا قىلىمىم بىسائادە ھەرنە بارىمنى

ھەقىقەت سۆزىنى ئالماق ئېرۇر اچىغ بۇدنىيادە

قاقىپ قاش و قباغىنى ئالپىتىدى اختيارىمنى

كساد بازارىدە سۆزنى، غنىمەت اسرەماغ لازىم

ئامىل سىز بىر ئاظهار، يۇقاتىدى اختيارىمنى

مىرىزلىك اھل دىئانى بوزىپ عقىبىدىن آزدىردى

تەمىز اىناسى دوراندن كېتىپ بوزدى مزارىمنى

جھان مكار، دلىمنى قىغوسى تاشقىن بۇلىپ ھەردىم

نېتەى مېن بو پورەكەن چىقمەگەن شۇر و شرارىمنى

تېرىكلىكە طراوت بۇلمەدى مېھمان گلىم سۇلدى

خۇزان يىغماگىرى زابل اېتىپ رىنگ بەھارىمنى

اعتبارىنگ

بىخت ياردىم بەرمەسە كۈن كۆرۈمىڭىزنىڭ اصلا قىيىن

طېلر خوشى سعادەت اورماغىڭىزنىڭ اصلا قىيىن

بۇلمىسە ايمان و تقوا كەمدە انسانلار ارا

تەندە عزت جامەسىن كىيىدىرماغىڭىزنىڭ اصلا قىيىن

اېرىلىپ ياردىن نېچۈن كۆيۈمىس پورەك اې ھەمىقىس

جان كۆپارىڭىزنىڭ بۇلمىسە جان بېرماغىڭىزنىڭ اصلا قىيىن

تېنمەدىك دىئانى اېستەپ فەكر خەمدەت اېسەدە يۇق

روھنى تەن مەلەكەدە تېنىدىر تېرماغىڭىزنىڭ اصلا قىيىن

يەخشىلەر بېرلە تېرىكلىك قەتچە بۇلمىسە آز اېرۇر

اېلە بېرلە لەھظەنى ئۆتكۈرماغىڭىزنىڭ اصلا قىيىن

سروش

كۆز توتۇپ ئۆلتۈرمەگىن كېلىمىس اونونىڭ دېلىرىنىڭ

ايرىلىپ سىنىڭ قانات بۇلىمىس لوچاننىڭ شاھىرىنىڭ

دۇستلىك اسان ابرور، لېكىن انى اسرەش قىيىن

ايكى كۆنگىل بۇلمىسە بىر، بىل بوزىلگى بىكرىنىڭ

راز دل قاش ايلامە بۇلمە پشيمان تا ابد

عبرت دنيا بۇلەر هر كىم گە حال ايتىرىنىڭ

هر كىشى اۆز يوكىنى اۆزى كۆتارىپ بارگوجى

يخشى سىرداش بۇلمىسە هيج هم بۇلامىس رهبرىنىڭ

تا تىرىك سىن كۆزدە يخشى كۆز يومولگىنلىن كىيىن

دشمن روح و روانىنىڭ دىر اۆشە ماھىيىكرىنىڭ

كۆز ياشىن اۆيزدىرىپ دنياگە بىرمە دل بوتون

شوره توپراغده نمر بېرمىس نهال باورىنىڭ

اۆتدى دوران يىگىتلىك بىلمەدىك واحسرتا

قېرىگەدە قېتەدن كون كۆرماغىنىڭ اصلا قىيىن

سۆزنى سۆزلە اۆرنىدە ورنە بلا دور عاقىبت

هر بىر حرفىدە جوابر بېرماغىنىڭ اصلا قىيىن

اعتبارنىڭ اېلارا سرمايه دور بىلىنىڭ بوتون

احتياط قىلمى يىقىل سىڭ تورماغىنىڭ اصلا قىيىن

اۈزگە

گر يىقىتىسنگ اي فلک، قىتىپ يەنە تورماقچى من
زندگى دە ھەرنە بارىن، يىر قىمار اۈرماقچى من

آلمەدى شوق ھەرنە قىلدىم بو عجب دنيا ارا
اېسكىنى ايلەب خراب، يىنگى تۈزۈم قورماقچى من

ھەرنە بۇلسە اۈزگە، اۈزگە، اشنا بۇلمس اېكەن
چارەسىزەن، اۈزگە يىرلە اشنا بۇلماقچى من

دۈستلىك بېمدە يۇق دېر اكرھم بۇلسە اۈز
اۈستىدە توپراق و كول بېرنېچە بېل سورماقچى من

اۈت ياقىب كۆيدىردىلەر اېل نىنگ بىسادلە بارىنى
بو قراقچىلرنى اېندى سۆزدە كۆيدىرماقچى من

ايرى تىل، تىل اۈستىدە بارىنى، فرق اېتىدىنگ بوتون
اخر الامر اۈلمەسم احوالىنى كۆرماقچى من

توانە

مېھن اوچون بېرلىشىنگلەر بىرچە اۈلكە داشىمىز
ھەرتەمان يارلاق اېرور كۆرگندە نور قوباشىمىز

كىنە و نفرت، عداوت قىلدى اېتەر اۈلكەنى
ترک اېتىپ ياولرنى سۈنگ، ياوغلەشىنگ سېرداشىمىز

اېل ارا عبرت بۇلىپ، دنيا ارا شەرمندەلىك-
نى يۇقاتىپ، اۈزىدە اېندى كېرەك كېنگاشىمىز

يۇق اېت اوروش و قورالنى، قۇلگە آلگىن بىرقلم
بو بىيام ھەركون بېرەر بېزىلرگە تاغ و تاشىمىز

قۇلمە-قۇل بۇلىش كېرەك بوتون وطن مىدانىدە
تاجىك و اۈزبېك-ھزارە، پىشتون ھەم قرداشىمىز

كۆنگىل ارمانى

كاش اۆلتورسنگ ابدى لىخظەيى جانانە بىلن

غم دىئانى اونوتسنگ ابدى پىمانە بىلن

اې خوش او لىخظە كە بىر جام بىلن قۇشنى بورەك

راز دل شرح اېتىيان يار صىمىمانە بىلن

بىمەگىن عقل بىلن اۆتكىن عمر حسرتىنى

نەچە كۈن لازم اېرور عشرتى دۇدانە بىلن

محتسب قىلسە حرام بادە اېچىشنى نې پاك

بىر خلل وصل اېتور كلبەنى مېختانە بىلن

قىسى يۈز بىرلە بارور بىر مغان سازىدە شىخ

منفعل بۇلسە كېرەك تلىسى رندانە بىلن

غم دىئانى اونوت چىكمە غم و قىغو بوتون

دايما عمر كېچىر كۈلگى مستانە بىلن

رسم فضىحت

كىمنى كۆرسنگ اۆزىنى اهل سياست بىلگۈچى

ھمدە شو ات استىدە رسم فضىحت بىلگۈچى

بې عمل ايشلاچىلر اىلب جفا اهل حقىدە

اېر تە دە «او كۆزىدە» كۇيا قىامت بۇلگۈچى

باش بۇلىمەن تا داغ برچە فساد پىشە اېرور

اېل بىلن تېنگرى كوچى كە قرشى بارمېكن كوچى؟

ئەنە يورتىنىڭ

قاپاغىنىڭ باشىنىڭدىن ئالب اۋىلەگىن

كېكسە تارىخ دورانىدىن سۈپلەگىن

بو جەئەندە برج دوران اوستىدىن

عقل قىدىنى كۈتۈرۈپ بۇپلەگىن

تېلمورىپ اۋلتورمە عزىلت كىنجىدە

سېن غزل ازادە ليكىنى كۈپلەگىن

اۋزگەلەر ملكى كېرە كىمس اۋلكە داش!

ئەنە يورتىنىڭنى اويىنگىدىك اويىلەگىن

تېلمورىپ قالسىڭ اياغ اسىتىدە سىن

بۇلمسە تىل، نەرمە اورگىن خۇپلەگىن

يۈل اوزاغ دەپ قېغۇ قېلمە يۈلگە توش

قۇيىدىن ايرىلىگىن چۇباننى قۇپلەگىن

قىشلاغىم

شېر مردلارنىڭ لوبى توپراقتودىر يار قىشلاغىم

خلقى دېر حق يۇلىدە سىرشار-سىرشار قىشلاغىم

مەرفەت بوستانىنى قىلگىن مەطر دايمە

ھىرتمان كېتىگىن ھىدى بوستان و گلزار قىشلاغىم

كېم گە بېللى بۆلمەدى ائار ضرىنىڭ اې وطن!

اېرەك پىشىدە اېرەكلىك باغىنى سووغار قىشلاغىم

يۇق ابدى تاب و تىمىل دىشمىنىڭگە قان ارا

رزم ارا رىتىم كى اۋرگىندە تىلوار قىشلاغىم

حاكىم دوران اېچالمىس اېردى سېن سىز سويىنى

كېكسە تارىخىنىڭ گواه دېر، كېكسە بادار قىشلاغىم

از اېرور يوزقتلە قىرپان ايلاسە جان اۋغانلىنىڭ

دىن و ناموس و شرافەت... اسرەگىن لار قىشلاغىم

شومشوك

مسلمانلر بو آيىنلار كىتارلار عاقبت بىر كون

بو ددلر قان بهامىزنى بهارلار عاقبت بىر كون

بوگون زنجير و زندانگه ساليب يارلار اسير ايتدى

خدانى قدرتى بىرله سينارلار عاقبت بىر كون

اگر چۇب چماق بىرله چوريتسه استخوانىمنى

ظالملار فرقيده محكم اورارلار عاقبت بىر كون

قنى حرمت؟ قنى عزت، برىسى خوارى و ذلت

بو ذلت بار تىرىكلىكنى سورارلار عاقبت بىر كون

قنى دۇستلر قىرنداشلر قنى ياشى اولوغ باشلر

اونونمەى آل قولايغىنگه كېلارلار عاقبت بىر كون

بېمكلر برچه آغو دىر بويلىگن سويى مۇگانگه

ايشان توهين طنابىنى اوزارلار عاقبت بىر كون

تىرىكلىك آفتاب كۇزىن بولوت دېك قىقرا توتدى

قرانغو كېچەنى آيدىن قىلارلار عاقبت بىر كون

كېسىلگن باشىمىز قۇلدە كۇزىمىز تون و كون بۇلدە

بورهكلر زخمىدە مرهم قۇبارلار عاقبت بىر كون

بېرىلگن وعدەلر بلغان ساجىلگن ايشلرى هر يان

سورهكلر تاقچان دوران كوزارلار عاقبت بىر كون

قرا قىلميش، قرا بېردە قرا باطن قرا گۇردە

كۇيىبلان كول بۇلر مطلق سرارلار عاقبت بىر كون

قىمىرلەگن اشر قىردن، مرادى هم حاصل بۇلگەى

تاير بو ناقار كۇنگلىنگ قرارلار عاقبت بىر كون

اياغى شوم اۇزى شومشوك قالىبمىز شوم ارا يالغىز

بوشوملر ريشەسىن بوتون كېسارلار عاقبت بىر كون

تلاش

ھېچ تۆتمەدىنگ قۇلىمىن، قالدىم اۆزىمىن يارىم

قىلدى مېنى پرىشان اينىقسە ايلك، يھارىم

زحمت چىكىپ مسافر، بۇلدىم بىرغە دايم

قاش وقباققە باقىپ، چىت ابلدە كارو يارىم

قىلمىنگ مېنى ملامت، ايتدىم تلاش و تېنمەنى

بىرلحظە كۆلمەدىنگ ھە، اې بخت رۇزگاريم

تقدىر ايشىگە حيران، بۇلدى بوتون پرىشان

وضع زمان كۇرپان، ايلندى اعنتارىم

سرو روان

بوستان ارا سېنىنگدېك سرو روانى بۇلمس

سرو روانى بۇلسە، جسمى دە جانى بۇلمس

ساچىنگ كىمى كېسىمنى سىنل قىلىدى تىلدى

شونىنگ اوچون يھاردە اۆنسىمىرنى سانى بۇلمس

اى دېك دەسم يوزىنگى، بىنگلىش توشىر سۆزىمگە

اى، كۇرسە كون، اوبىلگىچ، يولدولۇ انى بۇلمس

بۇلگەنى قوياش خجالت، ھر لحظە الفتىنگدن

ايتتىقلە اھ، كوتىشىنى سۆز و بيانى بۇلمس

توت مۇسكىنىگ بوتون لە كۇنگىل نى تىندىرىپ قۇى!

بىر مرتە كېلىشىنگلە، اُخر زمانى بۇلمس

گرسماندن ئانە ايرى بۇلمسە

هر يىلى تام اوستيده كاه گل بۇلر

ظلم قيلمەي قىل ترحم ابلارا

اخرتنى اېگەسى عادل بۇلر

بالەلردېك كېمنى كۇرسنگ ياشن اېكن

ياشى كېتكىدىن نرى عاقل بۇلر

هر قىميرلەكن اشىر قىردن بوتون

هر ثواب ايشده غمىنگ زابل بۇلر

قىميرلە

گلشن ايچرە سېرەكن بلبل بۇلر

زخم خارنى ايستەكن چون گل بۇلر

بې قېر بۇلسە اگر علم وادب

رسم و آئين گە اېگە جاھل بۇلر

جوقە- جوقە بىزدن الدىن كېتىدىلر

اۇرنىدىن هر تورمەكن عاقل بۇلر

بىر- بىراونى كۇنگلىنى شاد اېتمەسە

برچە قىلگن ايشلرى باطل بۇلر

تشلمە حاضرگى ايشنى اېرتەگە

بو صفتدە بۇلسە كېم، كاهل بۇلر

بىرچە سىرگىردان بوگون نان آرتىدىن

يۇقىل انسانلار جەئانى نان بىلەر

بىرچەنى آغزىگە بىرلشماق شعار

بىرلەشىش نىنگ قىدرىنى هر جان بىلەر

بىرلشماق

يخشى كوتنى نېچە بىر انسان بىلەر

يخشى ليكنى بعضىلر ارمان بىلەر

بىر يمان حقيده لازم دىر يمان

يارەلر توزماغىنى درمان بىلەر

سۆز ايله كردار ارا بار ايرىلىق

سۆز و حسرت دىدرىنى وجدان بىلەر

ايرىلىقلر اوت ارا كويدىردى جان

جاننى قىدرىنى ينه جانان بىلەر

گر قلم اولتىرسە قورال اوزىنده

ياغدوليكنى قىدرىنى بىلگان بىلەر

مهاجر

وطن وصلینی ایستەب بو پوره ک بخریم کباب بۇلگن

جهان قاش وقباغی گە باقپب حالیم خراب بۇلگن

بو اۆزگە ملکیده تینمە ی کچه-کوندوز بوریب هر یان

مهاجرده بیمک آغو ایچە باتگن سراب بۇلگن

قرینداس، اقریاسیزمن، اولیم یخشی بو دنیان

تیریکلیک صفحەسی بیزلر گچه شکل حباب بۇلگن

قنی عزت، قنی حرمت، قنی لطف ومحبئر

دیلگن طعنه اۆزئیده فقط کولگو جواب بۇلگن

مېنینگ آھیم، مېنینگ دردیم، مېنینگ رنجیم، مېنینگ سۆزیم

زمان آقیمی دە تینمە ی بوگونگە بازتاب بۇلگن

عزیز اولکم اونوتمسلدن خیالی تاؤنر دل دە

بوتون نینگ قالیده هر بیر تمناسی شراب بۇلگن

اشارت

دلبرا عشقینگ اۆتیده تینمە گن پروانه من

لیلی بۇلیده کویب مجنون کیی دیوانه من

آی کیی یوزینگی زلفینگ بس قرانتو ایلهدی

شو سبیلن خلقارا مین تون وکون افسانه من

تاغ وتاش، صحراگه چیقیدیم ایزلرینگی اختریب

سین اوچون وصلینگ اوچون شام وسحر گرپانه من

اۆزگە ساری گر اشارت بولمسه، نیگه رقیب

مین گە اورگن طعنه سینن اۆتده ینگلیغ یانه من

سپندن اۆزگە بو پوره ک نینگ حالینی کیم سؤره سین

سؤره سنگ، سین سؤره گین سؤره مە سنگ بیرپانه من

نی جواب یار سؤره سه محشر ارا پروردگار

بولهوس یار قۇلین بوتون ینە بیگانه من

سیرداس

ایکی کۆزیم دیر ایشیکده شۇخ برنا کېلسه دېب
کۆیدیریب اسپند، ساجیب گل، ماه رعنا کېلسه دېب

یادگه آسم گرخمار کۆزینی غم بۇلگی اونوت
کېچەلر مخمور اۆتر باساز و سرتا کېلسه دېب

شرب پاکدن توبه گار ایتمه فلک رحم ایلاگیل
سیندیریب من ساغر وصبا ومینا کېلسه دېب

کیم گه ایتسم راز دلنی فاش ایتە یی درنگ
کۆز توتوب اۆلتورمه گین سیرداس دانا کېلسه دېب

سعی ودنیا بیرله اۆزگرمس بو تقدیر تا ابد
بوزمه درویش لیک بساطین ساز شهنایا کېلسه دېب

بوزمه کار چرخ فلککه اعتنا قیلمه بوتون
قۇلگه آل ویرانه دلنی قۇرمه یینا کېلسه دېب

بېداد

دام گه تشلب رحم سیز صیاد دوران کېلمەدی
بال وېر تۆگدیم قفس ده رحم جانان کېلمەدی

عاقبت سۇلدى فلکنی جوریدن گل غنچهلر
انتظار کیم قنچهلر تارتدیم بهاران کېلمەدی

اۆزیدن قالگن کیشی گه بۇلمەگی دوست و قریب
تېلموریب قان ییغله دیم، قدریم گه باران کېلمەدی

ای فلک بېدادلیکنی از قیلگین اؤرتادیم
کول بۇلیب اوچدیم هواگه سهوگیلی آن کېلمەدی

نېشترىلە تېشىدى مردم كۆكسىنى قىمت چىلىك

چىرقىرەيدى بالەلر تا شام بىرئان كېلمەدى

گىرېضاغت بار يا يۇق اېرتە موندىن ھم قىين

كۆپ زمانلر اۆتدى لېكن باشقە دوران كېلمەدى

مەرفت بازارىدە يۇق دېرأچىلگن كۆز بوتون

كۆز يوموغ شىدا ھەمە جز كۆر و كۆران كېلمەدى

سەرسان

قىنو بىرلە اۆتدى ھەممىم كېلمەدىنگ

كېلەى مجزونى كۆزگە ايلمەدىنگ

سېن گە قۇيگن جاي يورەكنىنگ اۆرتەسى

زورئاس اېرەس اېكن سىن بىلمەدىنگ

كۆز توتىب مىن تا ابد وصلىنگ اوچون

لطف ايلپ رفە ھجران قىلمەدىنگ

بېخىلىنگ اويغو كېلمەس كېچەلر

سەرغەيىپ يانگن تەمان ايتتىلمەدىنگ

تېلە بۆلدىم ياس وحرمان دىستىن

لطف ايلە كۆنگىلمنى قۇلگە المەدىنگ

باشنى قۇيگن من اياغىنگ اىستىدە

قىچە مغرورسن نظرهم سالمەدىنگ

قىلدى سىرسان چرخ دون پرور بوتون

شو اوچون شىرىمدن الهام المەدىنگ

كېف انالحق

اشكارا دىر فلک، جورىنگ يە ازار نىمە؟

كۆز ياشىم ايتىپ تورىيتى برچەسىن اصرار نىمە؟

زىغران رخسار يىلن هىچ كىم مېنىگدېك بۆلمەسىن

يىلمەدىم بو عرض حالنى تىنمەدىم اطهار نىمە؟

كىمىنى كۆرسىك زار و حيران، داد واپويلا يىلن

كۆرمەگن ازار يۇق سېندىن فلک، انكار نىمە؟

رۇزگار خودكامەلىكىن بې سرو سامان ايشى

رام بۆلسە سۇسنىن ايامى اگر، افسار نىمە؟

ظاھر اراسته يىرلن ستر باطن دىر عبث

بۆلمسە گر دلده تصديق، تىل يىلن اقرار نىمە؟

بۇلدى بېلىك بې رواج و قدرى يۇق ذاتلر رواج

بو فسون بازار ارا اندېشەنى افكار نېمە؟

ھەتھى مغز نىشەنى رۇزۇ الستدن بې خېر

سىنەنى عارف بېلور كېف اناللىق «دار» نېمە؟

تۇرت تىمان جولانگە زرق و ربا بۇلگن بوتون

ھەركىم ابگانىن ئوراغلر مونچە كۇپ انبار نېمە؟

قرا كوتلر

اعتنا قېلمەنى فلک برداشىمە

سالىدى قېنو بېرلە سودا باشىمە

رحم بېرلە باقمەدى صاحىدلى

دايم آقن جودېرەب كۇز ياشىمە

كۆرمەگن كوتلرنى كۆرسىدى عجب

چرخ كىچ رفتار بېللىك ياشىمە

بۇلمس آخر بو قرا كوتلر اونوت

كۆندەلنگ تورگن ھمىشە قاشىمە

ياشىرنىچى حرف اېمس دېر، درد دل

اېتمەگن سۇز فاش اېرور سېرداشىمە

روح و جسمیم تینمەدى زحمت بىلن

ايگىنم خونابه قۇشگن اشيمه

هر تمان فریاد اېتر قرداشلریم

بۇق قولاق اېشىنگوچى قرداشیمه

بوگدى بېلىمنى بوتون غم حسرتى

کیم گه اېتهى بۇق تۋان غمداشیمه

تحميل

فنجە سودا و هوس توشگن باشیم گه اېل ارا

سوداگه ياندى بورهک روح و تېيم بۇلدى ادا

هر کیم از قیلگن اېشىن آخر اداغین اوبلهسه

هېچ قچان بۇلمس ذلیل اېل نینگ قطاریدن سوا

ناسپاس لېکنى دواسى شکر یزدان اېتملى

ساغ وجودگه شکر اېتمس دن ياتېبمیز بې دوا

بندەلېک توفیقینى بېرگین بوتونگه يا غفور

موندن آرئېق بۇق تحمل باشقه اېتمه مېتلا

توبه کارمیز، توبهنى دروازەسى اچېغ چاغى

رحمتینگ دروازەسىلن بېره قال بۇل خالفا

مکرو دغا

اهل دنیا جانہ جان بۇلمى موکن

بیر - بیراوغه مهربان بۇلمى موکن

قرشى لیکنینگ حاصلی قیین چیلک

اوشبو قیین لیک آسان بۇلمى موکن

ایرلیق دن ابل امان بۇلسین دېسم

اوشبو درد دن ابل امان بۇلمى موکن

هرتمان مکرو دغانى تورمیشی

حَقّه بازار بیرتمان بۇلمى موکن

نېگه خم بۇلسه طمع آلدیده باش

ابلارا آتینگ یمان بۇلمى موکن

بېرى بېرله کۆكى ماتمده بوتون

قامت دنیا کمان بۇلمى موکن

بهار

آرزولر دستین هر ییل بهار گرپانه من

وصلی ده ایتمس لیگیم دن کپچهلر بیرپانه من

نې سبیلن باشیمه توشی فلکنینگ قینوسی

نې بۇلر آخرتیریکلیک اولاولوی حیرانه من

بې بهارلیک موسمینى کۆرمه سین هیچ اۆلکه داش

اۆلکه داش تیج بۇلسه همده مین اۆزیم نازدانه من

هیچ قچان خم بولمه سین دنیا ارا قدینگ بوتون

هر غزل بیثی ده مین بیر مصرعی جانانه من

صنما

«تصنيف»

گل قيزيل ايکي يوزينگدن صنما

شهيد ايسه شيرين سوزينگدن صنما

کوزلرينگ شهلا و خمار آي گينم

هر تمان عاشق بيمار آي گينم

قيب قيزيل قؤلگه حنا بار آي گينم

بيرکيشي قالمهدى هوشيار آي گينم

گل قيزيل ايکي يوزينگدن صنما

شهيد ايسه شيرين سوزينگدن صنما

جلوه قيلسنگ شهر ارا سين بيرگينم

اوت ارا يانيب کوزيارمن بيرگينم

از قيلرميسن جفانى بيرگينم

ايکيميز بولسک بيرتن بيرگينم

گل قيزيل ايکي يوزينگدن صنما

شهيد ايسه شيرين سوزينگدن صنما

نچه کون مهمان دوران دلبريم

وقت وقت خيرو احسان دلبريم

باشيگه عقلى بار انسان دلبريم

تلموريب بيرماقده من جان دلبريم

گل قيزيل ايکي يوزينگدن صنما

شهيد ايسه شيرين سوزينگدن صنما

فساد بازاری

كۆرمەدیم دنیا را انسانگه آزی بۆلمسە

كەمبەغل آلدیدە، سوداگرنى نازى بۆلمسە

دۈست و مونس آخترىب كۆردىم وطن نىنگ اھلىنى

تاپمەدیم بىر آدمى ھەر پىردە رازى بۆلمسە

قلتمانلر قۇلىدە توشگن ترازو شاهینى

بىر بازار بۆلمس فساد دن برگ و سازى بۆلمسە

تاتىرىكسن معصیت بىرلە ئواب دىر ایزمە ایز

بې خلاوت دىر طعامى كە پىازى بۆلمسە

معلم

كۆزىم نىنگ نورىدن آرتىق معلم

بەشت نىنگ حورىدن آرتىق معلم

بىرىنچى دە خدا استاد بىرگە

جەھان مشهورىدن آرتىق معلم

بىلىك نىنگ نورىدن دىئاگە ياغدو

قىامت شورىدن آرتىق معلم

صلاى علم و دانش تورت تماندن

سراقل صورىدن آرتىق معلم

غرىب ھم بۆلسە، لېك ھمت يۇلىدە

سلىمان مورىدن آرتىق معلم

كېتىدى كېتىدى

كېتىدى - كېتىدى كۆچەلەردە بىرچە ارمان كېتىدى دەپ

شور و غوغا ھەر تەمان انصاف ارزان كېتىدى دەپ

صلە، رەھم دلدە قالدى قىشى لىك انسان ازا

ھەر كۈنى سودا بۇلار سۆزلەرچە انسان كېتىدى دەپ

مىنگرات نى امر اۋرۇنىدە توتىيمىز حسرتا

يۇقۇ پشيمان بو سىيىن جنس ايعان كېتىدى دەپ

نېگە بۇلدى كۈنگىلى قىتىق تاش مسلماننى بوگون

چار اورىپ سودا ايتىرى - ھى مسلمان كېتىدى دەپ

كىر بىلن مكارەلر اۋلتىردى انسان اۋرۇنىدە

بې تىمىزلر ھىنوا دور عھدو پيمان كېتىدى دەپ

چارەسىز اندېشە سىزلەرگە بوتون اچىق سۆزىم

ايلا مس يار بىر زمان تائىر وچدان كېتىدى دەپ

معلم ارقەلى دنيا شگوفان

چەان فغفورىدن ارتىق معلم

مقام و منزلت بېرگن خدائى

كە موسى طورىدن ارتىق معلم

ساغلامىڭ

شېرىشى گە اوچرەسەڭ ھەرگىز شتابان ايلمه

كلبەنى سۆز سىزلىگىڭىز بىرلە بىابان ايلمه

شوخ وىرنالىك مناسب مەغز واندېشە بىلن

بۆلمەسە بو وصف حالىڭىزگە خراھان ايلمه

سۆز بىلن اشفە بۇلگن تۇرت تەمان دىنيا ايشى

سۆزلە ماقتىڭىز بىلمەسەڭ ھەر سۆزنى اسان ايلمه

ساغلامىڭ دىر كەنە نەمت قىزىنى زىھار بىل

بىلمەسەڭ بۇلۇسەڭ كىسەل مەردىنى نالان ايلمه

دشمنىڭ گىر مور بۇلسە اژدھا اۋرىنىدە كۆر

ھەرقان مونداق قىلمەن دېب نەمايان ايلمه

تېلبەى عشق

تېلبەى عشقىڭ بۇلىپ باشىمنى بىرگە اورمەسەم

بىرگە اورمەى نې قىلەى بو باشنى راحت كۆرمەسەم

موج طوفان زا ارا قالگن حىاتىم كېمەسى

نېلەئىن بو كېمەنى ساحلگە اېلىپ يورمەسەم

ساج قرا، كۆزى خمار، نېگە او بو قىلب كېلەدى

كېلەدى دېب كېلەنى بۆلمەيدى قىتە قورمەسەم

قىنو بىرلە قىچە اۋلتورسەم مراد حاصل اېمەس

تاگە غەملر اوستىدە كۆيىنچە تۇپراق سورمەسەم

اۋلتىرىپ ارمان بېسىڭ ھەم دىر بېتىشمەڭنىڭ محال

ھەمدە قالارمەن بوتون دېك اۋز جايىمەن تورمەسەم

ناخلف فرزند قىمار مېنانىدە

يوتقىزىپ كېلتوردىلار يوزمىنگ خالا

مېھنا! خالىنىڭگە يىغلەيدى يوتون

نالەلەر سېنىن بۇلامسىدى جدا

مېھنا

مېھنا! دردىنىڭگە دىنيا ابتلا

سېنىڭگە درد بېرگن اۋزى ھم مېتلا

قۇل لۈزەتگن سېن تىمان ھىمسايلەر

اۋزلىرى قالمىس اداغىدە يېيلا

سېن نىچۈك اھلى غرض بازارى سىن

اوشىو بازاردە جانىنىڭگە يوز يلا

اېستەگىم شو دېرگە بۇلىنىڭ سىرفراز

سىرفراز بۇلىنىڭ كۆرەرسىن اعتلا

قۇيدىلەر كىرانتلىرىن بوغزىنىڭگە ياد

ھىرنە بۇلدى چىقمەدى سېنىن سىنا

ناخلف فرزند قىمار مېدانىدە
يوتقۇزىپ كېلىۋردىلەر يۈزمىنگ خالا

مېھنا! ھالىنىڭگە يېغەيدى بوتون
نالەلەر سېنىڭ بۇلالمىدى جدا

مېھنا

مېھنا! دىدىڭگە دىنيا ابتالا
سېنىگە درد بېرگن ئۈزۈم ھىم مېتالا

قۇل ئۈزەتگن سېن تىمان ھىمسايلەر
ئۈزۈلۈپ قالدىمىز داغدا بېيالا

سېن نېچكە ھىل غىرض بازاری سىن
ئوشۇ بازاردا جانىڭگە يۈز بالا

ايسىتەگىم شۇ دېر كە بۇلىنىڭ سىرفراز
سىرفراز بۇلىنىڭ كۆرەرسىن اعتالا

قۇيدىلەر كىرانتلىرىن بوغزىڭگە ياد
ھىرنە بۇلدى چىقمەدى سېنىڭ صدا

ياشى اولوغ

مىن بارمەسم يوقلپ سېنى، سېن كېلمەستىڭ يوقلپ مېنى

يېر سىزۇ بىزلىك بۇلمەسە، كىتە كىچىكلىكار قى؟

مىن - مىن دەپسە، سېن مىن دەپسىڭ يېر انفاق كېلمەس لېغى

مىن سېن دەپسە، سېن، سېن دەپسىڭ كۆرسىك جىئەندە روشى

ياشى اولوغ گە حرمتى قالمىتى بو دىنيا ارا

يېرتەنى تاشى از اېمىس برچە بولىيتى يوز مىنى

دىئاتى رازى بىست بىلن فرزانلەر قالگن كىنار

بوئەندى زمان اوزگرمەسى جىران اېتىيدى برچەنى

سېسىم بارى فرىادلەسم چىقىمىس تىمىن اوشبو درد

امادە قىلگن برچەنى اوز گۆرىنى قازدىر گىنى

ھرقىچە اېتىدىڭ يېر بۇلىنىڭ، كىم راغ اېشىتىدى اۆلكەدەش

كۇنماق دىن اۆزگە بۇلى يۇق؛ ھەر نرسە بۇلدى بۇلگىنى

بې تەمىز ايشلار

دردلرېنگى مېھنا، اېتىسم قولاق سالمەيدىلر

مشكلىنگ حلى اوچون يېر بۇل اېب بارمەيدىلر

انجمنده قرى و برنا يېگىتار سۆزلرى

چىن يورەككىن چىن دېھان كۇنگىلگە چىن ائمەيدىلر

يېر بۇلك اۇغرى تورىب كۆپ بې تەمىز ايشلار بىلن

فخر تارىخ سىن ولى ھىچ كۆزگە يېر اېلمەيدىلر

انە يورتىم مەرجيا دېگنلرى بىلغان اېكىن

نېگە، اونە دردلرېنگە دارولر قىلمەيدىلر

شايق بېلىل وگل بوئون انىس دىنيا ارا

دەل وسىرتاي يېرلە عمران بۇلمەدى بېلمەيدىلر.

قار

كۆزلر هواده قچان كېلر دەپ
مېنى كىسلىگىم، قار بىلن ھىمراھ
كۆرسىسە هوادە، اۆزىنى بولوت
سنىچىق و زكام كېلور جانمىگە
تۆپەلنگ چىققان، قار بىلن يامغور
اينىقسە اغىر قار بې چارەلرگە
تېلمورىپ باقر اېشىككە ھر آن
قار اېمىس، قان دېر اقر كۆزىدىن
باينى قار دېگن اېتر شادمان
يۇق نىنگ اويى ھىم شىب بادن ويران

تۇرت پارە

قنچە ايتىم بېوفاگە يار يارىم بۇلسە دەپ
بو فضول دنيا ارا زىھار يارىم بۇلسە دەپ
ھېلىنىپ غىبر ساچى زولاتە بۇلگن قۇلىمە
تېلەى عشق بۇلمسە ھوشيار يارىم بۇلسە دەپ

اېمىس

سىز گل اۋاي بىلىل ھەركىمە دركار اېمىس

قىغۇدىن تۇلگىن يۈرەك كۈلگى اۋچون بېكار اېمىس

اۋىقوسىزلىك بىرلە اۋتكردىم قىرانتو كېچەلر

تانگدە كۈرگىن نرسەلرنىڭ حاجت اظھار اېمىس

قىرشى

دۈستى اھل زمان الماق اۋچون

بىر - بىراۋنى ساغىنىپ قالماق اۋچون

كۈز اېمىس مى تىبىرى كۈرماق اۋچون

سۈزلە بو وقتى قولاق سالماق اۋچون

صداقتىن سۆزلەنگەندە راستلىق يۇق

تلاش قىلار يۇق نرسەدە ھەركىشى

باغىگە كىشىن سالىپ ايشانگن

تا يىلگۈنچە تۈزەلمس دېر يىر ايشى

تۇرتلىكلەر

دنيا ارا تانيپ بولمس انساننى

تاماملە اۈرتەسپىگە كېلمسە

باغنى بېرمە ھەرگىز ھەر يىر آدمگە

يىر المەنى تا قىزىنى بىلمسە

XXXX

يىنگى كىيىم كىيىپ كېلدى بىردەلىك

االب ساتار رواج لىدى انساننى

يىع يىر بول بۇلگن چاغى دىيادە

ايرى بىلمس بىخىشى بىلن ياماننى

XXXX

سىياستدە بىشىگن بىلر بو سۆزنى

ايرى اېمس چال و فرىپ نىرتىگن

جوقە - جوقە سىلاو بارىپ انسانلار

خوش بۇلدىلار بلغان - يىشىغ چىغىگن

XXXX